

T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANA BİLİM DALI
MALİYE-VERGİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

OECD ÜLKELERİNDE COVID-19 PANDEMİSİ DÖNEMİ VERGİ
POLİTİKALARININ İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Mustafa Cem ÖZDABAK

Ankara-2024

T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANA BİLİM DALI
MALİYE-VERGİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

OECD ÜLKELERİNDE COVID-19 PANDEMİSİ DÖNEMİ
VERGİ POLİTİKALARININ İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Mustafa Cem ÖZDABAK

Tez Danışmanı:
Prof. Dr. Doğan CANSIZLAR

Ankara-2024

KABUL VE ONAY

Mustafa Cem ÖZDABAK tarafından hazırlanan “OECD Ülkelerinde Covid-19 Pandemisi Dönemi Vergi Politikalarının İncelenmesi” başlıklı bu çalışma, 04/04/2024 Tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Maliye Ana Bilim Dalı, Maliye-Vergi Programında Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Doğan CANSIZLAR(Başkan-Danışman)

Prof. Dr. Duran BÜLBÜL(Üye)

Prof. Dr. Dilek ÖZKÖK ÇUBUKÇU (Üye)

Prof. Dr. Şule TUZLUKAYA

Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasını;

- Akademik ve etik kurallar çerçevesinde hazırladığımı,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir,

Aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Tarih ve İmza

Ad SOYAD

ÖZ

ÖZDABAK, Mustafa Cem. OECD Ülkelerinde Covid-19 Pandemisi Dönemi Vergi Politikalarının İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2024.

Bu tez, COVID-19 pandemisi sırasında OECD ülkelerinin uyguladığı vergi politikalarını incelemektedir. Pandemi, küresel ekonomi üzerinde derin etkiler yaratmış ve hükümetleri, ekonomik istikrarı korumak ve toplumların ihtiyaçlarını karşılamak için çeşitli mali politikalar uygulamaya yönlendirmiştir. Bu çalışma, OECD ülkelerinin vergi politikalarını, bu politikaların ekonomik sonuçları üzerindeki etkilerini, istihdamı koruma ve işletmeleri destekleme yönündeki başarılarını ve bu politikaların detaylı bir şekilde ele almaktadır. Metodoloji olarak, seçilen OECD ülkelerinde uygulanan vergi politikalarının kapsamlı bir literatür taraması ve bu politikaların ekonomik göstergeler üzerindeki etkisini inceleyen bir araştırma yapılmıştır. Bu tez, pandemi sırasında uygulanan vergi politikalarını incelemektedir ve gelecekte benzer krizlerde mali politika uygulamalarına yönelik içgörüler sağlamayı amaçlamaktadır.

Anahtar Sözcükler: Vergi, Vergi Politikaları, OECD, Covid-19, Makroekonomi

ABSTRACT

ÖZDABAK, Mustafa Cem. Examination of Tax Policies in the Covid-19 Pandemic Period in OECD Countries, Ankara, 2024.

This thesis examines the tax policies implemented by OECD countries during the COVID-19 pandemic. The pandemic has had profound effects on the global economy and led governments to implement various fiscal policies to maintain economic stability and meet the needs of societies. This study examines in detail the tax policies of OECD countries, the effects of these policies on economic results, their success in protecting employment and supporting businesses. As a methodology, a comprehensive literature review of the tax policies implemented in selected OECD countries and a research examining the impact of these policies on economic indicators have been conducted. This thesis examines the tax policies implemented during the pandemic and aims to provide insights into fiscal policy practices in similar crises in the future.

Keywords: Tax, Tax Policies, OECD, Covid-19, Macroeconomics

TEŞEKKÜR

Öncelikle tez çalışmamın gerçekleştirilmesinde, kıymetli bilgilerini esirgmeden benimle paylaşan, kendisine her danıştığım da zamanını ayırarak sabırla ve büyük bir ilgiyle faydalı olabilmek için elinden gelenin daha fazlasını sunan saygıdeğer danışman hocam Prof. Dr. Doğan CANSIZLAR'a. sonsuz sevgi ve teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışmam boyunca beni yalnız bırakmayan, yanımda olan, her zaman beni destekleyen ve yönlendiren sevgili eşim Ayşenur NAZLI ÖZDABAK'a ve yoğun çalışmalarım sırasında bana karşı anlayışları ve motivasyonumu sağlayamaya yönelik her türlü destekleri için annem Rabia ÖZDABAK'a ve Babam Ahmet ÖZDABAK'a çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	i
ABSTRACT	ii
TEŞEKKÜR	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar DİZİNİ	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ	viii
SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ	ix
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: VERGİNİN ORTAYA ÇIKIŞI, TARİHSEL GELİŞİMİ VE EKONOMİK GÖSTERGELERLE OLAN İLİŞKİSİ	2
1.1 Verginin Tarihsel Gelişimi ve Tanımı	2
1.1.1 1929 Büyük Buhran öncesi dönemde uygulanan vergi politikası gelişmeleri	5
1.1.2 1929 Büyük Buhran sonrası uygulanan vergi politikası gelişmeleri.....	13
1.1.3 Verginin tanımı ve ekonomik amaçları	18
1.1.3.1 Vergilerin mali amaçları	20
1.1.3.2 Vergilerin mali olmayan amaçları.....	21
1.2 Vergi ve Makroekonomik Değişkenler İlişkisi	23
1.2.1 Vergiler ile büyüme arasındaki ilişki	24
1.2.2 Vergiler ve enflasyon arasındaki ilişki	28
BÖLÜM 2: EKONOMİK KALKINMA VE İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI (OECD) ÜLKELERİNDE UYGULANAN VERGİ POLİTİKALARI.....	30
2.1 OECD'nin Kuruluşu ve Amaçları	30
2.2 OECD Ülkelerinde Uygulanan Vergi Politikaları.....	31
2.2.1 OECD ülkelerinde toplam vergi gelirlerinin gelişimi	31
2.2.2 Gelir üzerinden alınan vergiler.....	36

2.2.3 Harcamalar üzerinden alınan vergiler	45
2.2.4 Servet üzerinden alınan vergiler.....	55
BÖLÜM 3: COVID-19 PANDEMİSİNİN KÜRESEL EKONOMİYE	
ETKİLERİ.....	58
3.1 Tarihte Salgın Tecrübelerinin İktisadî Sonuçları	60
3.1.1 Kara veba.....	61
3.1.2 Kolera	62
3.1.3 İspanyol gribi.....	63
3.1.4 Asya gribi	63
3.1.5 Hong Kong gribi.....	65
3.2 Pandemi Öncesi Dünyada Ekonomik Görünüm	66
3.3 Covid-19 Pandemisinin Ekonomiye Etkileri.....	70
3.4 Covid-19 Pandemisinin Makroekonomik İncelenmesi	78
3.4.1 Covid-19'un iktisadî büyümeye etkisi	78
3.4.2 Covid-19'un enflasyona etkileri.....	80
3.4.3 Covid-19'un işsizliğe etkileri	81
3.4.4 Covid-19'un bütçe açıklarına etkisi	83
BÖLÜM 4: SEÇİLEN OECD ÜLKELERİNDE COVID-19 İLE	
MÜCADELEDE KAPSAMINDA UYGULANAN VERGİ	
POLİTİKALARI.....	85
4.1 Fransa'da Uygulanan Ekonomik Tedbirler.....	85
4.2 Amerika Birleşik Devletleri'nde Uygulanan Ekonomik Tedbirler.....	87
4.3 İngiltere'de Uygulanan Ekonomik Tedbirler	88
4.4 İtalya'da Uygulanan Ekonomik Tedbirler.....	88
4.5 Almanya'da Uygulanan Ekonomik Tedbirler	89
4.6 İspanya'da Uygulanan Ekonomik Tedbirler	90
4.7 Avustralya'da Uygulanan Ekonomik Tedbirler.....	90

4.8 Danimarka’da Uygulanan Ekonomik Tedbirler	91
4.9 Yunanistan’da Uygulanan Ekonomik Tedbirler	91
4.10 Hollanda’da Uygulanan Ekonomik Tedbirler	92
4.11 Yeni Zelanda Uygulanan Ekonomik Tedbirler	93
4.12 Türkiye’de Uygulanan Ekonomik Tedbirler	94
BÖLÜM 5: COVID DÖNEMİ UYGULANAN VERGİ	
POLİTİKALARININ İNCELENMESİ.....	97
SONUÇ.....	102
KAYNAKÇA	104
TURNİTİN RAPORU	114
ÖZGEÇMİŞ.....	130

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1: OECD Vergi Sınıflandırması.....	34
Tablo 2: OECD Ülkelerinde 1965-2022 Döneminde, Toplam Vergi Gelirlerinin GSYH'ya Oranı.....	35
Tablo 3: Kişisel Gelir Vergisi Tarafından Toplanan Vergilerin GSYH İçindeki Payı (%).	37
Tablo 4: Sosyal Güvenlik Primlerinin GSYH'deki Payı.	39
Tablo 5: Kanuni Kurumlar Vergisi Oranı.	42
Tablo 6: Kurumlar Vergisinin GSYH İçindeki Payı.	44
Tablo 7: OECD Ülkelerinde Uygulanan Standart KDV Oranları.	46
Tablo 8: Mal ve Hizmetler Üzerinden Alınan Vergilerin Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) İçindeki Payı.	54
Tablo 9: OECD Emlak Vergisinin Toplamının GSYH İçindeki Payı.....	56
Tablo 10: 1950-1958 Yıllarında Tarımın GSYİH Oranı	65
Tablo 11: Düşük Orta Gelirli Ülkelerin Dış Borç Göstergeleri 2010-2022.....	68
Tablo 12: Ülkelere göre reel GSYİH, Enflasyon, İşsizlik (%)	69
Tablo 13: Genel Devlet Borçları.	75
Tablo 14: Büyüme Oranları.	79
Tablo 15: Ülke Gruplarına Göre Büyüme Oranları.....	80
Tablo 16: Enflasyon Oranları.	81
Tablo 17: Ülke Gruplarına Göre İşsizlik Oranları.	82
Tablo 18: Ülkere Göre İşsizlik Oranları.	83
Tablo 19: Karşılaştırmalı Ekonomik Göstergeler.....	98
Tablo 20: Seçilmiş Ülkeler Karşılaştırmalı İşsizlik, Enflasyon Oranları.....	99

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1 KDV Oranı 1975-2022 Değişimi.....	49
Şekil 2: GSYİH Büyüme Karşılaştırma (Elgin ve Yaman, 2020: 399).....	74
Şekil 3: Küresel ticaret Hacmi Değişimi Yıllık (Kalaycı, 2021: 33).....	77

SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
CO 2	: Karbondioksit
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
EV	: Emlak Vergisi
GDP	: GSYİH (Kişi Başına Milli Gelir)
GSYH	: Gayri Safı Yurtiçi Hasıla
GV	: Gelir Vergisi
IMF	: Uluslararası Para Fonu
KDV	: Katma Değer Vergisi
KGv	: Kişisel Gelir Vergisi
KV	: Kurumlar Vergisi
MTV	: Motorlu Taşıtlar Vergisi
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü
ÖTV	: Özel Tüketim Vergisi
SGP	: Sosyal Güvenlik Primleri
VİV	: Veraset ve İntikal Vergisi

GİRİŞ

Bu tez, vergilerin tarihsel gelişimi, ekonomik göstergelerle ilişkisi ve COVID-19 pandemisi sırasında uygulanan vergi politikalarının incelenmesi üzerine odaklanmıştır. Bu araştırma sonuçları şu şekilde özetlenebilir: Verginin Tarihsel Gelişimi ve Tanımı, Verginin tarihsel gelişimi, vergi politikalarının karmaşıklığını ve önemini göstermektedir. 1929 Büyük Buhran öncesi ve sonrası dönemlerde uygulanan vergi politikası gelişmeleri, ekonomik krizlerin vergi politikalarını nasıl etkileyebileceğini göstermiştir. Verginin tanımı ve ekonomik amaçları, mali ve mali olmayan amaçları açıklamış, vergilerin ekonomik büyüme, enflasyon, işsizlik, gibi makroekonomik değişkenlerle nasıl ilişkili olduğunu ortaya koymuştur.

OECD Ülkelerinde Vergi Politikaları OECD'nin kuruluşu ve amaçları, uluslararası iş birliğinin vergi politikaları üzerindeki etkisini açıklamıştır. OECD ülkelerindeki toplam vergi gelirlerinin gelişimi, gelir, harcama ve servet üzerinden alınan vergilerin incelenmesi, farklı ülkelerin vergi politikalarının benzersiz yapısını göstermiştir. Covid-19 Pandemisinin Küresel Ekonomiye Etkileri Tarihsel salgın tecrübelerinin incelenmiştir. Pandemi öncesi dünya ekonomik görünümü, pandeminin ekonomiye etkileri ve makroekonomik pandeminin dünya ekonomisine ciddi bir etki yaptığını göstermiştir. Seçilen OECD Ülkelerinde Covid-19 ile Mücadelede Uygulanan Vergi Politikaları Farklı ülkelerin Covid-19 ile mücadele kapsamında uyguladığı mali tedbirlerin incelenmesi, her ülkenin benzersiz ihtiyaçlarına nasıl yanıt verdiğini göstermiştir. Vergi politikalarının bu krizde ekonomik istikrarı desteklemedeki rolü önemlidir.

BÖLÜM 1: VERGİNİN ORTAYA ÇIKIŞI, TARİHSEL GELİŞİMİ VE EKONOMİK GÖSTERGELERLE OLAN İLİŞKİSİ

1.1 Verginin Tarihsel Gelişimi ve Tanımı

İnsanlar, geçmişten günümüze vergi konseptiyle bir şekilde karşılaşmışlardır. Vergi anlamını ve ödeme gerekliliğini sıkça sorgulamışlardır. İlk dönemlerde para sisteminin henüz oluşmamış olması nedeniyle, vergiler genellikle farklı bir şekilde, yani kişilerin sahip oldukları eşyalar veya ürettikleri tarım ürünleri üzerinden toplanmıştır. Vergiler önceleri gönüllülük esasına dayalı olarak toplanırdı, ancak zamanla zorunlu bir yükümlülük haline geldi. Vergi ödemek istemeyenler için dönemin yöneticileri tarafından din baskısı uygulanarak vergiler kutsal bir görev gibi sunuldu. Eski dönemlerde vergi bilinci gelişmemiştir ve vergi kavramı günümüzdeki gibi oluşmamıştır. İnsan topluluklarından imparatorluklara doğru giden tarihsel süreçte düzenli bir mali kaynağa ihtiyaç duyuldu. Eski çağlarda keyfi olarak toplanan vergiler zamanla ağır bir yük haline geldi ve isyanlara neden olabilecek savaflara yol açtı.

Bu nedenle vergi kavramı, zaman içinde birçok değişikliğe uğradı ve verginin anlamı ve toplanma yöntemi de evrildi. Vergiler ekonomik hareketlilikten, yaşam koşullarının değişmesinden ve iklim değişikliklerinden etkilendi ve günün koşullarına uyum sağlamak için sürekli değişti.

Verginin kökenleri hakkında tam olarak bilinmese de vergilerin tarihi devletlerin tarihine kadar uzanmaktadır. Vergilere ilişkin ilk kayıtlara Eski Mısır'da rastlandığı rivayet edilmektedir. Eski Mısır'da vergi, köylülerin derebeylerine zorunlu hizmeti veya Osmanlı Devleti'nde aşar vergisine benzer bir şekilde tarımsal ürünler üzerinden onda bir oranında (1/10) alınmak suretiyle uygulanmıştır. İncil'in ilk baskısı olan Genesis'te de vergilere ilişkin kayıtlara rastlanmaktadır. Genesis'te Firavun'un tarımsal mahsullerin beşte birini alabileceği ifade edilmektedir. Vergilere ilişkin bir başka kayıt, Pers İmparatorluğu'nda her eyalette tarımsal ürünlerden harcamalar düşüldükten sonra kalan miktarın imparatora gönderilmesi uygulamasıdır. Ayrıca, Müslüman yöneticilerin Hindistan'da tahsil ettikleri cizye vergisi de önemli bir vergilendirme örneğidir. Daha sonra Osmanlı Devleti'nde de uygulanmış olan cizye, Müslüman olmayanların Müslümanlara ait devletlerde yöneticilere ödedikleri bir tür vergi olarak kabul edilmiştir. Toplumsal örgütlenme ile birlikte, devletler çeşitli adlar altında vergi toplamaya başlamışlardır. Vergilendirme yetkisi, ilk insan

topluluklarında sınırlı bir şekilde ortaya çıksa da zaman içinde daha yaygın bir uygulama haline gelmiştir. Ayrıca, eski Yunan, Babil, Hititler ve eski Mısır gibi toplumlarda devletin çeşitli yöntemlerle vergi topladığı bilinmektedir (Vatansever Öztürk, 2015: 4816).

İktisat tarihi açısından, ekonomik kavramların yavaşça geliştiği dönem modern çağ öncesi dönem veya karanlık çağ olarak bilinir. Bu dönem 5. ile 15. yüzyıl arasında kapsar ve özellikle Çin, Arap, Pers, Hint ve Yunan-Roma düşünürlerinin iktisadi görüşlerini içerir. Karanlık çağ döneminde, antik dönem düşünürleri tarafından yaşanan ekonomik olaylar ve sorunlara dayalı olarak geliştirilen bireysel çözüm önerileri ve iktisadi görüşler bulunmaktadır. Ancak bu görüşler sistematik bir şekilde üretilmemiş ve düzensizdir, bu nedenle bilimsel olarak kabul edilemezler. Bu görüşler genellikle Sokrates, Platon gibi Yunan düşünürlerinin felsefi görüşlerinin bir parçası olarak ele alınır (Tomanbay, 2019: 34).

Eski Sümer, Roma, Yunan medeniyetlerinde, vergilerin çok önemli bir rol oynadığı bilinmektedir. Vergilerin kökeni, başlangıçta derebeyleri, krallar veya kabile liderlerine verilen yardımlar ve hediyeler şeklindeydi. Ancak merkezi devletlerin derebeyleri yerine geçmesiyle, bu ödemeler zorunlu hale geldi ve isteğe bağlı olmaktan çıktı (Gök, 2007: 144).

Hindistan'ın İndus Vadisi'nde hüküm süren Maurya İmparatorluğu döneminde, M.Ö. 300'lü yıllara tarihlenen önemli bir filozof olan Chanakya veya Kautilya yaşamıştır. Chanakya, imparatorun danışmanıydı ve "Arthashastra" veya "Mülkün Elkitabı" olarak bilinen önemli bir eserin yazarıdır. Mülkün Elkitabı, siyasetin işleyişi ile ilgili kapsamlı bir çalışma olarak kabul edilir ve kitabın ana teması, hükümdarın ülkeyi etkili bir şekilde nasıl yönetmesi gerektiği konusudur.

Kitap, istikrarlı bir ekonominin sürdürülmesi için gerekenler, tarım, vergiler, sulama, para basımı, madencilik, ticaret ve servetin yeniden dağıtımı gibi ekonomiyle ilgili birçok konuyu ele almaktadır. Ayrıca, kitapta üretim, kralların görevleri ve sorumlulukları ile ekonomik ahlak gibi önemli meselelere de değinilir. Bu nedenle Mülkün Elkitabı, politik iktisatla ilgili bilinen ilk önemli eserlerden biri olarak kabul edilir (Tomanbay, 2019: 35). Bu çalışma, ekonomi ve siyasetin bir araya geldiği alandaki erken dönem düşünceyi temsil etmektedir.

Antik çağlarda, mübadele yöntemleri, para icadı, yazının sayı sistemlerinin gelişmesi, bürokrasinin artışı ve savunma harcamalarının artması gibi faktörler, devletlerin vergilendirme yetkilerini ve uygulamalarını şekillendiren temel unsurları oluşturmuştur. Antik medeniyetlerde, din ve tarım faaliyetlerinden kaynaklı olarak zorunlu veya gönüllü vergiler oldukça yaygındı. Bu konuya en iyi örnek, Sümerlerin tapınaklara büyük bir önem attıktıkları ve bu tapınakların temel ihtiyaçlarının topluluk tarafından karşılanması gerektiği inancıdır. Birden fazla tapınak bulunurdu ve her birine dini amaçlarla gönüllü veya zorunlu olarak hediyeler sunulurdu (Arslantekin, 2019: 48). Bu uygulama, vergilendirme ve toplulukların ihtiyaçlarının karşılanmasının erken bir örneğini temsil etmektedir. Tarihsel bir bakış açısıyla, ilk devlet düzeni Roma İmparatorluğu'nda ortaya çıkmıştır. Roma İmparatorluğu, diğer topluluklardan farklı olarak vergilendirme yöntemlerini geliştirmiş, hem doğrudan hem de dolaylı olarak vergileri devlet egemenliğinin bir gerekliliği olarak kullanmıştır. Ancak, Roma İmparatorluğu'nun çöküşünün ardından, Avrupa ve Orta Doğu'da feodal düzen dönemi başlamıştır ve bu dönemde krallar, beyler ve derebeyler tarafından keyfi vergi uygulamalarına sıkça rastlanmıştır (Gök, 2007: 145).

Geçmiş çağlarda yaşanan bu tür olaylar, insanların devletin keyfi uygulamalarına ve zorbalıklarına karşı hoşgörüsüz hale gelmelerine yol açmış ve sonuç olarak isyanlara neden olmuştur. Bu ayaklanmalar, devletlerin sahip olduğu sınırsız egemenlik haklarını sınırlamıştır. Egemenlik haklarının sınırlanması süreci, 1215 Magna Carta Libertetum (Büyük Özgürlük Fermanı) ile başlamış ve İngiltere, Amerika ve Fransa gibi ülkelerdeki özgürlük hareketleriyle devam etmiştir. Bu süreç sonucunda, Avrupa genelinde egemenliğin sınırlanması ve bireysel özgürlüklerin güvence altına alınması önemli bir gelişme olmuştur.

Hükümdarlara karşı çıkan ilk ayaklanmalar, hükümdarın keyfi davranışlarını sınırlama ve vergilendirme yetkilerini hukuki sınırlar içinde tutma amaçlarıyla baş göstermiştir. Özellikle 1337-1453 tarihleri arasında geçen Yüzyıl Savaşları döneminde vergilerin artışı, rahip ve asil sınıfının vergiden muaf tutulmaları nedeniyle ortaya çıkan büyük baskılar, burjuva ve köylü sınıfının tepkilerini artırmıştır. İngiltere'de başlayan ve Magna Carta Libertatum (Büyük Özgürlük Fermanı) ile zirveye ulaşan süreç, kralın bazı vergilendirme yetkilerinin parlamento'ya devredilmesiyle sonuçlanmıştır (Vatansever Öztürk, 2005: 4818).

Magna Carta Libertatum, 13. yüzyılın başında İngiltere'de imzalanan bir sözleşme olarak tarihe geçmiştir. Bu sözleşme ile Kral John'un kişisel yetkileri ve özgürlükleri kısıtlanarak İngiltere'nin hukuk devleti olma yolunda önemli bir adım atılmıştır. Kral John, Fransızlarla savaşmak ve kaybettiği toprakları geri almak amacıyla vergileri artırmış, ancak 1214 yılında bu savaşı kaybetmiştir. Bu savaşın ardından İngiltere'ye dönen Kral John, soylular ve baronlar tarafından vergi yükümlülükleri nedeniyle başkaldırıyla karşılaşmış ve Büyük Özgürlük Fermanı olarak da bilinen Magna Carta imzalanmıştır (Arslantekin, 2019: 49).

Magna Carta, hükümdarın keyfiyetini sınırlayan ve kişisel özgürlükleri güvence altına alan önemli bir belge olarak kabul edilir. Bu belge, vergilendirme yetkilerinin denetlenmesi ve sınırlandırılması açısından da tarihi bir dönüm noktasıdır.

1215 yılında imzalanan Magna Carta (Büyük Özgürlük) Fermanının 12. maddesine göre (Carpenter ve Prior, 2015);

- Kralın vergilendirme üzerindeki sınırsız yetkisi sınırlandırılarak, vergilendirmeyi yalnızca krallığın ortak rızasıyla alabileceği,
- Kanunlara dayanmayan hiçbir verginin, baronlardan ve başpiskopos gibi yüksek rütbeli kilise adamlarından oluşan bir meclise danışmadan, zorla toplanamayacağı hükümlerine yer verilmiştir.

Fransa ve ABD'de demokratikleşme adına Manga Cartanın imzalanmasıyla birlikte yasal ve adil olmayan vergilere karşı tepkiler gösterilmeye başlanmıştır. Büyük Özgürlük Fermanının yayınlanması vergilendirmede kanunilik ve temsilsiz vergi olmaz düşüncesinin kabul edilmesine öncü olmuştur. Ayrıca, siyasi irade olan parlamentonun gücüne vurgu yapılarak günümüzdeki anayasal vergileme ilkelerinin en önemlisi olan vergilerin kanuniliği ilkesinin de temelleri atılmıştır (Gerçek vd., 2014: 84).

1.1.1 1929 Büyük Buhran öncesi dönemde uygulanan vergi politikası gelişmeleri

Batı Avrupa ülkelerinde hayatın hemen her alanında Orta çağın sonuna doğru değişimlerin olduğu görülmektedir. Bin yıllık bir dönemi kapsayan bu süreç, çağın son birkaç yüzyılında sosyal, ilmi ve iktisadi değişimlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Feodal düzen ve kilisenin katı kuralları, toplum hayatındaki değişimleri durdurmaya yetmemiş, feodal yönetim ile kilisenin etkinliğini kaybetmeleri, bilimsel

gelişmelerin hızlanmasına ve ideolojik değişimlere de yol açmıştır. Bu değişimler, ticari kapitalizmin ve onun doktrini olan Merkantilizm'in doğmasına zemin hazırlamıştır. Kapitalist sistemin ilk türü olan ticari kapitalizm, XV. yüzyılın ortasından XVIII. yüzyılın ortasına kadar etkili olan iktisadi sistemdir. Merkantilist politikalar ise bu sistemin doktriner temellerini oluşturmaktadır. (Aydemir ve Güneş, 2006: 137).

Merkantilizmin hakim olduğu dönemde, feodalizmin sona erdiği ve İtalya, Almanya, İngiltere ve Fransa gibi ulusal devletlerin ortaya çıktığı bir dönemdi. Bu dönemde, ülkelerin temel hedefi devletin gücünü artırmak ve sürekli olarak varlıklarını sürdürmektir. Devletin gücünün kaynağı, sahip oldukları değerli maden miktarıydı ve bu miktarı artırmak için yolun ticaret ve özellikle dış ticaret olduğu kabul ediliyordu. Bu kabul, tüccar sınıfı ile ulusal devletlerin hükümetleri arasında doğal bir iş birliğine yol açtı. Devlet, gücünü artırmak ve varlığını sürdürmek için zenginleşmeye ihtiyaç duyuyordu, bu da tüccar sınıfının katkısını gerektiriyordu. Sonuç olarak, devlet, ülke içinde ticari karları teşvik etmek ve zenginliği artırmak amacıyla "tam müdahaleci" bir iç politika ve dış ticarete ise "tam korumacı" bir politika uygulamaya başladı ve buna Merkantilizm adı verildi (Tomanbay, 2019: 38). Merkantilist politikalar, devletin ihracatı artırma ve ithalatı azaltma amacıyla görünür bir şekilde müdahale ettiği, güçlü ordu ve donanma temelli dış ticaret korumacılığına dayanan, sömürgecilik ve nüfus artışını teşvik eden, zenginliği değerli madenlerde gören, tembelliği kınayan ve çalışkanlığı özendirici bir yaklaşımı benimsedi (Bilgili, 2018: 25-26). Merkantilizm'in ayrıca vergi ve vergi politikalarına ilişkin görüşleri de şu şekildedir (Savaş, 1999: 142-143);

Uluslararası rekabetin şiddetlendirdiği uluslararası savaşlar, daha büyük ordu ve daha büyük donanmalar oluşturmayı zorunlu kılmıştır. Buna bir de mutlak otoriteye sahip sarayın lüks harcamaları eklenince, devletin gelir kaynakları yetersiz kalmıştır. Bu durum neticesinde vergiler daha sık ve daha yüksek oranda uygulanmaya başlanmıştır.

Merkantilist düşünürlerden Turgot'un vergilendirme teorisine göre, vergiler doğrudan veya dolaylı olarak sınıflandırılmalıdır. Bu ayrım, toprak sahiplerinin net gelirine uygulanan vergiler doğrudan vergilerdir, diğer tüm vergiler ise dolaylı olarak sınıflandırılır.

Merkantilizmin temel düşüncesi, devletin değerli maden stoklarını artırmaya yönelik bir gayret içermektedir. Bu amaçla ihracatın teşvik edilmesi ve ithalatın azaltılması hedeflenir. Merkantilist düşünür Colbert'e göre, "Krallığın ürün ve imalatları üzerindeki ihracat vergilerini azaltmak ve üretim için gerekli hammadde ithalatındaki vergileri düşürmek, diğer yandan ise ithal ürünlerin vergilerini artırmak" değerli maden stoklarının ülke içinde kalmasını sağlayacaktır.

Rönesans ve reform hareketlerinin başladığı dönemde, yeni kıtaların keşfi ve coğrafyaların keşfi gibi büyük değişiklikler yaşıyordu. Bu dönem, dünyanın karanlık çağlardan çıkıp yeni bir dünya düzeni kurma çabalarının yoğun olarak yaşandığı bir dönem olarak kabul edilirken, aynı zamanda Merkantilist düşünce yapısı da egemen bir iktisadi düşünce olarak hüküm sürüyordu.

Ancak zaman içinde Merkantilist politikaların işlerliliğini kaybetmeye başlaması, çeşitli nedenlerle gerçekleşti. İlk olarak, kıymetli maden ve paraların tek bir ülkede biriktirmeye çalışılmasının, para stokunu artırarak enflasyona yol açması ve bunun sonucunda paranın değerinin düşmesi ve alım gücünün azalması gibi sorunlar yarattığı görülüyordu. İkinci olarak, dış ticaret fazlasının sadece bir ülkenin elinde olmasının diğer ülkeleri fakirleştirdiği ve ticaretin zorlaştığı anlaşıyordu. Bir ülkenin zenginliğinin diğer ülkelerin fakirliği üzerine inşa edilmesi, sürdürülebilir bir iktisadi politika için sağlıklı bir yaklaşım değildi.

Bu gelişmelerle birlikte, Merkantilist düşünce yapısını eleştiren ve klasik iktisadi düşüncenin temel taşlarını oluşturan Fizyokrasi'nin sesi daha fazla duyulmaya başladı. Fizyokratlar, zenginliğin kaynağını sadece para olarak değil, doğal kaynaklardan elde edilen gelirler ve tarım ürünleri gibi reel değerler olarak gördüler. Bu yaklaşım, Merkantilizm'in tek odaklı odaklanmasına karşı çıkan bir eleştiri sunuyordu. Bu nedenle, Fizyokratlar, iktisadi düşünceyi yeni bir yöne doğru hareket ettirdiler ve bu düşünce yapısı, ilerleyen dönemlerde klasik iktisadi düşünceye temel oluşturdu.

Fizyokratlar, zenginliğin en temel kaynağının doğa olduğuna inanırlar ve bu doğanın en verimli sektörünün tarım olduğunu savunurlar. Onlara göre, tarım sektörü diğer sektörlerle göre daha verimlidir ve insanlara doğadan gelen nimetleri sağlar. Sanayi sektörü ise Fizyokrat düşünürler için verimsiz ve kısır bir sektördür.

Fizyokratlar, toprağa, tarıma ve doğaya büyük önem verirler ve bu nedenle "tarımsal liberalizm" olarak da adlandırılırlar. Onlara göre, toprak sahiplerinin elde ettiği rant, tarım üretimine katkıda bulunmayan ve gereksiz olarak kabul edilen bir gelirdir. Bu nedenle, Fizyokratlar, bu rant gelirini vergilendirmeye elverişli tek gelir türü olarak görürler. Rant gelirinden alınan vergi, vergi toplama maliyetlerini minimize etmeyi amaçlar.

Ayrıca, Fizyokratlar, emek harcanmadan elde edilen ve tarımsal üretime katkısı olmayan doğal kaynaklardan elde edilen geliri vergilendirmeyi amaçlarlar. Bu şekilde, doğal düzenle uyumsuz ve haksız geliri vergilendirme amacı güderler. Fizyokrat düşünce yapısı, doğal kanunlara dayalı bir ekonomik ve sosyal düzenin varlığına inanır ve bu düzenin ilahi bir kudret tarafından yaratıldığına inanır. Bu nedenle, doğal düzenin korunması ve doğaya saygı duyulması gerektiğini vurgularlar.

Bahsettiğiniz dönemde, küresel çapta yeni yapılanmalar, farkındalıklar ve düşünceler gerçekten önemli bir evrime tanıklık etmiştir. Krallıkların, feodalite sisteminin ve derebeylerin halkı sıkı bir şekilde denetlediği ve bastırdığı bir dönemde, halkın düşünme yeteneği ve haklarını savunma isteği giderek artmıştır.

Rönesans dönemi ise Orta Çağ'ın sonunu ve modern çağın başlangıcını işaret eder. Bu dönemde, sanat, bilim, felsefe ve kültür alanlarında büyük ilerlemeler kaydedilmiştir. Rönesans, düşünme özgürlüğünün ve bilimsel düşüncenin yeniden canlanmasına katkıda bulunmuş ve insanların fikirlerini ifade etmelerini teşvik etmiştir. Aynı zamanda, Rönesans'ın etkisi altında reform hareketleri ortaya çıkmış ve kilisenin otoritesine karşı çıkmıştır.

Bu dönemdeki gelişmeler, insanların daha fazla bilinçlenmesine, haklarını aramalarına ve insani haklarını savunmalarına yol açmıştır. Bu süreç, modern dünyanın temellerinin atıldığı ve bireylerin özgürlüklerini savunma mücadelesinin başladığı bir dönemin habercisi olmuştur.

1628 Haklar Bildirgesi ve 1689 Haklar Yasası

Magna Carta'nın kabulünden sonra dünya tarihinde çığır açacak iki sözleşme daha kabul edilmiştir. Bunlar sırasıyla; 1628 Haklar Bildirgesi ve 1689 Haklar Yasası'dır. Magna Carta, soylular, burjuvalar, üst dereceli rahipler gibi belli bir statüye sahip zümre arasında kabul edilmiş bir fermanıdır. Halk hareketine dayanmamış hatta

sonuçları halka yansımamıştır. Dolayısıyla halk ağır vergi yükü altında ezilmeye devam etmiş ve bu durum daha sonra halkın tekrar ayaklanmasına neden olmuştur.

İngiltere’de ortaya çıkan sömürgeci politikalar sebebiyle borçlanma için kararname çıkarılmış ve yeni vergiler gündeme gelmiştir. Halk yeni konulan vergilere karşı tepkiler göstermiş ve kralın vergilendirme ile bütçeleme yetkisi seçilmişlerden oluşan parlamentoya verilmiştir. Bunun üzerine, 1628 tarihli “Haklar Bildirgesi” ile krallık imtiyazlarına sınırlamalar getirilmiştir (Vatansever Öztürk, 2005: 4819).

1628 Haklar Bildirgesi’ndeki parlamentonun vergilendirme yetkisine rağmen kralın kendisinin yeni vergiler koymaya devam etmesi sonucunda 1689 Haklar Yasası hazırlanmıştır. Yasanın temelini, parlamentonun tüm alanlarda yetki sahibi olması ve yasaların üstünlüğü ilkesini kabul etmesi oluşturmaktadır. İngiliz hukuku ve vergi yasaları bu belgeleri de göz önüne alarak oluşturulmuştur. İngiltere’de yaşanan bu süreç, Amerika ve Fransa’daki aydınlanma ve demokratikleşme hareketlerine dayanan gelişmelere de yol gösterici olmuştur (Gerçek vd., 2014: 85).

Boston Çay Partisi İsyanı (1773)

İngiltere Parlamentosu, ithalat yapılan bazı ürünlere olan vergilerin dışında ek vergiler getirmiştir. Vergilerin artmasıyla birlikte halk, ithal ürünleri boykot etmiş, çıkan olaylar sonucu 3 kişi vefat etmiştir. Tüm bu olaylar sonrasında İngiliz Parlamentosu, bahsi geçen vergileri kaldırmış ancak egemenlik haklarının göstergesi durumunda olan çay vergisini kaldırmamıştır. Amerikalı koloniler, çay vergisini kabul etmeleri durumunda Parlementonun her türlü yeni vergi getireceklerini düşündüklerinden buna karşı çıkmışlardır. Samuel Adams önderliğinde bir grup, İngiliz gemilerinde bulunan çayları denize dökmüşlerdir ve Boston Limanını ticari gemilere kapatmışlardır (Gök, 2007: 154-155).

1774 yılında İngiliz sömürgesi olan 13 koloni ile İngiltere arasında yaşanan vergi anlaşmazlıkları silahlı çatışmaya dönüşmüştür. İngiltere’ye karşı mücadele veren bu 13 koloninin halkı bir araya gelerek mücadelelerini birlikte yürütmeye karar vermiştir. 4 Temmuz 1776 tarihinde yayınladıkları “Bağımsızlık Demeci” ile Amerika Birleşik Devletleri (ABD) adı ile bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir (Güler, 2005: 228-229). İngiltere ve sömürgeleri arasında vergi anlaşmazlıkları sebebiyle çıkan bu ayaklanmalar, Amerika’nın bağımsızlığını kazanması için en büyük neden olmuştur.

Virginia Haklar Bildirgesi (1776)

1776 yılında Boston Çay Partisi İsyanından 3 yıl sonra, Amerika Virginia'da yaşayan halk temsilcileri Virginia Haklar Bildirgesi'ni yayınlamışlardır. Bu bildirinin yayınlanmasıyla birlikte tüm dünyada insan hakları ve demokrasinin gelişmesiyle ilgili olumlu gelişmeler meydana gelmiş ve devletin vergilendirme yetkisini kısıtlayan önemli maddeler içermesi açısından da tarihteki yerini almıştır. Virginia Haklar Bildirgesi, devletin vergi egemenliği konusunda sahip olduğu yetkisini sınırlandırarak vergilendirme yetkisinin sadece Kongre'ye ait olduğunu ve keyfiliğin önlenmesini amaç edinmiştir. Bu bildirge, kongrenin, üretim, vergi koymak, tahsil etmek, vergisi koyma ve harç gümrük resmi ususunda tek yetkili olduğunu hükmetmiştir (Arslantekin, 2019: 51).

1789 Fransız Devrimi ve İnsan ve Yurttaşlık Hakları Bildirgesi

İngiltere'den başlayarak Amerika Birleşik Devletleri'ne kadar uzanan anayasal değişimler, Avrupa'yı da büyük ölçüde etkilemiştir. Fransa'daki insanların ekonomik sıkıntılar yaşaması ve adil olmayan, dengesiz vergilendirme yükü altında bunaltılması, toplumun ayaklanmasına neden 1789'daki Fransız Devrimi'ne dek, Fransız halkı, kral, kilise ve aristokrasiden kaynaklanan farklı vergi türlerine maruz kalmıştır. Devrim öncesi Fransa'da vergi düzeni oldukça karışık olup, ülkenin farklı bölgelerinde vergi miktarları büyük farklılıklar gösteriyordu. Mesela, bazı bölgelerde tuz vergisi sıfırken, diğer yerlerde bu oran %400'e kadar yükselebiliyordu. Çeşitli araştırmalar, Fransız Devrimi'nin temel sebeplerinden birinin, özellikle kırsal kesimdeki aşırı vergilendirme olduğunu belirtmektedir. İnsan ve Yurttaşlık Hakları Bildirgesi ile kabul edilen prensiplere göre, vergiler yasalara uygun, belirli bir oranda ve herkes için eşit şekilde uygulanmalıdır. Bu düzenleme ile Batı ve Avrupa ülkeleri benzer vergi reformlarına yönelmiştir. İnsan ve Yurttaşlık Hakları Bildirgesi, vergi ilkesinin genelliği, eşitliği, belirliliği ve yasallığı konusunda tarihi bir dönüm noktası oluşturmuştur (Chanel, 2015: 67-69) "Bu zamanlarda, bir yandan tarımın hakim olduğu bir ortamda, yavaş yavaş sanayi devriminin ilk işaretleri hissedilmeye başlarken, diğer yandan sanayileşme döneminin yükselişi gözlemleniyordu. Ancak, bu dönemin en mühim gelişmesi, "Ulusların Zenginliği" eserinin yazarı, ünlü iktisatçı Adam Smith'in adının giderek daha fazla anılmaya başlamasıdır. Adam Smith'in kapitalizmin doğuş aşamasında etkin bir düşünür olarak tanımlanması, 18. yüzyılın ekonomik ve sosyal

şartları göz önünde bulundurulduğunda uygun bulunmaktadır. Smith, sanayi kapitalizminin yükselişte olduğu ve tarımsal yapıların hâkim olduğu bir dönemde yaşamış olması, onun kapitalist düşünceye katkısında belirleyici olmuştur. O dönemde dışa kapalı, ticaret faaliyetlerinin sınırlı olduğu bir ekonomik yapı hakimken, fizyokratlar feodalizmden kapitalizme geçişte önemli rol oynamış, dış ekonomik ilişkilerde ise Merkantilist anlayış etkili olmuştur. Merkantilist dönem, tarım, ticaret, ulaşım, sanayi, metalürji, nüfus artışı, şehirleşme, mali işler ve teknoloji gibi alanlarda önemli gelişmelere sahne olmuştur. Merkantilist ekonomik sistemin en büyük gelişmelerinden biri İngiltere'de yaşanmıştır. İngiliz Merkantilizmi, 'Ticari Merkantilizm' olarak da adlandırılır, çünkü İngiliz düşünürleri daha çok ticarete odaklanmış, zenginliği dış ticaretin genişlemesinde görmüşlerdir. İngiltere, özellikle denizcilik, para, kredi ve ticaret alanlarında kayda değer ilerlemeler yapmıştır. Sanayi devriminin başlangıcında Avrupa'nın dünya ekonomisindeki konumu zayıfken, İngiltere ticaret aracılığıyla zenginlik kazanma yolunda ilerlemiştir. Ayrıca, endüstriyel gelişimin henüz tam anlamıyla oluşmaması, büyüme ve sermaye birikiminin sınırlı kalmasına neden olmuştur. Adam Smith, Avrupa'nın ekonomik olarak geride kaldığını gözlemleyen son büyük Batılı sosyal teorisyendi. 1776'da Smith, 'Çin, Avrupa'nın herhangi bir ülkesinden daha zengindir' demiş ve bu durumun değişeceğini öngörmemiş, bu sözlerini sanayi devriminin başladığı bir dönemde yazmıştır, ancak bunun farkında bile değildi (Aytekin, 2017: 29). 1776 yılında Adam Smith tarafından yayımlanan ve ona büyük şöhret kazandıran 'Ulusların Zenginliği', o dönemdeki bilimsel araştırma yöntemlerinden yararlanarak hazırlanmış ilk detaylı iktisat kitabıdır. Bu eserde, iktisadi konulara dair bazı problemler ilk defa belirlenmiş, bu sorunlar üzerine düzenli ve mantıklı bir şekilde bilgi toplanmış ve iktisadi politikalar önerilmiştir. Smith'in bu eseri, iktisadi düşünce tarihinde bir dönüm noktası olarak kabul edilir ve bu dönemden itibaren iktisat, bir sosyal bilim olarak anılmaya başlanmıştır. Eserin yayınlanmasının ardından, bilimsel ve sistematik çalışmalarda da bir artış gözlemlenmiştir. David Ricardo, John Stuart Mill, Jean Baptiste Say, Thomas Robert Malthus gibi klasik iktisat düşüncesinin savunucuları, Smith'in metodolojisi ve hipotezlerini takip ederek, iktisadi düşüncenin gelişimine önemli katkılarda bulunmuşlardır. Bu ekonomistler tarafından oluşturulan görüşler 'Klasik İktisat Okulu' olarak adlandırılmıştır. Klasik İktisat Okulu, iktisadi düşünce tarihinde tanımlanan ilk okuldur ve bu okulun temel ilkesi, devlet müdahalesinin olmadığı, tam rekabetin hakim olduğu, serbest piyasa ekonomisinin savunulduğu liberal bir iktisadi sistemi öne

çıkarmaktadır (Tomanbay, 2019: 40). Klasik Okul, “Ulusların Zenginliği” adlı kitabın yayınlanmasını milat kabul ederek bir yüzyıl varlığını sürdürmüştür. Ticari kapitalizm Merkantilizmi, tarım kapitalizmi Fizyokrasi’yi çağrıştırırken Sanayi Devrimi ise Klasik İktisat Ekolünün doğuşunu ortaya çıkarmıştır (Genç ve Çağlayan, 2017: 669). Ayrıca, klasik sistemin, yeni gelişen sanayici ve tüccar faaliyetlerinin kısıtlanmasının yanı sıra yoğun devlet müdahaleciliğine dayanan ve sömürgeciliğe yol açan merkantilist sisteme karşı bir tepki olarak ortaya çıktığı söylenebilir (Birol ve Gencer, 2014: 252). Görünmez el ile tam rekabet piyasasının ekonomide etkin bir şekilde işlemesi ve arz-talep dengesini tam istihdam seviyesinde bulunması, devletin ekonomik hayata müdahale etmesini gereksiz kılmaktadır. Devlet; iç-dış güvenlik ve adalet gibi alanlar haricinde ekonomiye müdahale etmemelidir. Bu görüş, klasik iktisadın “bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler” ilkeleri ile ifade edilmektedir. “Bırakınız yapsınlar” ilkesine göre iç piyasada özel sektörün önünün açılması, “bırakınız geçsinler” ilkesine göre ise dış piyasada ticarete engellerin kaldırılması önerilmektedir (Bocutoğlu, 2012: 52-53).

Klasik iktisat teorisinin vergilendirme ile ilgili görüşlerinin ve uyguladıkları vergi politikalarının temelini; vergilerin objektif olması, devlet harcamalarının sınırlı tutulması ve bütçenin dengeli olması, borç alımının yapılmaması, ayrıca piyasalarda meydana gelebilecek dengesizlikler karşısında maliye politikasından ziyade para politikası araçlarının tercih edilmesi oluşturur (Ataç, 2006: 6-7). Klasik iktisatçıların vergilendirme konusundaki diğer bir temel vurgusu, vergileme ilkeleridir. Bu ilkeler, bir vergi sistemindeki çeşitli vergilerin seçimi ve uygulanması sırasında dikkate alınması gereken, vergilerin beklenen işlevlerini yerine getirmesi için gerekli hususları tanımlar (Pehlivan, 2014: 145). Bu vergileme ilkeleri arasında adalet, kesinlik (belirlilik), uygunluk ve iktisadilik bulunmaktadır (Kaynar, 2010: 10-11). Adalet ilkesi, bireylerin ödeme kapasitelerine göre vergilendirilmelerini veya sosyo-ekonomik düzenlemelere imkân tanıyan uygulamaların gerçekleştirilmesini kapsar. Kesinlik ilkesi, vergiyle ilgili kuralların açık ve net olmasını ve herkesin anlayabileceği bir biçimde belirlenmesini, uygunluk ilkesi, verginin mükelleflerden en uygun zaman ve şekilde toplanmasını ve iktisadilik ilkesi ise, hedeflenen gelirin en düşük maliyetle elde edilmesini ifade eder (Akdoğan, 2009: 200-213).

1.1.2 1929 Büyük Buhran sonrası uygulanan vergi politikası gelişmeleri

İngiltere, 1930'lu yıllara kadar kapitalist sistem içinde kurduğu hegemonyayı ve liberalizme dayanan serbest ticaret ilkesini savunmaktadır. Üretici güçler, kitlesel üretimin çoğalmasıyla birlikte dünya genelinde sanayi sermayesi ile insan sermayesinin yoğunlaşmasını hızlandırmıştır. Bu sermayelerin tekelleşme eğiliminin giderek artması, kitlesel üretimdeki artışların tüketim artışlarıyla desteklenmemesine, bölüşüm ilişkisinde kâr-ücret analizinin ücret aleyhine gelişmesine ve 1929 yılındaki ABD borsasında başlayan ve finans sistemine yayılan bir mali krize sebep olmuştur. Kriz hızlı bir şekilde ekonominin reel kesimine yayılarak iflasların artmasına, ekonomideki gelir ve istihdam düzeylerinde ciddi düşüslere, işsizliğin artmasına sebep olmuş ve kısa bir dönemde dünya ekonomisini etkisi altına almıştır. Krizin dünya genelini etkilemesi, uzun bir süre devam etmesi klasik liberal teorinin sorunsuz bir şekilde işleyen piyasa mekanizmasının ve iktisat politikalarının çökmesine ve sorgulanmasına sebep olmuştur (Altıok, 2009: 76).

1929'daki Büyük Buhran, klasik iktisat anlayışına karşı ciddi şüpheler uyandırmış ve kapitalist sistemin kendi kendini düzeltmeyeceği fikrini güçlendirmiştir. Buhranın uzun sürmesi ve ekonomik durumu kötüleştirilmesi, klasik iktisadın savunduğu 'Devletin ekonomiye müdahalesine gerek olmadan, ekonominin kendi kendine dengeleneceği yani görünmez el teorisi' ne olan inancın azalmasına yol açmıştır. Bu durum, devletin ekonomiye müdahale ettiği ve ekonomiyi düzenleyen, krizlere çözüm sunan yeni bir sistemin kabulünü beraberinde getirmiştir. Bu yeni sistem, John Maynard Keynes'in 'Genel Teori' esaslarına dayanan 'Keynesyen İktisadi Düşünce Sistemi' olarak ortaya çıkmıştır. Keynes'e göre tüketim, harcanabilir gelirin artan fonksiyonudur. Bu düşünce maliye politikasının etkinliği açısından önem arz etmektedir. Ekonomilerde, enflasyonist ve deflasyonist dönemlerde uygulanabilecek vergi politikaları aşağıdaki şekilde özetlenebilir (Bilgili, 2012: 257):

- Keynesyen teoriye göre, deflasyonist bir ekonomide vergi indirimleri, harcanabilir geliri artıracak ve bu da tüketimi teşvik edecektir. Harcanabilir gelir arttıkça, tüketim de artar çünkü tüketim, artan harcanabilir gelire bağlı bir fonksiyondur. Tüketimin artışı, yatırımların ve ulusal gelir düzeyinin yükselmesine yol açacaktır.

- Keynesyen iktisat anlayışına göre, enflasyonist bir ekonomide vergilerin artırılması harcanabilir geliri düşürecektir. Harcanabilir gelir azaldıkça, tüketim de azalacaktır, çünkü tüketim harcanabilir gelire bağlı bir fonksiyondur. Tüketimdeki bu düşüş, yatırım harcamalarında ve dolayısıyla toplam harcama ve milli gelir seviyesinde bir azalmaya neden olacaktır. Keynes, işsizlik sigortaları, primler, vergi indirimleri gibi teşvik edici tedbirlerin yatırımları ve ekonomik büyümeyi kısa vadede pozitif etkileyebileceğini belirtmiş, bu durumun toplam talebi artırarak işsizliği azaltabileceğini öne sürmüştür. Keynesyen iktisat ile klasik iktisat arasındaki temel farklar şu şekilde özetlenebilir (Bilgili, 2012: 250-251):

- Keynes, klasik iktisat teorilerinin aksine, fiyatları değil, üretim ve istihdamı önceliklendirmektedir. Ona göre, toplam talepte meydana gelecek beklenen ya da beklenmeyen değişiklikler, kısa vadede fiyatlardan ziyade reel üretim ve istihdam üzerinde etkili olacaktır. Keynes, bu durumda toplam talepte görülen değişimlerin, fiyatların yükselmesine yol açmayacağını savunmaktadır.

- Keynes, 1929'daki Büyük Buhranı örnek alarak, istihdamın dengeye ulaşabilmesi için devletin ekonomiye müdahalesinin zorunluluğunu vurgularken, klasik iktisatçılar, ekonominin otomatik mekanizmalar aracılığıyla kendi dengesini bulabileceğini öne sürmüşlerdir.

Klasik teori, ücretlerin düşürülmesi halinde işsizlik oranının düşeceğini savunurken, Keynesyen teorisi bu görüşe karşı çıkarak, ücretlerin düşmesi durumunda efektif talebin azalacağını ve bu nedenle işsizliğin artacağını ileri sürmektedir.

Klasik teori, ekonominin tam istihdamda dengede olduğunu varsayar, ancak Keynesyen teori, ekonominin eksik istihdam durumunda bile dengede olabileceğini ileri sürer.

Klasik teori, ekonomide arz, talep ve fiyat üçlemesini vurgular, buna karşın Keynesyen teori, bir ekonomide tasarruf, yatırım ve gelir üçlemesinin önemli olduğunu savunur. Keynes, fiyat mekanizması yerine gelir mekanizmasının önemine işaret eder.

Klasik teoriye göre yatırımlar, tasarruflarla eşittir ve bu eşitlik faiz seviyesiyle belirlenir. Keynesyen teori ise yatırımların tasarruflara eşit olmasının sebebinin gelir düzeyi olduğunu öne sürer.

Klasik teoriye göre, para arzındaki artış faiz oranlarını yükseltirken, Keynesyen teori, likidite tercihi sabit kaldığında para arzındaki artışın faiz oranlarını düşüreceğini belirtir.

Keynesyen düşünce, 1929 krizinin küresel etkileri sonrası klasik iktisat anlayışının sorunlara çözüm getiremeyeceğini ve etkin talep eksikliği nedeniyle işsizlik, yetersiz üretim ve yoksulluğun ortaya çıktığını iddia etmiştir. Bu sorunlara çözüm olarak, etkin talebi harekete geçirecek politikalar önermiştir. Keynes, özel sektörün etkin talebi canlandırmada yetersiz kaldığı durumlarda, devletin maliye politikası araçları ile talebi artırabileceğini belirtmiştir. Devlet müdahalesiyle oluşturulması amaçlanan ek talep; parasal genişleme, teşvikler, krediler, vergi indirimleri gibi yöntemlerle bütçe açığı yaratmıştır. Bütçe açığını kapatmak için devlet, borçlanma veya vergi oranlarını artırma yöntemlerine başvurmuştur. Ancak, vergi gelirlerini artırmanın Keynes'in ek talep yaratma amacı ile çelişmesi nedeniyle, borçlanma bütçe açıklarını kapatmada ana yol olarak kullanılmıştır.

Devletin borçlanma gereksinimi arttığı durumlarda faiz oranları yükselişe geçmiştir. Faiz oranlarındaki yükseliş ise devletin borçlanma gereksinmesinin daha da artmasına yol açmıştır. Bu döngü büyüyerek süreklilik arz etmiş ve 1960'ların sonunda Keynesyen teorisinin talep yönetimli politikalarının sorunları çözmede işsizlik-enflasyon değiş tokuşundan (Phillips eğrisi) ziyade, işsizlik ve enflasyonun bir arada görüldüğü yeni sorunları doğurmuştur (Altıok, 2009: 77).

1970'li yıllarda, aynı anda hem işsizlik hem de enflasyonun yaşanması, yani 'Stagflasyon' olgusunun ortaya çıkışı, Arz Yanlı İktisat teorisinin gelişiminde önemli bir etken olmuştur. Her iktisat teorisi gibi, Arz Yanlı İktisat da önceki akımların dönemin ekonomik krizlerine çözüm bulamamasına yanıt olarak ortaya çıkmıştır. Bu teori, stagflasyonla mücadelede önerdiği çözüm yolları ve vergi politikaları ile dikkat çekmiştir. Arz Yanlı İktisat terimi, ilk olarak 1976'da Virginia Üniversitesi'nden Dr. Stein tarafından kullanılmıştır. Bu teorisinin temel fikirleri, özellikle Jude Wanniski'nin yazılarında detaylandırılmıştır. Ayrıca pragmatik iktisatçı Arthur B. Laffer ve iktisat teorisini Robert Mundell, arz yanlı iktisatla ilgili önemli görüşler ortaya koymuşlardır. Bu görüşlerin en önemlisi, iktisat politikalarının kısa vadeli istikrar sağlamak yerine daha gerçekçi amaçlar benimsemesi gerektiğidir. Devletin ekonomiyi düzenlemeye yönelik müdahaleleri, nispi fiyat yapısını bozarak ve ekonomik kaynak dağılımını olumsuz etkileyerek sonuçlanmaktadır. Bu nedenle, devletin ekonomi

politikalarının ana amacı, serbest piyasa mekanizmasının daha etkili çalışmasını sağlamak ve ekonominin potansiyel büyüme hızına ulaşmasını desteklemek olmalıdır. Arz Yanlı İktisat, makroekonomik araçlarla birlikte özel sektörde istikrarlı ekonomik büyüme sağlanabileceğini savunmuştur. Piyasa ekonomisinin etkin işletilmesinin önemini vurgulayan bu düşünürler, rekabetçi piyasa koşullarının geliştirilmesini zorunlu görmüşlerdir (Doğan, 2006: 255).

"Keynesyen iktisat ve Arz Yanlı iktisat teorileri arasında vergiler konusunda belirgin farklılıklar bulunmaktadır. Keynesyen ekonomistler, ekonomiyi canlandırmak için vergi indirimlerinin yerine kamu harcamalarını artırmanın durgunluktan çıkma hedefine daha uygun olduğunu savunurlar. Buna karşılık, Arz Yanlı İktisatçılar, yatırımı, tasarrufu ve işgücü arzını olumlu yönde etkileyebilecek vergi indirimlerinin, ekonominin durgunluktan daha hızlı çıkmasına yardımcı olabileceğini öne sürmüşlerdir. Dolayısıyla, Arz Yanlı İktisatçılara göre vergi indirimleri, Keynesyen teoride önerilen kamu harcamalarındaki artıştan daha etkili bir yöntem olacaktır (Savaş, 2000: 251). 1973'te sanayi ülkelerinde petrol fiyatlarının artışı, yaşanan 'durgunluk' ve 'enflasyon' durumu bir arada gerçekleşince, uygulanan ekonomik politikalar ve makro ekonometrik modeller üzerinde ciddi şüpheler uyandırmıştır. Bu şüpheler sonucunda, makroekonomi teorisinde bir karmaşa yaşanmış ve çeşitli yeni görüşler ortaya çıkmıştır. Bu yeni yaklaşımlardan biri de 'Arz Yanlı İktisat' olmuştur. Talep Yanlı İktisat' ın sorunlarına çözüm olarak, Amerikalı ekonomist Arthur Laffer tarafından geliştirilen Arz Yanlı İktisat, vergi indirimlerini önermiş ve bu yaklaşımın toplam piyasa üretimi ile vergi gelirlerinin artmasına katkı sağlayacağını savunmuştur (Karabulut, 2006: 368). Bu artış, üretimi ve büyümeyi teşvik ederek ekonomik verimliliği artırır. Arz Yanlı İktisatçılar' ın vergi politikalarını temel alan üç ana ilke şunlardır (Doğan, 2006: 258): Marjinal vergi oranlarının düşürülmesi, bireylerin tüketim yerine tasarrufa yönelmelerine ve boş zamanlarında çalışmayı tercih etmelerine yol açacaktır.

"Ekonomik istikrar" ve "adil gelir dağılımı" gibi iktisat politikası hedeflerine kısa vadede ulaşmak mümkün değildir. Bu hedeflere ulaşmak için ilk olarak, ekonomik etkinlik ve yüksek büyümeyi destekleyecek politikaların hayata geçirilmesi gereklidir.

Vergi oranlarının azaltılması, yaygın inanışın aksine, vergi gelirlerini düşürmeyecek, tersine bu gelirleri artıracaktır.

Arz Yanlı İktisatçıların odaklandığı ana konulardan biri, Laffer Etkisi ve bu etkiyi temsil eden Laffer Eğrisidir. Vergi oranları ile vergi gelirleri arasındaki ilişkiyi gösteren Laffer Etkisi, vergi oranlarının artışının vergi gelirlerini düşürebileceğini ve vergi oranlarının düşürülmesinin vergi gelirlerini artırabileceğini ileri sürmüştür (Karabulut, 2006: 370).

J.M. Keynes, denk bütçe açısından vergilerdeki azalmaların, artışlara göre daha iyi bir sonuç oluşturabileceğini belirtmiştir. Bazı vergi türlerindeki indirimlerin vergi gelirlerini artırmayacağı durumlar nadiren olabilir, ancak genel olarak kabul edilen görüş, vergi artışlarının daha fazla vergi geliri sağlayacağı yönündedir (Mitchell, 2011: 332). "Monetarizm, Keynesyen iktisadın uyguladığı politikalara alternatif bir görüş olarak ortaya çıkmıştır. Monetarist yaklaşım, ekonomik istikrarı, piyasa mekanizmasının etkinliğini, nominal gelir ve fiyatlar üzerinde para arzının rolünü, belirli durumlarda maliye politikasının istikrar bozucu etkilerini önemser ve parasal işlerin yürütülmesinde önceden belirlenmiş kuralların uygulanmasının gerekliliğini vurgular (Parasız, 1991: 46). Monetaristler, maliye politikasının etkinliği konusunda Keynesyen iktisatçıların görüşlerine karşıt bir düşünceye sahiptirler. Keynesyenler, toplam talebi canlandırmak ve efektif talebi artırmak için bütçe açıkları yaratma ve kamu harcamalarını artırma yollarını savunurken, Monetaristler bütçe açıklarının kapanamaması durumunda iç borçlanmanın artacağını ve bunun sonucunda faiz oranlarının yükselerek yatırım ve üretimi olumsuz etkileyeceğini, böylece ekonomik küçülmeye yol açacağını öne sürmüşlerdir (Altunöz, 2018: 699). Buna karşılık, yeni Keynesyen okul iktisatçıları, özellikle 1970'lerden sonra Keynesyen iktisadın ekonomi politikalarına yönelik eleştirilere cevap vermek ve Keynesyen iktisadı yeniden canlandırmak amacıyla çalışmalar yapmıştır. Tam rekabet koşulları altında yeni klasik iktisat, piyasaların kendi kendine ve sürekli olarak iktisadi dengeleri sağladığı görüşünü benimsemektedir. Bu ekonomik yaklaşım, piyasalara güvenerek, rekabetçi ve etkin koşullar altında piyasaların uygun şekilde işleyeceğini varsaymaktadır (Yıldırım vd. 2011: 168). Yeni Klasik makro iktisat teorisine göre, genişletici maliye politikaları kısa dönemde üretim ve istihdam seviyelerinde herhangi bir reel etki yaratmazken, uzun dönemde tamamen ters bir etki oluşturabilir (Bocutoğlu, 2012: 315). Öte yandan, 'Yeni Keynesyen' etiketi, 1970'lerde popülerliğini yitiren Keynesyen iktisada yeniden itibar kazandırmak amacıyla ve Yeni Klasik iktisatçıların

eleştirilerine ikna edici cevaplar üretmek için Keynesyen iktisadı yeniden şekillendirmeye çalışan çeşitli ekonomistlerin oluşturduğu bir grubu tanımlar (Büyükkın, 2007: 26). Yeni Keynesyen iktisat, özellikle arz ve talep şokları gibi potansiyel istikrarsızlık kaynaklarına karşı aktif kamu müdahalesini destekler. Bu yaklaşıma göre, ekonomik istikrarsızlığın giderilmesi için hem para hem de maliye politikalarına ihtiyaç duyulur (Bocutoğlu, 2012: 329).

1.1.3 Verginin tanımı ve ekonomik amaçları

Vergi konusunda çeşitli tanımlamalar yapmak mümkündür. Heij'in 2001 yılında gerçekleştirdiği 'Verginin Tanımı' adlı çalışmasında, OECD, Oxford gibi kurum ve kuruluşların vergi tanımlarını incelemiş ve vergiyi, 'Bireyler, kuruluşlar veya diğer oluşumlar tarafından kamusal amaçlar için devlet tarafından zorunlu olarak talep edilen parasal veya diğer tür ödemeler' olarak özetlemiştir. Genel anlamda, vergi hediye edilen veya karşılıksız verilen bir değeri ifade eder. Ancak mali bağlamda, vergi mükellefler tarafından kamu giderlerine katkı payı olarak devlete ödenen değerleri temsil eder (Gür ve Yıldız, 2017: 83). Vergi, zamanla gelişen, kurumsallaşan ve sağlam bir düşünce sistemine sahip bir kavramdır. Klasik ve modern maliyeciler, bu kavramı farklı şekillerde tanımlamışlardır. Klasik maliyenin kurucusu olarak kabul edilen ünlü Fransız maliyeci Gaston Jeze, vergiyi 'kişilerden kamu giderlerini karşılamak için cebri, nihai ve karşılıksız olarak talep edilen parasal bir yükümlülük' olarak tanımlamaktadır. Modern vergi tanımının örnekleri arasında sayılan Fransız yazar Lucien Mehl ise, vergiyi 'devlet, mahalli idareler ve kamu gücüne sahip diğer topluluklar tarafından, kamu giderlerini karşılamak amacıyla, asıl olarak özel ve gerçek hukuk tüzel kişilerinden ve bazı kamu hukuku tüzel kişilerinden, belli bir yarar karşılığı olmaksızın, kamu zoruyla, mali güçlerine göre, kesin olarak alınan paralar' olarak tanımlamaktadır (Gür ve Yıldız, 2017: 83-84). "OECD, IMF ve Birleşmiş Milletler Ulusal Hesaplar Sistemi (SNA) tarafından kabul edilen vergi tanımı aşağıdaki kriterleri içermektedir (OECD, 1996: 2-3):

- Vergiler, devlete yapılması zorunlu olan ve karşılığında herhangi bir hizmet veya mal alınmayan ödemelerle sınırlıdır.
- 'Vergi' terimi, vergi suçlarıyla ilişkili olmayan para cezalarını ve devlete ödenen zorunlu kredileri kapsamaz.

- 'Devlet' tanımı, ulusal üstü makamlar, merkezi yönetim, etkin kontrolü altındaki ajanslar, eyalet ve yerel yönetimler, sosyal güvenlik programları ve özerk devlet kuruluşları gibi çeşitli yapıları içerir. Bu tanım, Birleşmiş Milletlerin 'Ulusal Hesaplar Sistemi' (SNA) tanımına uygundur.
- Avrupa Toplulukları Komisyonu ve bunların ajansları gibi ulusal üstü organlara yapılan zorunlu ödemeler de vergilere dahil edilir ve tahsil edildikleri ülkenin vergi gelirlerinin bir parçası olarak değerlendirilir.

Devletlerin önemli gelir kaynaklarından biri olan 'Sosyal Sigorta Primleri', zorunlu ve karşılıksız olmalarına rağmen merkezi yönetime yapılan bir ödeme olmadıkları için vergiden ayrılır (Messere ve Owens, 1987: 97). Öte yandan, 'Harçlar', kamu hizmetlerinden yararlanma karşılığında alındıkları için, bir bedel ödeme niteliği taşıdıkları sebebiyle vergiden farklı bir kategoriye aittirler (Pehlivan, 2014: 88). Ülkeler için temel gelir kaynakları genellikle, devletin kamu alacaklarından elde edilen gelirler, üretim ve doğal kaynaklardan sağlanan gelirler ve borçlanma yoluyla elde edilen kaynaklar olarak sıralanabilir. Devletin borçlanması, gelecek nesiller üzerindeki vergi yükünü göz önünde bulundurduğumuzda, üretim dışında en önemli gelir kaynağı olarak vergilere işaret eder. 1929 Büyük Buhran'a kadar vergiler, devletler için yalnızca kamu hizmetlerini finanse eden bir araç olarak görülürken, 21. yüzyılda ekonomi politikalarının oluşturulması ve uygulanmasında etkin bir şekilde kullanılan önemli bir araç haline gelmiştir (Tekin ve Sağdıç, 2020: 15). Verginin amacı, tarihsel süreçte devletin fonksiyonlarının gelişimine bağlı olarak değişim göstermiştir. David Ricardo, Adam Smith, Jean Baptiste Say, C. Frédéric Bastiat, John Stuart Mill gibi önde gelen klasik iktisatçılar ve maliyeciler, özellikle Say ve Bastiat gibi tamamen liberal düşüncelere sahip olanlar, liberal anlayışın hakim olduğu, kendi kendine işleyen ve devlet müdahalesinin minimum düzeyde veya hiç olmadığı bir ekonomik düzeni savunmuşlardır. Bu düşünürler, devletin ekonomik faaliyetlerden mümkün olduğunca uzak tutulmasını önermişlerdir (Şen ve Sağbaş, 2017: 17). Klasik ve Modern maliyecilerin vergiyle ilgili görüşleri incelendiğinde, bu iki grup arasında temel farklılıklar olduğu görülmektedir. Klasik maliyeciler, vergilere genellikle şiddetle karşı çıkmış ve vergiler alınacaksa bile bunların düşük düzeyde olması gerektiğini savunmuşlardır. Onlar, devleti ekonomide tüketen bir aktör olarak görmüş ve vergiyi ekonomik müdahale aracı olarak değerlendirmişlerdir. Klasik maliyeciler, minimum vergi hasılatı ile nasıl maksimum verim elde edilebileceği üzerine

odaklanmış ve vergi toplanırken herkesten eşit oranda vergi alınması gerektiğini belirterek verginin eşitliği ilkesine vurgu yapmışlardır. Buna karşılık, modern maliyeciler klasiklerin aksine, devletin ekonomiye müdahale etmesinin gerekli olduğunu savunmuş ve bunun en etkili şekilde vergilerle yapılacağını belirtmişlerdir. Özellikle 1929 Büyük Buhran sonrasında müdahaleci devlet anlayışının yaygınlaşmasıyla, devletin rolü ekonomik alanlardan sosyal, kültürel ve siyasi alanlara doğru genişlemiştir.

Vergilerin birçok amacı bulunmakla birlikte, en temel görevi kamu harcamalarını finanse etmektir. Vergiler, sadece kamu finansmanı olmakla kalmayıp, gelir dağılımının adaletli olması, ekonomik büyüme ve istikrar gibi diğer hedeflere de katkı sağlar. Son yıllarda, negatif dışsallıkların önlenmesi ve çevresel sorunlarla mücadele gibi amaçlar için de vergiler kullanılmaktadır (Şaşmaz ve Yayla, 2019: 318). Gelişmemiş, gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerin vergi sistemleri incelendiğinde, vergilerin amaçlarında farklılıklar görülebilir. Ancak, değişmeyen temel bir gerçek olarak, vergilerin kamu harcamalarının en önemli finansman kaynağı olduğu kabul edilmektedir.

Devletler, vergileri çeşitli amaçlar doğrultusunda uygularlar. Bu amaçlar arasında kamu hizmetlerinin finansmanı, gelir ve servet dağılımının adaleti sağlama, ekonomik büyümeyi teşvik etme gibi temel hedefler bulunmaktadır. Özellikle kalkınma ve gelişme süreçlerinde vergi yükleri ve vergi çeşitliliği farklılık gösterebilir (Tekin ve Sağdıç, 2020: 15).

1.1.3.1 Vergilerin mali amaçları

Vergilerin tarafsızlığı ilkesi, vergilerin ekonomik etkinliği bozmaması gerektiğini vurgular. Yani vergiler, iş gücü arzını, tasarruf kararlarını ve yatırımları olumsuz bir şekilde etkilememelidir. Vergilemenin mali amacı, devletin bütçe denkliliğini bozmadan, zorunlu görevlerini yerine getirebilmesi için gerekli kaynakları, vergiler aracılığıyla sağlamaktır (Olcay, 2019: 34). Bu ilke, vergi politikalarının ekonomik istikrarı ve büyümeyi olumsuz etkilemeden kamu hizmetlerinin finanse edilmesine katkı sağlamayı amaçlar. Vergilerin mali amacını değerlendirmek için Vergi Gelirleri ile Kamu Harcamaları arasındaki oranın kullanılması oldukça önemlidir. Bu oran, tahsil edilen vergi gelirlerinin o dönemde yapılan kamu harcamalarına oranlanarak hesaplanır. Eğer bu oran 1'e (%100'e) yakınsa, vergiler mali

amacına daha fazla ulaşmış demektir. Bu, vergilerin kamu harcamalarını finanse etme gücünü gösterir.

Adolph Wagner ve Gaston J ze gibi ekonomistler, iyi bir vergi sisteminin verimli, esnek ve istikrarlı olması gerektiğini vurgularlar. Bu iyi bir vergi sistemi oluşturulurken istisnaların ve muafiyetlerin dikkatlice ele alınması, vergilerin nasıl seçildiği, vergi tarifesi, tek veya çoklu vergi sistemi, vergilerin hızlı tahsili için etkili bir mekanizmanın oluşturulması gibi konular üzerinde çalışılmalıdır. Bu faktörler, vergilerin mali amacına hizmet edip etmediğini belirlemede önemli rol oynar (  en ve Sağba , 2017: 20-21).

Ekonomik dengeleri sağlama, gelir dağılımını düzeltme, çevresel etkileri kontrol etme gibi pek çok amaç doğrultusunda vergiler tasarlanmakta ve uygulanmaktadır.

Özellikle ekonomik krizler ve sosyal sorunlar karşısında devletler vergi politikalarını yeniden gözden geçirerek müdahaleci yaklaşımları benimsemekte ve vergileri ekonomik canlanma, istihdam artı ı ve sosyal yardımlar gibi amaçları desteklemek için kullanmaktadır.

Bu bağlamda vergi sistemlerinin tasarımı ve uygulanması oldukça karmaşık bir süreç haline gelmiştir ve devletler, vergilerin ekonomiye, topluma ve kamu hizmetlerine etkisini dengeli bir şekilde yönetmeye çalışmaktadır. Bu, ekonomi ve maliye alanındaki önemli bir çalışma alanıdır ve sürekli olarak değişen ihtiyaçlara ve koşullara uyum sağlamayı gerektirir.

1.1.3.2 Vergilerin mali olmayan amaçları

1929 krizi sonrası klasik iktisata olan güvenin sarsılmasıyla, John Maynard Keynes'in düşünceleri yankı bulmuş ve keynesyen iktisata olan ilgi artmaya ba lamı tır. Keynes ile birlikte vergilerin, yalnızca kamu harcamalarını finanse etmekle kalmayıp ekonomik, siyasi ve sosyal hayata yön vermede de kullanılabileceği anlaşılmıştır. Bu sayede vergilerin finansal olmayan fonksiyonları ortaya çıkmıştır. Vergilerin mali amaçlarının yanı sıra mali olmayan amaçlara da hizmet ettiğini  ne süren ilk iktisatçı A. Wagner'dir. Wagner'e göre vergiler, piyasa mekanizmasının ortaya çıkardığı gelir ve servet dağılımındaki farklılıkları minimize etmede araç olarak kullanılabilmektedir (  en ve Sağba , 2017: 22). Verginin amaçlarıyla ilgili görüşler tarih boyunca var olmuş ve tarihsel süreç içerisinde değişerek  ekillenmi tir.

Günümüzde modern anlamda verginin mali olmayan amaçlarını, ekonomik ve sosyo-politik amaçlar olarak iki şekilde inceleyebilmekteyiz.

Keynes'e göre; devletler, ekonomide dengeyi sağlamak istiyorlarsa, ilk olarak kamu yatırımları ile özel sektör yatırımlarını teşvik etmelidir. Bu teşviklerle birlikte, vergileri azaltmalı; tüketim ve yatırım artışını sağlamalı ve bayındırlık işlerine girişmelidirler (Altıok, 2009: 81). Adolph Wagner'a göre, "verginin mali amacının yanı sıra sosyo-politik bir amacı da vardır. Bu da gelir dağılımındaki adaletsizliği gidermektir. Günümüz koşullarında vergi sistemleri; küresel ekonomiye uyum sağlamaya çalışan ülkelerde daha hassas bir yapıya sahiptir. Bu kapsamdaki yani gelişmekte olan ülkelerde uygulanan vergi sistemlerinde, vergiler ile borçlanma yoluna başvurulmadan gelir elde edilmesi amaçlanmaktadır. Bu durumda bahsi geçen gelirin eşit dağılımı ve ekonomik aktiviteleri engelleyici faktörlerinin minimize edilebilmesi düşüncesi yaygın olabilecektir (Tanzi ve Zee, 2000: 3). Kısacası verginin ekonomik amacı, ekonominin vergisel tedbirlerle yönlendirilmesidir. Vergiler; yatırımları, tasarrufları, kaynak dağılımını, sermaye birikimini, üretimi, tüketimi ve birçok ekonomik davranışı etkileyebilir. Tüm bu ekonomik faktörler üzerinde olumsuz etkilere yol açmamak için devlet, istisnalar, muafiyetler, teşvikler gibi ekonomik önlemlerle yatırımcıları ve mükellefleri daha fazla üretmeye, yatırım yapmaya ve tasarruf yapmaya teşvik etmektedir. Vergilerin ekonomik amaçlarına ilişkin bir diğer önemli husus ise, bu amaçların ülkeden ülkeye değişebileceğidir. Örneğin; bir ülkede yatırımların yetersiz olduğu durumda, yatırımları teşvik etmek ve artırmak vergilerin öncelikli ekonomik hedefi olabilir. Öte yandan, tasarrufların yetersiz olduğu başka bir ülkede, tasarrufları artırmaya yönelik teşvikler öncelikli olabilir. Bu durum ülkelerin ekonomik gelişmişlik seviyelerine bağlı olarak değişebilir. Vergilendirmenin sosyo-politik (modern) amacı ise, devletin ekonomik büyüme, kalkınma, gelir dağılımı adaletsizliği, enflasyon, işsizlik gibi sorunları çözmek için kullandığı bir müdahale aracı olarak görülebilir. Bu bağlamda vergi, sosyal ve ekonomik yaşamı düzenlemeye yönelik bir rol oynar (Gür ve Yıldız, 2017: 84). Ülkelerde uygulanan vergi stratejileriyle toplumsal adaletin gerçekleştirilmesi, yani gelir ve servet eşitsizliğinin azaltılması hedeflenebilir. Bu amaçla yüksek gelir ve servet seviyelerindeki bireyler daha yüksek oranda vergilendirilebilir. Vergilerin toplumsal faydası, özellikle refah devletinin benimsenmesiyle birlikte daha da önem kazanmış bir olgudur. Gelir ve servet dağılımındaki adaletsizliği gidermek, sadece adil bir toplumun sağlanması

açısından değil, aynı zamanda ekonomik gerçekçiliklere dayanarak da savunulmaktadır (Şen ve Sağbaş, 2017: 25). Vergilerin toplumsal amacı, sadece gelir ve servet eşitsizliklerini gidermek veya gelir dağılımını adaletli hale getirmek değil, aynı zamanda işsizlik, alkol ve madde bağımlılığı, çevre kirliliği gibi birçok soruna da vergi stratejileri ile çözüm bulmaktır. Bu bağlamda, vergilerle toplumsal sorunlara çözüm aramak, verginin sosyo-politik önemini göstermektedir.

1.2 Vergi ve Makroekonomik Değişkenler İlişkisi

Devletin ekonomiye müdahale gerekliliği düşüncesi, tarihsel olarak vergi politikasının serbest piyasaya müdahale etmede devletin en önemli kamu politika aracı haline gelmesine yol açmıştır. Bu durum, verginin ekonomik boyutunu ön plana çıkarmaktadır. Ancak klasik iktisat teorisine göre, vergiler genellikle kamusal ve hatta tamamen kamusal hizmetlerin finansmanı için devlet tarafından toplanır. Bu, vergilendirmenin mali amaç olarak kabul edilmesi, vergileme gerekliliğinin ortaya çıkmasından bu yana önemini korumaktadır (Hotunluoğlu ve Arslaner, 2016: 1636). Vergilerin kökeni ülkeden ülkeye değişebilir. Bazı gelişmekte olan ülkelerde, harcamalar üzerinden alınan dolaylı vergiler ağırlıklıdır, ancak gelişmiş ülkelerde, servet ve gelir üzerinden alınan doğrudan vergiler ağırlık kazanır. Ülkelerin ekonomik ve sosyal yapıları, vergi sistemlerini ve dolayısıyla vergi gelirlerinin kaynağını doğrudan etkileyebilir.

Devletler, diğer devletlerin vergi otoritesine saygı gösterme sorumluluğuna sahiptirler. Diğer devletler tarafından egemen olarak kabul edilmek, devletlerin uluslararası toplumda yasal olarak eşit bir statüye sahip olduğu anlamına gelir. Ancak, 20. yüzyılın ortalarında başlayan ve 21. yüzyılda da gücünü artıran küreselleşme olgusu, ülkelerin vergi yetkiliklerini sınırlamaktadır (Çalcalı ve Altınar, 2019: 177). Vergi, devletler tarafından hangi hedefle toplansa toplansa, hem kişisel hem de ulusal ekonomik göstergeleri etkiler. Tabii ki, bu durum vergi gelirleri için de geçerlidir (Hotunluoğlu ve Arslaner, 2016: 1638). Hem ekonomi görüşleri hem de günümüzde yapılan birçok bilimsel araştırma, vergilerin tasarrufları artırıcı etkileri olduğunu göstermektedir. Bu noktada iki tür tasarruftan bahsedebiliriz. Birincisi, artan harcamalar nedeniyle bireylerin tüketimlerini kısarak tasarruflarını artırmalarıdır. İkincisi ise, devletlerin topladıkları vergi gelirlerini kamu tasarrufu ve dolayısıyla kamu yatırımlarına yönlendirebilmeleridir. Bu sayede vergiler, ekonomik büyüme ve

kalkınma açısından önemli bir rol oynayabilir. Ancak özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki yüksek vergi yükünün, kronik bir sorun haline geldiği ve vergi ödemeleri nedeniyle ekonomik açıdan verimliliğin azaldığı görülmektedir. Ekonomik büyüme ve kalkınmanın ilk aşamalarında, vergilerin teşvikler ve benzeri uygulamalarla kullanılması doğaldır. Ancak bu aşamadan sonra üretim sektörü, büyüme ve kalkınma dinamiklerini ele alarak vergi yükünü yeniden taşıyabilecek durumda olmalıdır. Bu şekilde refah devleti seviyesine ulaşılabilir ve sürdürülebilir bir vergi sistemi oluşturulabilir (Tekin ve Sağdıç, 2020: 16) Ülkeler, dönemin koşullarına göre uyguladıkları vergi politikalarıyla ekonomik düzeni şekillendirmeye çalışmışlardır. Vergi gelirlerinin makroekonomik değişkenler üzerindeki etkisi kullanılarak, ekonomiye müdahale edilerek bu değişkenlere yön verilmeye çalışılmıştır. Özellikle ülkelerin kırılgan olduğu bazı dönemlerde, örneğin kriz gibi durumlarda, serbest piyasaya müdahale etmek için uygulanan vergi politikalarıyla ekonomi düzeltilmeye çalışılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, vergi politikaları, işleyen bir ekonomi için son derece önemlidir. Bu çalışmanın bu bölümünde, ekonometrik analizde kullanılan değişkenler (Enflasyon, Büyüme) ile vergiler arasındaki olası ilişkilere odaklanılacaktır.

1.2.1 Vergiler ile büyüme arasındaki ilişki

Vergiler, bir ekonomide üretilen mal ve hizmetlerin miktarını, üretim faktörlerinin gelirlerini ve fiyatlarını doğrudan veya dolaylı olarak etkileyebilir. İnsanların çalışma, tasarruf, yatırım ve kaynak kullanım kararlarını doğrudan etkileyebilen vergiler, ekonomik büyüme üzerinde çeşitli yollarla etkili olabilirler. Özellikle gelişmekte olan ekonomilerde, kamunun öncelikli gelir kaynağı olan vergilerin büyüme ile ilişkisinin incelenmesi, vergi politikalarının şekillendirilmesine ve farklı uygulamaların geliştirilmesine katkı sağlayabilir. Günümüzde, özellikle gelişmekte olan ülkelerde maliye politikası araçlarından biri olan vergileme politikası oldukça etkili bir mali araçtır (Göçer vd., 2010: 98). Maliye politikası, bir ekonominin reel gayri safi milli hasılasındaki ekonomik büyümeyi etkileyen önemli etki ve yaptırımlara sahiptir. Kamu harcamaları ve vergiler, ekonomik karar vericileri teşvik edebilir ve böylece ekonomiye mikro ve makro düzeyde etki edebilir (Kuştepelı ve Bilman, 2009: 120). Ekonomik büyüme, temel olarak bir ekonominin üretim hacminde dönemsel artışlar olarak tanımlanır. Üretim hacmindeki artışın önemli göstergelerinden biri de Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) değişiklikleridir (Özel,

2012: 64) Günümüzde, neredeyse tüm ülkeler ekonomik büyümeyi teşvik etmeyi iktisadi bir amaç olarak kabul etmektedirler. Maliye politikası ve vergi politikası, bu iktisadi hedefin gerçekleştirilmesinde önemli roller üstlenmektedirler. Vergiler, özel sektörden kamu sektörüne kaynak transferi yaptığı için harcanabilir geliri azaltarak ekonomik büyüme üzerinde sınırlayıcı etkiler oluşturabilirler. Ayrıca, maliye politikası aracı olarak vergiler, ekonomik büyüme ve ekonomik istikrarı teşvik etmek amacıyla da kullanılabilirler. Vergiler, enflasyonu düşürme ve talebi daraltma gibi hedefler için de kullanılabilirler (Şaşmaz ve Yayla, 2019: 321).

Ayrıca, ekonomik büyümeyle ilgili birçok teori çalışılmıştır. Bu teoriler, genellikle ekonomik büyümeyi etkileyen faktörleri incelemektedir. Ekonomik büyüme hızı konusunda Dışsal ve İçsel Ekonomik Büyüme Teorileri olarak iki ana yaklaşım bulunmaktadır.

Dışsal Ekonomik Büyüme Teorileri

Klasik iktisadi düşünceyi temel alarak ekonomik büyüme, makineleşme, sermaye birikimi ve iş bölümüne dayalı olarak ele alınmıştır. Buna bağlı olarak üretim artışını ve ekonomik büyümeyi sağlayan teknolojik gelişmelerle ilişkilendirilmiştir. Ekonomik büyümenin kaynağı olan tasarruflar, sermaye birikimi ve yatırımlardır. Tam rekabet koşullarında, sermaye daha verimli bir şekilde kullanılarak maliyetlerin azaltılması ve karlılığın artırılması mümkün olabilir. 1929 yılından sonra, Keynes önderliğinde ekonomik durgunluğun aşılması ve ekonomik büyümenin teşvik edilmesi amacıyla para ve maliye politikalarının kullanılması önem kazanmıştır. Daha sonra, Keynes'in öncülüğünde başlayan teorik çalışmalar, Harrod ve Domar'ın katkılarıyla devam etmiştir (İncekara ve Tatoğlu, 2008: 22).

Harrod-Domar modeli, Harrod (1939) ve Domar (1946) tarafından bağımsız olarak geliştirilen iki farklı çalışmanın temelini oluşturur. Bu iki çalışma benzerlik gösterdiği için bu modele Harrod-Domar Modeli adı verilir. Model, tek bir malın üretildiği ve iki üretim faktörünün bulunduğu bir pazar ekonomisi çerçevesinde kurulmuştur. Ekonomide hem yatırımda hem de tüketimde kullanılabilen tek bir ürün üretilir. Para ekonomisinde yer almadığından parasal fiyatlar mevcut değildir. Bu modelde devlet ekonomik faaliyetlere katılmaz. Ekonomik kararlar tamamen özel karar birimleri tarafından alınır ve kapalı bir ekonomiden söz edilmektedir. (Özel, 2012: 65). Ekonomide, net yatırım hem talep oluşturarak çıktıyı artırır hem de

ekonominin üretim kapasitesini genişletir. Örnek vermek gerekirse, yeni kurulan bir fabrika; tuğla, demir, vb. malzemelerin talebini artırır. Aynı zamanda fabrikanın tamamlanmasıyla birlikte ekonominin imalat kapasitesi de artar. Üretim tekniklerinin değişmediği varsayıldığında, belirli bir üretimi gerçekleştirmek için belirli bir miktarda sermayeye ihtiyaç vardır. K, sermaye stoğunu ve Y, üretim seviyesini temsil ederse, ortalama sermaye çıktı oranı K/Y olarak ifade edilebilir (Özel, 2012: 65). $\Delta Y/\Delta K$ ise üretim kapasitesindeki artışın, sermaye stokundaki artışa oranını gösterir. Domar'a göre; $\Delta Y/\Delta K$, potansiyel sosyal ortalama yatırımın verimliliğini temsil eder (Domar, 1946: 140). Harrod-Domar modeline göre, ekonomik büyümeyi artırmak için ya sermaye verimliliğini artırmak ya da tasarruf oranını artırmak gerekmektedir. Harrod-Domar modeli, büyüme hızının sermaye birikimi tarafından belirlendiği bir yaklaşım sunmaktadır. Bu bağlamda, devlet maliye politikası araçlarıyla ekonomiye müdahale ederek hedeflenen büyüme hızını gerçekleştirebilir veya uzun dönem büyüme hızındaki sapmaları düzeltebilir (Demircan, 2003: 99).

Harrod-Domar modeli, özellikle gelişmekte olan ekonomiler dışında ekonomik büyüme performansını açıklamakta yetersiz kaldığı eleştirilerine maruz kalmıştır. Harrod-Domar modelinin eksikliklerini gidermeye yönelik yapılan araştırmaların temelinde klasik iktisadi görüş yatmaktadır. Bu bağlamda, ekonomide tam istihdam ve tam rekabet koşulları varsayılmaktadır. Literatürde Neo-Klasik Büyüme Teorisi veya Solow Büyüme Teorisi olarak adlandırılan bu modele, iktisatçılar Solow ve Swan gibi önemli katkılar sağlamışlardır (İncekara ve Tatoğlu, 2008: 25).

Neo-Klasik büyüme teorisi; nüfus artışı ve teknolojik değişikliklerin tasarruf, yatırım ve ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini incelemektedir. Solow'a göre, vergilerin büyüme üzerindeki etkisi uzun dönemde veya durağan büyüme oranında "0" dır. Bu, büyüme oranının sabit olduğu ve vergi politikalarından etkilenmeyeceği anlamına gelir (Göçer vd., 2010: 98). Solow Modeli, yıllar içinde birçok iktisatçı tarafından incelenmiş ve geliştirilmiştir.

Neo-Klasik Büyüme Teorisi'nin temel varsayımları şunlardır: kapalı bir ekonomi, rasyonel davranan bireyler, üretim faktörleri sermaye ve işgücü için azalan ölçeğe göre getirinin geçerli olduğu, üretim teknolojisinin sabit getirileri öngördüğü bir ekonomi ve rekabetçi piyasalar (Özel, 2012: 66).

Neo-Klasik Büyüme Teorisi'ne göre, tam rekabet şartları altında çıktı düzeyi sermaye ile işgücü girdileri tarafından belirlenir, azalan getiri geçerlidir. Bu teoriye göre ekonomik büyüme üç temel şekilde gerçekleşebilir (Parasız, 2003: 840):

Teknolojinin sabit olduğu durumda, üretim faktörlerinin kullanım miktarının artması,

Üretim faktörlerinin sabit olduğu durumda, teknolojinin ilerlemesi,

Hem üretim faktörlerinin arzının arttığı hem de teknolojinin ilerlediği durumlar.

İçsel Ekonomik Büyüme Teorileri

İçsel büyüme modeli, Romer (1986) ve Lucas'ın (1988) çalışmalarına dayanmaktadır. Lucas'a göre, Solow modeli sadece ABD'nin ekonomisinin büyümesini açıklamakta ve geliştirmekte olan tüm ülkeler için uygun bir çerçeve sunmamaktadır. İçsel büyüme modeli, piyasa içerisinde faaliyet gösteren ekonomik birimlerin, ekonomik büyümeyi içsel olarak belirlediğini varsaymıştır.

King ve Rebelo (1990) tarafından yapılan bir çalışmada, vergi politikalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkileri incelenmiştir. Büyüme oranlarının ülkeden ülkeye farklılık gösterdiği görülmektedir. Bu bağlamda, iki sektörlü bir model ve beşeri sermaye birikimini ele alan içsel büyüme modeli kullanılarak, kamu politikalarının fiziksel ve beşeri sermaye birikimini artırabileceği sonucuna varılmıştır. Özellikle uluslararası sermaye piyasalarına erişim sağlayabilen açık ekonomilerde, vergi politikalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkileri daha açıkça gözlemlenebilmektedir. Gelir vergisi oranlarındaki küçük değişiklikler, büyümeyi hem azaltıcı hem de teşvik edici etkilere sahip olabilir. Yapılan çalışmalar, gelir vergilerinin kişi başına düşen gelirin uzun vadeli artış oranını azaltıcı bir etkisi olduğunu göstermektedir. Ayrıca, politika uygulamalarının içsel büyüme modellerinde neoklasik modele göre daha fazla vurgulandığı görülmüştür. Örneğin, gelir vergisi oranlarının %10 artışının refah maliyeti üzerindeki etkisi, içsel büyüme modeline göre neoklasik modele göre 40 kat daha büyük olabilir (King ve Rebelo, 1990: 146).

Fischer (1991), makroekonomik politikaların uzun vadeli büyüme üzerindeki etkilerini araştırmıştır. Enflasyon oranı, dış borç stoku, kamu açıkları gibi temel makro göstergelerin ve bu bağlamda uygulanan politikaların büyüme ile ilişkili olduğunu

göstermektedir. Ancak, makroekonomik politikaların büyümeyi nasıl etkilediği konusunda tam bir fikir birliği bulunmamaktadır. Bununla birlikte, yatırımların büyümeyi etkilediği konusunda güçlü kanıtlar vardır. Sürdürülebilir ekonomik büyüme için makroekonomik istikrarın yanı sıra dışa açıklık politikaları, etkin piyasa işleyişi ve hükümet tarafından sağlam bir fiziksel ve sosyal altyapı oluşturulması da önemlidir (Fischer, 1991: 360-361)

1.2.2 Vergiler ve enflasyon arasındaki ilişki

Vergi gönüllü bir ödeme veya bağış değil, yasama organı tarafından zorunlu bir katkı olarak uygulanan bir finansman aracıdır. Enflasyon ise bir ekonomideki mal ve hizmetlerin fiyatlarının sürekli ve genel olarak artışını ifade eder. Enflasyon, tüm mal ve hizmetlerin fiyat değişikliklerini içerir (Akıncı ve Özçelik, 2018: 11-12).

Enflasyonun vergi sistemi üzerindeki etkileri konusundaki çalışmalar, özellikle 1970'lerde dünya genelinde yaşanan petrol krizi ve enflasyon sorunlarıyla birlikte önem kazanmıştır. Vergi gelirlerinin enflasyonun etkisi altında nasıl değiştiği ve vergi sisteminin bu değişikliklere nasıl tepki verdiği.

Genel olarak, enflasyonun vergi gelirleri üzerinde nötr bir etkisi olmasını istemek arzulanır. Ancak asıl önemli olan, vergi gelirlerinin enflasyonun olumsuz etkilerinden korunması ve sürdürülebilir bir vergi geliri sağlanmasıdır. Bu nedenle vergi politikalarının, ekonomideki enflasyonun etkilerini minimize etmek için dikkatli bir şekilde tasarlanması ve uygulanması gerekmektedir.

Enflasyon oranındaki artışlar, uygulanan vergi sisteminin yapısına ve vergi politikalarına bağlı olarak elde edilen vergi gelirleri üzerinde olumsuz etkilere yol açabilir. Bu olumsuzluklardan biri, "Tanzi Etkisi" olarak da bilinen bir olgu olan, literatürdeki bir kavramdır. Tanzi Etkisi, enflasyonun vergi gelirlerinin gerçek değeri üzerindeki etkisini ifade eder. Bu etkiye göre, verginin tahakkuku ile tahsilatı arasındaki süre uzadıkça, enflasyona karşı vergi gelirlerinin reel değeri azalmaktadır. Tanzi Etkisi aşağıdaki formülle gösterilir (Tanzi, 1980: 76):

$$R=1/(1+p)^n$$

R: Verginin Reel Değeri

p: Aylık Enflasyon Oranı

n: Aylık Gecikme Süresi

Formüle göre; tahakkuk eden verginin tahsil süresi ne kadar uzarsa, verginin reel değeri o kadar azalacaktır.

Gelir vergisi, genellikle artan ve oranlı bir tarifeye sahiptir, yani kişinin geliri arttıkça vergi oranı da artar. Bu tarife yapısı, daha yüksek gelire sahip kişilerin daha fazla vergi ödemesini sağlar. Ancak, enflasyonla karşı karşıya kaldığımızda, bu tarife yapısı dezavantajlı hale gelebilir.

Enflasyon, bir ekonominin genel fiyat seviyelerinin sürekli olarak yükselmesini ifade eder. Bu, bir paranın değer kaybetmesi anlamına gelir. Gelir vergisi, genellikle nominal gelir üzerinden hesaplanır, yani fiyatlar artış gösterdiğinde, insanların nominal gelirleri yükselir, ancak gerçek satın alma güçleri azalır. Artan oranlı bir gelir vergisi tarifesine sahipseniz, enflasyonla birlikte kişilerin nominal gelirleri arttıkça daha yüksek vergi oranlarını ödemeleri gerekebilir, bu da gerçek satın alma güçlerinin daha fazla azalmasına neden olur.

Öte yandan, servet üzerinden alınan vergilerde (örneğin, emlak vergisi veya varlık vergisi), servetin nominal değeri genellikle enflasyonun etkisiyle artar. Bu nedenle, servet vergileri, enflasyonla birlikte artan bir değerle ilgili olduğundan, servet vergisi matrahı genellikle enflasyonun altında kalmaz. Ancak, servet üzerinden alınan vergiler, gelir vergileri kadar sıkça uygulanmaz.

Sonuç olarak, gelir vergisi artan ve oranlı bir tarifeye sahipse ve enflasyon yüksekse, bu vergi türü en fazla değer kaybeden vergilerden biri olabilir. Bu nedenle, vergi sistemi tasarlanırken enflasyonun etkilerini dikkate almak önemlidir ve vergilerin adil bir şekilde uygulanması için uygun düzenlemeler yapılmalıdır.

BÖLÜM 2: EKONOMİK KALKINMA VE İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI (OECD) ÜLKELERİNDE UYGULANAN VERGİ POLİTİKALARI

2.1 OECD'nin Kuruluşu ve Amaçları

II. Dünya Savaşı sonrasında, 1947 yılında Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilatı, Avrupa'nın yeniden inşa edilmesi için sağlanan yardımların etkili bir şekilde kullanılmasını sağlamak amacıyla kuruldu. OEEC'nin görevinin sona ermesinden sonra, Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Teşkilatı, Paris'te 14 Aralık 1960'ta imzalanan anlaşma ile kurulmuştur. Bu anlaşma 30 Eylül 1961'de yürürlüğe girmiş ve genel merkezi Fransa'nın başkenti Paris'tedir. OECD'nin resmi çalışma dilleri İngilizce ve Fransızca'dır. OECD, demokratik yapılara ve piyasa ekonomisine sahip 38 ülkenin, ekonomik, sosyal ve yönetim sorunlarını çözmek ve bu sürecin fırsatlarından faydalanmak üzere ortaklaşa çalıştıkları uluslararası ekonomi topluluğudur (Samur, 2018: 57). "100'den fazla ülke ile iş birliği yapan OECD, kişisel hak ve özgürlükleri korumayı amaçlayan, millet, dil, din, cinsiyet, ırk ayrımı yapmaksızın tüm insanların ekonomik ve sosyal refahını artırmaya çalışan ve bu tür politikaları benimseyen ulusları destekleyen uluslararası bir organizasyondur. 14 Aralık 1960 yılında Paris'te imzalanan "Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü Sözleşmesi", OECD'nin kurucu anlaşmasını teşkil etmektedir. Konvansiyonun giriş bölümü "bireysel özgürlükleri koruyarak, genel refah düzeyini arttırmak olan Birleşmiş Milletler amaçlarına ulaşmanın ekonomik güç ve refah düzeyini yükseltmekten geçtiği inancıyla" diye başlamaktadır (MFA, 2023a). Bu gelişmeler ışığında, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü Sözleşmesi çerçevesinde OECD'nin çalışmalarını gerçekleştirirken dikkat ettiği amaçları şu şekildedir (Bahçe, 2013: 138);

Finansal istikrarın aynı anda korunduğu üye ülkelerde, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, halkın yaşam standartlarını artırmayı, sürekli ve dengeli ekonomik gelişimi desteklemeyi, işsizliği azaltmayı ve ekonomik kalkınmayı teşvik etmeyi amaçlayan politikaları desteklemek ve yardım etmektir.

- Ekonomik genişleme politikalarının uygulanması ile sosyo-ekonomik uyumlu gelişimin teşvik edilmesi,
- Ülkeler arası uluslararası yükümlülöklere uygun olarak ayırım yapmadan dünya ticaretinin geliştirilmesine destek verilmesi,

- OECD'ye üye veya bu teşkilata üyelik talep eden ülkeler, demokrasi, insan hakları ve vatandaş özgürlüklerine bağlılık ilkelerini temel ve vazgeçilmez değerler olarak kabul etmişlerdir.

OECD'nin, Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası veya Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) gibi uluslararası kuruluşlar gibi özel bir görevi bulunmamakla birlikte, uluslararası mali iş birliğini sağlamak, kredi veya diğer mali destek kaynaklarını temin etmek veya çok taraflı ticaret müzakereleri kapsamında serbestleştirmeyi desteklemek gibi belirli görevleri bulunmamaktadır. Bununla birlikte, OECD, küresel ekonomiye alt yapı oluşturan, analitik düzeyde önemli olan konuları inceleyen temel ve öncü kuruluşlardan biri olarak tanımlanabilir. OECD, temel olarak ekonomik konularda uzmanlaşmış hükümetler arası bir istişare kuruluşu olarak faaliyet göstermektedir. Üye ülkeler tarafından gündeme getirilen veya dünya ekonomisindeki gelişmeler nedeniyle önem kazanan konularda, ekonomik hayatın çeşitli yönlerinde yaptığı analitik incelemelerin sonuçlarına dayanarak üye ülkelere tavsiyelerde bulunmaktadır (MFA, 2023b).

2.2 OECD Ülkelerinde Uygulanan Vergi Politikaları

2.2.1 OECD ülkelerinde toplam vergi gelirlerinin gelişimi

Vergi ile ilgili en kritik hususlar arasında; etkili çalışan, basit ve anlaşılır, sık sık değiştirilmeyen, yeterli ve nitelikli personeli bulunan bir vergi altyapısının varlığı, verginin adil bir şekilde dağıtılıp dağıtılmadığı ve toplumun vergi bilincinin ne ölçüde yerleşik olduğu bulunmaktadır. Gerçekten de sürekli değişen, çok sayıda af, istisna ve muafiyetin bulunduğu, karmaşık dil ve içeriğe sahip, caydırıcı cezaların eksik olduğu ağır bir vergi sistemi, mükelleflerin güvenini zedeler ve vergiden kaçınma eğilimini artırabilir. Devletin, yukarıda bahsedilen sorunları çözmek amacıyla attığı adımlar, aynı zamanda mükelleflerde vergi bilincinin oluşturulmasına da katkı sağlayacaktır. Vergi bilinci, verginin gerekliliğini anlama ve kabul etme ile ilgilidir. Vergi bilincinin eksik olduğu toplumlarda, vergi oranlarının yüksek olması, vergi mükelleflerinin vergiden kaçınmasına yol açabilir. Yani, vergi bilincinin gelişmiş olduğu toplumlar, vergi gelirleri ile pozitif bir ilişki içindedir (Işık ve Kılıç, 2009: 148). Vergiler, devlet için sağlam ve sürekli bir gelir kaynağı olmanın yanı sıra mükellefler için bir yük olarak görülebileceği gibi, genel olarak ekonominin geleceğe yönelik bir yatırım mekanizması olarak da düşünülmelidir. Sürdürülebilir ve etkili bir vergi sistemi,

devletin temel ekonomik hedeflerine ulaşmada kritik bir rol oynamaktadır. Bu nedenle ülkeler, vergilerin ekonomik etkileri, vergi gelirlerinin etkilendiği faktörler gibi bir dizi önemli faktörü dikkate alarak kendi vergi sistemlerini tasarlamaktadırlar. Günümüzde, hatta iklim koşullarının bile vergi tahsilatını etkileyebildiğini gösteren araştırmalar bulunmaktadır. Vergi sistemleri, ülkeden ülkeye farklılık gösterse de, genellikle vergilerin gelir getirici özelliklerine dayalı olarak tasarlanmaktadır. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin vergi sistemlerinin incelenmesi, gelir idarelerinin gelir toplama kapasitelerini artırma konusunda yardımcı olabilir. Örneğin; Amerika'da Amerikan Vergi Yasası'nın sayfa sayısı ve karmaşıklığı hala tartışma konusu olmasına rağmen, Amerikan Gelir İdaresi gelir toplama ve mükelleflere danışmanlık hizmeti sunma konusunda dünya çapında en etkili vergi idarelerinden birine sahiptir (Tekin ve Sağdıç, 2020: 17). Sürdürülebilir, güvenilir ve sağlam temellere dayalı bir vergi sistemi, toplumun vergi bilincinin yüksek olmasını teşvik etmek ve kayıt dışı ekonomiyi engellemek için son derece önemlidir. Mükelleflerdeki vergi bilincinin artması, kayıt dışı ekonominin azalmasına katkı sağlar. Bir ülkenin kayıt dışı ekonomiye olan eğiliminin azalması, aynı zamanda ülke ekonomisinin daha istikrarlı olmasına yardımcı olur. Bir toplumun vergi bilincini geliştirmek, vergilere daha kolay erişim sağlamak için oldukça önemlidir. Vergiler, devletin temel kamu harcamalarını gerçekleştirmesi için gereken minimum maliyetli gelir kaynaklarının başında gelir, çünkü devletin farklı gelir kaynakları mevcut olabilir, ancak bu kaynaklar devlete borçlanma ve enflasyon yükü olarak geri dönebilir. Vergi yapısı, vergi sistemlerini oluşturan vergilerin bileşimini açıklamak için kullanılan bir terimdir. Bu yapısı, vergilerin toplam vergiler içindeki ve Gayri Safi Milli Hâsıla (GSMH) gibi diğer ekonomik büyüklükler içindeki göreceli paylarını ve önemlerini açıklar. Vergi yapısı, ekonomik gelişme ve politika karar alma süreçleri üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Örneğin, bir ülkenin vergi yapısı, ekonomik yapısı ile doğrudan ilişkilidir ve ekonomik gelişmenin farklı aşamalarında vergi yapısı da değişebilir. Diğer bir bakış açısına göre, vergi yapısı politika amaçları için bir araç olarak kullanılır. Bu bağlamda, politikacılar, oy sayılarını artırmak için kendi çıkarları doğrultusunda vergi yapısını değiştirebilirler (Ay ve Talaşlı, 2008: 137). Etkili bir vergi yapısının temel amacı, maliye politikası hedeflerine ulaşmak, gelir eşitsizliklerini azaltmak ve ekonomik büyümeyi teşvik etmektir. Bu bağlamda, bir ülkenin tarihsel mirası, toplumsal yapısı ve ekonomik kurumlarının gelişmişliği gibi faktörler, vergi yapısının oluşturulmasında önemli bir rol oynayabilir (Gülşen ve Yıldırım, 2021: 52).

Verginin ontolojik yapısı, ülkeden ülkeye ve hatta aynı ülkenin farklı bölgeleri arasında farklılık gösterebilir. Gelişmiş ekonomilerde, genellikle "doğrudan vergi" veya "dolaysız vergi" olarak adlandırılan gelir ve servet üzerinden alınan vergiler ağırlıklıdır, ancak az gelişmiş veya gelişmekte olan ekonomilerde, harcamalar üzerinden alınan "dolaylı vergiler daha yaygındır. Bu iki farklı vergilendirme rejimi, ekonomi ve toplum yapısı üzerinde farklı sonuçlara yol açabilir. Bu farklı vergileme rejimlerinin ekonomik ve sosyal sonuçları farklı olabilirken, bir ülkede mevcut ekonomik ve sosyal yapı, vergi sisteminin ve dolayısıyla vergi gelirlerinin nasıl uygulanacağını belirlemede etkili olabilir (Çalcalı ve Altınar, 2019: 176). Vergi yapısı kavramı altında, vergileri dolaylı ve dolaysız vergiler olmak üzere iki ana kategoriye ayırmak mümkündür. Dolaylı vergiler, yansıtılması ve tahsilatının basit, mükellefinin belirgin olmadığı, vergi kaçırma olasılığının düşük olduğu vergilerdir. Bu tür vergilere en iyi örnekler; KDV (Katma Değer Vergisi), ÖTV (Özel Tüketim Vergisi), Gümrük Vergisi verilebilir. Dolaysız vergiler ise, yansıtılması daha karmaşık olan, mükellefinin açıkça tanımlanabilir olduğu, tahsilatın belirli bir süre içinde yapılması gerektiği ve vergi kaçırma olasılığının daha yüksek olduğu vergilerdir. Bu tür vergilere en iyi örnekler; Kurumlar Vergisi, Gelir Vergisi, MTV (Motorlu Taşıtlar Vergisi), Emlak Vergisi gibi vergiler verilebilir. Dolaylı ve dolaysız vergi ayrımı, verginin adil bir şekilde dağıtılması açısından önemlidir. Dolaysız vergiler, vergi adaleti açısından daha adil olarak değerlendirilir. Bu tür vergiler, mükelleflerin kişisel ekonomik gelir düzeylerini dikkate alarak, "az kazanan daha az öder, daha çok kazanan daha fazla öder" ilkesiyle farklı vergi oranları uygulanarak toplanır. Bununla birlikte, dolaylı vergiler, vergi adaleti açısından daha tartışmalıdır. Çünkü kişilerin kişisel gelir düzeyleri göz önünde bulundurulmaksızın herkes tarafından aynı vergi oranıyla tahsil edilir. "OECD'ye göre, vergi geliri, gelir ve kazanç üzerinden alınan vergiler, sosyal güvenlik katkı payları, mal ve hizmetler üzerinden alınan vergiler (KDV), ücret (bordro) vergileri, mülkün mülkiyeti ve devri üzerinden alınan vergiler (Emlak Vergisi) ve diğer vergilerden elde edilen gelirleri içerir. Toplam vergi geliri, bir ülkenin çıktısının hükümet tarafından vergiler yoluyla toplanan payını gösteren GSYH'nin yüzdesi olarak ifade edilir. Bu oran, hükümetin ekonominin kaynakları üzerindeki kontrolünü ölçmek için kullanılabilir. Vergi yükü ise, toplam vergi gelirlerinin GSYH'ye oranı olarak hesaplanır ve milyon USD(\$) ve GSYH yüzdesi olarak ifade edilir (OECD, 2022a: 47).

Tablo 1: OECD Vergi Sınıflandırması

DOLAYSIZ VERGİLER	DOLAYLI VERGİLER
Kurumların gelir, kar ve sermaye kazançları üzerinden alınan vergiler	Genel vergiler (Mal ve hizmetler üzerinden)
Sosyal güvenlik katkı payı	Katma Değer Vergisi (mal ve hizmetler üzerinden alınan)
İşverenlerin sosyal güvenlik katkı payı	Özel Tüketim Vergileri(ÖTV)
Çalışanların sosyal güvenlik primleri	Bankacılık (finansal) ve sermaye muameleleri üzerinden alınan vergiler
Ücret (Bordro) üzerinden alınan vergiler	Hane halkı tarafından ödenmeyen motorlu taşıtlar vergisi
Yatırım amaçlı gayrimenkul malları üzerinden alınan vergiler	
Taşınmazlar mallar üzerinden vergiler	
Emlak (Mülk) üzerinden alınan vergiler	
Kişilerin gelir, kar ve sermaye kazançları üzerinden alınan vergiler	
Malların kullanımı ve faaliyetlerin icrası üzerinden alınan vergiler	
Kurumların ödediği diğer vergiler	

Kaynak:Volkarink, Sturm (2001)

Tablo 2’de OECD ülkelerinde 1965-2022döneminde, toplam vergi gelirlerinin GSYH’ya oranının (%) gelişimi gösterilmektedir. OECD’ye üye ülkelerin ortalamaları baz alındığında, 1965 yılında toplam vergi gelirlerinin GSYH içindeki payı, yani toplam vergi yükü %24,8 olarak gerçekleşti. 1965-2022 döneminde, toplam vergi yükü %6 puanlık bir artışla %24,8'den %30,8'e yükseldi. Ancak 1990'ların sonlarından itibaren, toplam vergi yükündeki artış eğilimi azalmış gibi görünüyor ve bu azalışı Tanzi (2011), kamudaki büyümenin ekonomik ve sosyal açıdan daha kabul edilebilir bir seviyeye ulaşmış olması olarak yorumlamaktadır. Ayrıca, devletin hukuki ve ekonomik gereksinimlerini karşılayabilmesi için, vergi gelirlerinin GSYH içindeki payının %30'un üzerine çıkmasının yeterli bir oran olduğunu belirtmektedir. 2000-2022 döneminde, toplam vergi yükünün yaklaşık %1 puanlık bir artışla tekrar yükselme eğilimine girdiği söylenebilir.

Tablo 2: OECD Ülkelerinde 1965-2022 Döneminde, Toplam Vergi Gelirlerinin GSYH'ya Oranı.

	1965	2000	2018	2019	2020	2021	2022
AVUSTRALYA	20.6	30.4	28.62	27.73	28.37	29.48	
AVUSTURYA	33.5	42.3	42.26	42.62	42.09	43.28	43.10
BELÇİKA	30.8	43.8	43.82	42.39	42.27	42.52	42.43
KANADA	25.8	34.7	33.48	33.08	34.70	33.92	33.24
DANİMARKA	29.1	46.9	44.17	46.90	47.25	47.42	41.89
FİNLANDİYA	30.0	45.8	42.39	42.29	41.85	43.17	43.02
FRANSA	33.7	43.4	45.88	44.88	45.36	45.17	46.08
ALMANYA	31.7	36.4	38.46	38.62	37.93	39.32	39.31
YUNANİSTAN	17.1	33.4	40.02	39.48	38.85	39.36	40.98
İZLANDA	25.7	35.9	36.46	35.12	36.35	35.13	34.92
İRLANDA	24.5	30.8	22.25	21.88	19.73	20.69	20.93
İTALYA	24.6	40.5	41.73	42.27	42.56	42.36	42.95
JAPONYA	17.3	25.3	31.54	31.51	32.97	34.08	
LÜKSEMBURG	27.3	11.5	39.35	39.50	38.25	38.40	38.57
HOLLANDA	30.5	36.9	38.80	39.26	40.00	39.19	37.99
YENİ ZELANDA	24.5	32.5	32.18	31.40	33.70	34.57	33.82
NORVEÇ	29.4	41.6	39.12	39.72	38.71	42.45	44.30
OECD-ORTALAMA	24.9	32.9	33.48	33.41	33.56	34.19	34.04
PORTEKİZ	15.7	30.9	34.66	34.50	35.16	35.31	36.41
İSPANYA	14.3	33.0	34.65	34.66	36.84	37.80	37.52
İSVEÇ	30.9	50.0	43.77	42.83	42.44	42.66	41.31
İSVİÇRE	16.0	27.0	27.18	27.66	27.99	28.48	27.23
TÜRKİYE	10.6	23.5	23.98	23.14	23.86	22.83	20.80
BİRLEŞİK KRALLIK	30.1	32.6	32.75	32.49	32.77	34.39	35.30
ABD	23.6	28.3	24.99	25.13	25.73	26.50	27.66
SLOVENYA	-	37.7	37.24	37.17	37.23	37.94	37.39
SLOVAK CUMHURİYETİ	-	33.6	34.03	34.53	34.78	35.36	34.84
MEKSİKA	-	11.5	16.14	16.34	17.71	17.25	16.93
LİTVANYA	-	30.8	30.24	30.26	31.21	32.09	31.85
LETONYA	-	29.1	31.05	30.91	30.94	30.52	30.22
KORE	-	20.9	26.69	27.23	27.75	29.76	31.98
İSRAİL	-	34.1	30.86	30.22	29.69	32.50	32.95
MACARİSTAN	-	38.5	36.79	36.31	35.98	33.74	33.16
ESTONYA	-	31.1	32.90	33.49	33.26	33.51	32.78
ÇEKYA	-	32.3	34.98	34.78	34.76	34.74	33.95
KOSTA RİKA	-	21.1	23.16	23.41	22.57	24.98	25.50
KOLOMBİYA	-	15.7	19.27	19.72	18.81	19.24	19.72
ŞİLİ	-	18.7	21.28	20.96	19.27	22.24	23.94

Kaynak: Toplam, GSYİH Yüzdesi <https://data.oecd.org/tax/tax-revenue.htm#indicator-chart> 18 Aralık 2023

Tablo 2'ye göre, 1965 yılında, toplam vergi yükünün en yüksek olduğu ülkeler %33,5 ile Avusturya ve %33,7 ile Fransa'dır. Vergi yükünün %30'un üzerinde olduğu diğer ülkeler ise Almanya, Belçika, İsveç, İngiltere ve Hollanda'dır. Toplam vergi yükünün en düşük olduğu ülkeler ise %10,6 ile Türkiye, %14,3 ile İspanya ve %15,7 ile Portekiz'dir.

2019 yılında, toplam vergi yükünün en yüksek olduğu ülkelerde ise ilk sırayı %46,3 ile Danimarka ve %45,4 ile hemen ardından gelen Fransa almaktadır. Toplam vergi yükü %40'ın üzerinde olan diğer ülkeler ise Belçika, İtalya, İsveç, Avusturya ve Finlandiya'dır. Toplam vergi yükünün en düşük olduğu ülkeler ise %16,5 ile Meksika ve %19,7 ile Kolombiya'dır.

2022 yılında, toplam vergi yükünün en yüksek olduğu ülkelerde ise ilk sırayı %46,8 ile Fransa ve %44.33 ile ardından Norveç gelmektedir. Toplam vergi yükü %40'ın üzerinde olan diğer ülkeler ise Avusturya, Finlandiya ve İtalya'dır. Toplam vergi yükünün en düşük olduğu ülkeler ise %16,93 ile Meksika ve %19,72 ile Kolombiya'dır.

2.2.2 Gelir üzerinden alınan vergiler

OECD'nin yayınladığı vergi raporlarında gelir vergisini; bireysel gelir vergisi, şirketler vergisi, sosyal güvenlik primleri ve ücret (maaş) vergisi şeklinde sınıflandırmıştır. Aşağıda sırasıyla bahsi geçen vergileri inceleyelim.

Kişisel Gelir Vergisi (KGV)

Gerçek kişilerin belirli bir dönemde elde ettikleri kazanç ve iratların toplamının safi tutarı üzerinden, yine kişilerin subjektif özellikleri dikkate alınarak hesaplanan ve tahsil edilen doğrudan vergilere bireysel gelir vergisi denilmektedir (Şen ve Sağbaş, 2017: 185). Tablo 3'de, 2000-2022 dönemi boyunca, OECD üyeleri arasında yer alan 38 ülkenin kişisel gelir vergisi tarafından toplanan vergilerin GSYH içindeki payı (%) ve OECD ortalaması gösterilmektedir.

Tablo 3: Kişisel Gelir Vergisi Tarafından Toplanan Vergilerin GSYH İçindeki Payı (%).

	2000	2010	2015	2019	2020	2021	2022
AVUSTRALYA	11.5	9.744	11.565	11.658	11.387	11.499	
AVUSTURYA	9.3	8.959	9.158	9.634	9.329	9.700	9.592
BELÇİKA	13.8	12.104	12.438	11.281	11.764	11.346	11.873
KANADA	12.8	10.858	12.073	12.019	12.981	12.319	12.272
DANİMARKA	24.7	23.262	25.245	24.475	25.585	25.045	23.486
FİNLANDİYA	14.0	11.983	13.163	12.258	12.550	12.861	12.881
FRANSA	7.8	7.173	8.502	9.299	9.552	9.472	9.952
ALMANYA	9.2	8.555	9.892	10.577	10.250	10.474	10.653
YUNANİSTAN	4.3	4.022	5.758	6.000	6.316	5.963	
İZLANDA	12.5	11.738	12.895	14.397	15.666	14.535	13.885
İRLANDA	9.8	8.861	7.500	6.923	6.497	6.776	6.547
İTALYA	10.1	11.203	11.153	10.925	11.392	10.977	10.965
JAPONYA	5.3	4.722	4.885	5.917	6.170	6.427	6.449
LÜKSEMBURG	6.8	7.443	8.710	9.477	9.748	10.114	10.355
HOLLANDA	5.6	7.665	7.595	8.483	9.179	8.549	8.196
YENİ ZELANDA	14.0	11.436	11.705	12.473	12.973	14.132	14.041
NORVEÇ	10.1	9.900	10.774	10.303	11.279	10.786	7.983
OECD-ORTALAMA	8.5	7.226	7.852	8.044	8.329	8.325	
PORTEKİZ	5.3	5.366	7.316	6.335	6.979	6.978	7.068
İSPANYA	6.4	6.909	7.322	7.865	8.737	8.631	9.077
İSVEÇ	17.7	12.058	12.526	12.281	12.304	12.403	11.478
İSVİÇRE	7.9	8.135	8.258	8.480	8.982	8.644	8.484
TÜRKİYE	5.2	3.459	3.648	3.774	3.146	3.030	2.375
BİRLEŞİK KRALLIK	9.5	9.119	8.726	8.866	9.394	10.029	10.161
ABD	11.9	8.128	10.597	10.224	10.562	11.369	12.523
SLOVENYA	5.5	5.554	5.088	5.245	5.247	5.436	5.130
SLOVAK CUMHURİYETİ	3.3	2.613	3.084	3.742	3.746	3.748	3.801
MEKSİKA	0	2.345	3.281	3.393	3.724	3.638	3.748
LİTVANYA	7.6	3.585	3.855	7.215	7.281	7.506	7.643
LETONYA	5.5	6.171	5.879	6.448	5.951	5.981	5.794
KORE	3.1	3.183	4.077	4.766	5.219	6.067	6.565
İSRAİL	9.9	5.410	6.011	6.236	6.435	7.156	7.251
MACARİSTAN	7.2	6.416	5.217	5.155	5.253	4.081	4.182
ESTONYA	6.8	5.267	5.731	5.516	6.016	6.825	6.300
ÇEKYA	4.2	3.299	3.560	4.415	4.701	3.245	3.119
KOSTA RİKA	0	1.024	1.280	1.430	1.524	1.553	1.562
KOLOMBİYA	0.8	0.954	1.146	1.344	1.436	1.321	1.297
ŞİLİ	1.4	1.348	2.017	1.501	1.974	2.405	2.524

Kaynak: Kişisel Gelir Vergisi <https://data.oecd.org/tax/tax-on-personal-income.htm#indicator-chart> 18

Aralık 2023

Tablo 3 incelendiğinde, Danimarka, kişisel gelir vergisi oranları açısından GSYH'ye en yüksek katkıyı sağlayan ülkedir. 2000 yılında bu oran %24.7 iken, 2020'de yaklaşık %25.5'e çıkmıştır. İsveç ve Finlandiya, bu alanda Danimarka'yı takip eden ülkelerdir. İsveç'te 2000 yılında kişisel gelir vergisi oranı GSYH'nin %17.7'si iken, 2020'de %12.2'ye düşmüştür. Finlandiya'da ise 2000'de %14 olan oran, 2020'de yaklaşık %12.5'e inmiştir. Öte yandan, kişisel gelir vergisi oranının GSYH içinde en düşük olduğu ülke Şili'dir. Şili'de 2000 yılında bu oran %1.4 iken, 2020'de yaklaşık %1.98'e yükselmiştir. OECD ülkeleri genelinde ise, 2000 yılından sonra vergi oranlarında bir azalma görülmüştür. Ancak 2015'ten sonra vergi oranları içindeki payı tekrar artış eğilimi göstermiştir. Tarihsel olarak bakıldığında, 1950'ler ve 1960'larda kişisel gelir vergisi, adil ve tercih edilen bir vergi sistemi olarak kabul edilmiştir. O dönem yapılan anketler, insanların kişisel gelir vergisini güçlü ve tercih edilebilir bulduğunu göstermiştir.

1970'lerden sonra hızlanan küreselleşme, vergi sistemlerini de etkilemeye başlamıştır. Kişisel gelir vergisine bakış değişmiş, bu verginin "en adil vergi" olup olmadığı sorgulanmaya başlanmıştır. Yüksek vergi oranları, vergi kaçakçılığını teşvik eder hale gelmiştir. Lobiciler ve politikacılar, gelir vergisinin, her yıl onay gerektiren kamu harcamalarına alternatif olarak, belirli faaliyetleri sürekli olarak desteklemek için kullanılabileceğini savunmuşlardır. Bu, vergi politikalarının daha karmaşık ve adaletsiz hale gelmesine neden olmuştur. Hem yatay hem de dikey olarak adaletsizlikler artmış, gelir vergisi sistemleri giderek daha karmaşık hale gelmiştir. ABD'de Başkan Reagan ve İngiltere'de Başbakan Thatcher'ın seçilmesi, 'arz yönlü ekonomi' adı verilen güçlü bir siyasi ve entelektüel harekete öncülük etmiştir. Bu hareket, bazı muhafazakâr politikacıların etkisiyle popüler hale gelmiştir. Ekonomist Milton Friedman gibi isimler, bu harekette önemli roller oynamış ve birçok ülkenin vergi politikalarını etkilemiştir. Reagan ve Thatcher, büyük kamu harcamaları, yüksek vergiler ve özellikle kademeli gelir vergisi sistemlerine karşı çıkmışlardır. 1986 yılında ABD'de Başkan Reagan'ın desteklediği bir vergi reformu, dünya genelinde birçok ülkenin vergi sistemlerini gözden geçirmelerine sebep olmuştur. Bu reformla ABD'de kişisel gelir vergisinin en yüksek oranı %50'den %28'e indirilmiştir. Aynı zamanda, vergi tabanını genişletmek için bazı vergi teşvikleri ve indirimleri kaldırılmıştır. Düşük vergi oranları ile vergi kaçakçılığını azaltma hedeflenmiştir. Bu reformun etkisiyle, birçok OECD ülkesi ve diğer ülkelerde de kısa sürede vergi oranlarında önemli

düşüşler görülmüştür. Reagan'ın Amerika Birleşik Devletleri başkanlığı döneminde yapılan vergi indirimleri, Amerikan vergi mükelleflerine büyük tasarruflar sağlamıştır. Amerikan Ticaret Departmanı'na göre, 1982'de mükellefler 32 milyar dolar, 1983'te 75 milyar dolar, 1984'te 113 milyar dolar, 1985'te 135 milyar dolar ve 1986'da 160 milyar dolar tasarruf etmişlerdir. 1982, 1984 ve 1986 yıllarında yapılan bu vergi indirimleri, Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) içindeki vergi yükünü düşürmüştür. Bu dönemde vergi yükünün GSMH'ye oranı ortalama %18.9 olarak gerçekleşmiştir." (Güngör, 2016: 137).

Sosyal Güvenlik Primleri (SGP)

Kişilerin gelecekte bir sosyal yardım alma hakkı kazanmak için aktif çalıştıkları süre boyunca devlete zorunlu olarak ödedikleri nakdi ödemeler, yani katkı payları, sosyal güvenlik primleri olarak tanımlanmaktadır. Söz konusu katkı payları, işsizlik sigorta primleri, kaza ve hastalık durumlarında tedavi masraflarının ödenmesi, yaşlılık, ölüm aylığı, malulen emeklilik gibi durumları içermektedir. Bu tür katkı payları, ilgili devlet kurumlarına düzenli olarak, sosyal yardımların finansmanında kullanılmak üzere belirli bir süre boyunca ödenmektedir (OECD, 2022a). Tablo 4'd, 2000-2022 arası dönemde, OECD'ye üye olan 38 ülkenin, sosyal güvenlik primlerinin GSYH içindeki payı (%) ve OECD ortalaması gösterilmektedir.

Tablo 4: Sosyal Güvenlik Primlerinin GSYH'deki Payı.

	2000	2010	2015	2019	2020	2021	2022
AVUSTRALYA	0	0	0	0	0	0	
AVUSTURYA	14.3	14	14.5	14.876	15.491	15.329	14.711
BELÇİKA	13.5	13.9	14.1	13.185	13.510	13.025	12.950
KANADA	4.7	4.6	4.8	4.685	4.872	4.737	4.750
DANİMARKA	0.6	0.1	0.1	0,043	0,059	0,060	0,044
FİNLANDİYA	11.5	12	12.6	11.797	11.480	12.030	11.895
FRANSA	15.6	16.1	16.7	14.827	14.827	14.818	14.991
ALMANYA	14.2	13.8	14	14.626	15.050	14.772	14.622
YUNANİSTAN	10.1	11	10.7	12.141	12.909	12.890	12.105
İZLANDA	2.8	3.8	3.4	3.222	3.027	3.002	3.013
İRLANDA	3.7	5.1	3.7	3.679	3.274	3.137	3.169
İTALYA	5	13	12.9	13.207	13.529	13.208	13.152
JAPONYA	8.9	10.8	11.9	12.940	13.304	13.349	
LÜKSEMBURG	9.7	10.3	10.2	10.973	11.143	10.563	10.655
HOLLANDA	14.3	12.9	14	13.443	13.645	12.941	12.599

YENİ ZELANDA	0	0	0	0	0	0	0
NORVEÇ	8.8	9.3	10.4	10.483	11.013	9.549	7.730
OECD-ORTALAMA	8.4	8.6	8.8	8.929	9.187	9.015	
PORTEKİZ	7.9	8.6	9	9.610	10.444	10.433	10.322
İSPANYA	11.5	11.9	11.4	12.246	13.790	13.408	12.799
İSVEÇ	12.7	10.8	9.5	9.166	9.038	8.929	8.674
İSVİÇRE	6.5	6.1	6.6	6.567	7.042	6.901	6.764
TÜRKİYE	4.4	6.1	7.2	7.255	7.085	6.531	4.959
BİRLEŞİK KRALLIK	5.5	6	5.9	6.431	6.807	6.839	7.080
ABD	6.7	6.1	6.2	6.138	6.306	6.061	6.053
SLOVENYA	14.9	15.8	15.4	15.616	16.803	16.381	16.023
SLOVAK CUMHURİYETİ	14.9	11.9	13.6	14.916	15.228	15.212	14.608
MEKSİKA	2.1	2.1	2.2	2.258	2.458	2.372	2.395
LİTVANYA	9.9	11.6	11.6	9.644	10.151	10.206	9.913
LETONYA	9.7	8.6	8.3	9.490	9.854	9.501	9.235
KORE	3.5	5.2	12.7	7.278	7.773	7.798	8.176
İSRAİL	5.0	5.1	5.1	5.224	5.153	5.032	5.033
MACARİSTAN	11.3	11.6	12.7	11.632	11.078	10.464	9.405
ESTONYA	10.9	12.8	11.2	11.729	12.127	11.613	11.393
ÇEKYA	14.3	14.1	14.3	15.354	15.793	16.449	15.830
KOSTA RİKA	6.4	7.3	7.6	8.000	8.142	8.989	8.871
KOLOMBİYA	2.6	2.1	1.7	1.875	1.866	1.916	1.633
ŞİLİ	1.4	1.3	1.4	1.530	1.541	1.171	0,985

Kaynak: <https://data.oecd.org/tax/social-security-contributions.htm#indicator-chart> 18 Aralık 2023

Tablo 4 incelendiğinde, Sosyal Güvenlik Primleri'nin (SGP) Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) içindeki yüzdelik payına yıl ve ülke bazında bakıldığında, Danimarka en düşük orana sahip ülke olarak dikkat çekiyor. Danimarka'da SGP'nin GSYH içindeki payı 2000 yılında %0.6 iken, bu oran 2010 ve 2015 yıllarında %0.1, 2019'da %0.043, 2020'de %0.06 ve 2022'de %0.044 olarak giderek azalmıştır. Öte yandan, Fransa SGP'nin GSYH içinde en yüksek paya sahip ülke olarak görülmektedir. Fransa'da bu oran 2000 yılında %15.5, 2010 yılında yaklaşık %16.1, 2015 yılında %16.7 olup, 2022 yılında yaklaşık %14.991'e düşmüştür. OECD ülkeleri ortalamasına bakıldığında, SGP'nin GSYH içindeki payı 2000 yılında %8.4, 2010 yılında %8.6, 2015 yılında %8.8, 2020 yılında yaklaşık %9.187 ve 2022 yılında %9.015 olarak belirlenmiştir. Avustralya ve Yeni Zelanda'da dikkat çeken bir durum var: Sosyal Güvenlik Primleri' nin (SGP) Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) içindeki payı bu

ülkelerde tüm yıllar boyunca %0 olarak kaydedilmiştir. Bunun nedeni, Avustralya ve Yeni Zelanda'nın sosyal güvenlik sistemlerinin devlet destekli sigorta prim borçlanmasına dayanmamasıdır. Bu iki ülkede, emeklilik sistemleri devlet tarafından vergi gelirleri ile finanse edilmekte ve insanlar ek emeklilik fonu oluşturmak istediklerinde özel şirketlere prim ödeyerek bu fonu kurabilmektedirler. Bu yüzden, bu iki ülkede gelir vergisi yükünün yüksekliği değerlendirilirken, temel emeklilik sistemlerinin vergi gelirleri ile finanse edildiği göz önünde bulundurulmalıdır.

COVID-19 salgını sırasında, birçok ülke ekonomik toparlanmayı desteklemek ve düşük gelirli ailelere yardımcı olmak için 2021'de kişisel gelir vergileri (KGV) ve sosyal güvenlik primleri (SGP) üzerindeki vergi yükünü azaltmıştır. KGV ve SGP, çoğu ülkenin önemli gelir kaynakları arasındadır. OECD'nin yaptığı bir ankete göre, birçok ülke 2021'de vergi oranlarını düşürerek ve vergi matrahlarını küçültürerek KGV ve SGP reformları yapmıştır. Bu reformların amacı, ekonomik büyüme artarken özellikle düşük ve orta gelirli bireyler için vergi eşitliğini teşvik etmek ve artan global vergi rekabetine yanıt vermektir. Çoğunlukla düşük ve orta gelirli hanelere yönelik vergi oranı indirimleri yapılmıştır. Vergi tabanını daraltma önlemleri, istihdamı teşvik etmek ve özellikle düşük gelirli aileleri desteklemek için uygulanmıştır. Sermaye gelirlerinin vergilendirilmesinde daha az değişiklik yapılmıştır. Son olarak, SGP' lere yönelik düzenlemeler genellikle 2021'de yapılan indirimler şeklinde olmuş ve bu önlemler COVID-19'un ekonomik etkilerine yanıt olarak geçici olarak uygulanmıştır. (OECD, 2022a: 48).

Ücret (Bordro) Vergisi

Kişisel gelir vergisi ve hem işveren hem de işçi tarafından ödenen sosyal güvenlik yükümlülüklerinin toplamından nakit yardımların çıkarılmasıyla elde edilen miktar, işverenin karşılaştığı toplam emek maliyetine bölünerek 'vergi takozu' olarak adlandırılan bir gösterge hesaplanır. Vergi takozu, işçinin maaşından kesilen vergi ve sosyal güvenlik yükümlülüklerini temsil etmektedir. Ayrıca, çalışanın işverene maliyeti ile birlikte eline geçen net ücret arasındaki farkı göstermektedir. OECD, bu göstergenin hesaplamasını 2000 yılından beri yapmakta ve sonuçları her yıl 'Taxing Wages' raporları ve vergi takozu veri tabanı aracılığıyla kamuoyu ile paylaşmaktadır." (Efe, 2021: 144).

Kurumlar Vergisi (KV)

Ülkeler kurumlar vergisi oranlarını, içinde bulunulan dönemin ekonomik şartları tarafından belirlemekte ve yönlendirmektedir. Uluslararası ticaretin neden olduğu vergi rekabeti sonucu ülkeler, özellikle küreselleşme ve ticarete dışa açılım trafiğinin hız kazandığı 1985 yılından bu yana, kurumlar vergisi oranlarında pek çok düzenlemeler yaparak, uyguladıkları yasal oranları küresel ticarete diğer ülkelerle rekabet edilebilir seviyeye indirmeye çalışmışlardır.

Tablo 5: Kanuni Kurumlar Vergisi Oranı.

	1980	1990	2000	2010	2020	2022	2023
AVUSTRALYA	46	39	34	30	30	30	30
AVUSTURYA	55	30	34	25	25	25	24
BELÇİKA	48	41	40.2	34	25	25	25
KANADA	46	38	42.4	29.4	26.5	26.2	26.2
DANİMARKA	40	40	32	25	22	22	22
FİNLANDİYA	43	25	29	26	20	20	20
FRANSA	50	37	37.8	34.4	32	25.8	25.8
ALMANYA	56	50	51.6	29.5	29.9	29.9	29.9
YUNANİSTAN	43.4	46	40	24	24	22	22
İZLANDA			30	18	20	20	20
İRLANDA	45	43	24	12.5	12.5	12.5	12.5
İTALYA	25	36	41.3	31.4	27.8	27.8	27.8
JAPONYA	40	37.5	40.9	39.5	29.7	29.7	29.7
LÜKSEMBURG	40	34	30.4	28.6	24.9	24.9	24.9
HOLLANDA	48	35	35	25.5	30	25.8	25.8
YENİ ZELANDA	45	33	43	30	28	28	28
NORVEÇ	27.8	27.8	28	28	22	22	22
OECD-ORTALAMA	40.7	35.9	32.3	25.4	23.5	23.1	
PORTEKİZ	23	36.5	35.2	26.5	31.5	31.5	31.5
İSPANYA	33	35	35	30	25	25	25
İSVEÇ	40	40	28	26.3	21.4	20.6	20.6
İSVİÇRE	11.5	9.8	24.9	21.2	21.1	19.7	19.7
TÜRKİYE		46	33	20	22	23	25
BİRLEŞİK KRALLIK	52	35	30	28	19	19	25
ABD	46	34	30.3	39.2	25.8	25.8	25.8
SLOVENYA			25	20	19	19	19
SLOVAK CUMHURİYETİ			29	19	21	21	21
MEKSİKA	42	36	35	30	30	30	30
LİTVANYA			24	15	15	15	15
LETONYA			25	15	20	20	20
KORE	30	30	30.8	24.2	27.5	27.5	26.5
İSRAİL			36	25	23	23	23

MACARİSTAN		40	18	19	9	9	9
ESTONYA			26	21	20	20	20
ÇEKYA			31	19	19	19	19
KOLOMBİYA			35	33	32	35	35
ŞİLİ			15	17	25	27	27

Kaynak: <https://stats.oecd.org/index.aspx?DataSetCode=REV#> Erişim Tarihi: 18 Aralık 2023

Tablo 5’de 1980’den 2023’e kadar olan dönemde, OECD ülkelerindeki kurumlar vergisi oranlarındaki değişiklikler şu şekildedir: 1980 yılında en yüksek kurumlar vergisi oranı %56 ile Almanya ve %55 ile Avusturya’da olmuştur. O yıl, en düşük kurumlar vergisi oranına sahip ülkeler %11.5 ile İsviçre ve %23 ile Portekiz’dir. 2023 yılında ise en yüksek kurumlar vergisi oranları %35 ile Kolombiya, %31.5 ile Portekiz’de görülmüştür. 2023’de en düşük kurumlar vergisi oranlarına sahip ülkeler ise %9 ile Macaristan ve %12.5 ile İrlanda’dır. OECD ülkelerinin ortalama kurumlar vergisi oranı 1980 yılında %40.7 olarak kaydedilmiştir. 1985 yılından sonra kurumlar vergisi oranlarında ciddi oranda düşüşler görülmektedir. Vergi oranlarındaki aşağı yönlü eğilimin başlaması, daha önce de bahsedildiği üzere, küreselleşmenin, ticarete dışa açılımın ve uluslararası vergi rekabeti hareketliliğinin hız kazanmasıyla birlikte ülkelerin bu şartlara uygun vergi politikaları üretmelerinin bir sonucudur.

2008 küresel mali krizin ardından, OECD ülkeleri, ekonominin üzerindeki olumsuz etkileri azaltmak amacıyla büyümeye yönelik vergi politikaları ve vergi reformları uygulamıştır. Bu bağlamda, kurumlar vergisi oranlarında çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. 2000 yılında ortalama %32.3 olan OECD ülkelerinin kurumlar vergisi oranı, 2010 yılında %25.4’e ve 2020 yılında %23.5’e düşmüştür. Bu gelişme, OECD ülkelerinin kurumlar vergisi oranlarını etkili bir şekilde düzenleme konusunda başarılı olduklarını gösterir. OECD’nin kurumlar vergisi istatistikleri veri tabanından alınan verilere göre, 2000 ile 2022 arasında kurumlar vergisi oranlarındaki bu düzenlemeler şöyle değerlendirilebilir." (OECD, 2022a). Yasal KV oranları, OECD’ye üye olmayan ancak OECD ile ekonomik işbirliği içinde olan kapsayıcı yetki alanları arasında önemli farklılıklar olmasına rağmen, son 20 yılın ortalaması düşüş göstermiştir. Kapsayıcı tüm yetki alanları için ortalama birleşik yasal vergi oranları 2000’de %28 iken 2022’de %20’ye düşmüştür. 2000-2023 arasındaki dönemde, OECD’nin genel ortalama kurumlar vergisi yasal vergi oranında 9.2 puan düşüş yaşanmıştır. Bunun sebebi, ülkeler arasındaki küresel ticaretten kaynaklanan vergi rekabetidir. Ortalama yasal kurumlar vergisi oranı, OECD’de 2000’de %32.3 iken 2022’de %23.1’e düşmüş, 2020’de ise %23.5 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 6’da, 2000-2022arası dönemde, OECD’ye üye olan 38 ülkenin, kurumlar vergisi gelirlerinin GSYH içindeki payı (%) ve OECD ortalaması gösterilmektedir.

Tablo 6: Kurumlar Vergisinin GSYH İçindeki Payı.

	2000	2010	2015	2019	2020	2021	2022
AVUSTRALYA	6.1	4.5	4.2	4.750	5.335	6.636	
AVUSTURYA	1.9	1.9	2.2	2.718	2.147	2.750	3.406
BELÇİKA	3.1	2.5	3.3	3.704	3.262	3.819	3.967
KANADA	4.2	3.2	3.4	3.744	4.370	4.573	4.199
DANİMARKA	3.2	2.3	2.8	3.151	2.918	3.951	3.152
FİNLANDİYA	5.7	2.4	2.2	2.530	2.138	2.728	2.999
FRANSA	3.0	2.3	2.1	2.221	2.321	2.532	2.924
ALMANYA	1.8	1.5	1.7	2.004	1.636	2.358	2.423
YUNANİSTAN	4.0	2.6	2.2	2.220	1.209	1.786	
İZLANDA	1.2	0.9	2.3	2.082	2.208	2.017	2.603
İRLANDA	3.6	2.4	2.6	3.056	3.186	3.530	4.473
İTALYA	2.8	2.3	2.0	1.958	2.057	1.868	2.872
JAPONYA	3.5	3.0	3.7	3.780	3.857	4.455	4.570
LÜKSEMBURG	6.7	5.4	4.2	10.973	11.143	10.563	10.655
HOLLANDA	4.0	2.3	2.7	3.694	3.100	3.838	4.309
YENİ ZELANDA	4.0	3.7	4.4	3.913	5.195	5.436	5.157
NORVEÇ	8.8	9.8	4.5	5.945	2.788	10.017	18.792
OECD-ORTALAMA	3.1	2.7	2.8	2.969	2.774	3.300	
PORTEKİZ	3.7	2.7	3.1	3.117	2.763	2.401	3.398
İSPANYA	2.9	2.7	2.2	2.062	1.968	2.643	2.706
İSVEÇ	3.6	1.8	2.9	3.009	2.947	3.322	3.202
İSVİÇRE	2.4	2.6	2.9	3.096	3.080	3.113	3.161
TÜRKİYE	1.7	1.8	1.4	1.828	2.081	2.455	3.382
BİRLEŞİK KRALLIK	3.5	2.8	2.3	2.305	2.393	2.916	3.105
ABD	2.2	1.8	2.1	1.328	1.311	1.606	1.800
SLOVENYA	1.1	1.8	1.5	1.963	1.987	2.470	2.335
SLOVAK CUMHURİYETİ	2.6	2.4	3.6	3.048	2.996	3.621	3.837
MEKSİKA		1.8	3.2	3.287	3.551	3.483	3.993
LİTVANYA	0.7	1.0	1.5	1.552	1.655	2.067	2.355
LETONYA	1.5	1.0	1.6	0,155	0,715	0,853	0,969
KORE	3.0	3.1	3.1	4.278	3.364	3.815	5.378
İSRAİL	3.2	2.6	2.9	3.071	2.752	3.570	4.319
MACARİSTAN	2.2	1.2	1.7	1.234	1.285	1.370	1.438
ESTONYA	0.9	1.3	2.1	1.834	1.637	1.530	1.648
ÇEKYA	3.2	3.2	3.6	3.507	3.269	3.968	3.961
KOSTA RİKA		2.3	2.2	2.797	1.898	2.420	2.687
KOLOMBİYA	2.6	3.8	5.1	4.744	4.336	4.563	4.986
ŞİLİ	2.1	4.0	4.3	4.903	4.681	3.805	5.674

Kaynak: <https://data.oecd.org/tax/tax-on-corporate-profits.htm#indicator-chart> Erişim Tarihi: 19 Aralık 2023

KV toplamının GSYH içindeki payının en düşük olduğu ülke Letonya'dır. Letonya'da KV'nin GSYH içindeki oranları yaklaşık olarak sırasıyla 2000 yılında %1.5, 2010 yılında %1, 2015 yılında %1.6, 2020 yılında ise %0.7 ve 2022 %0,97 'dir. KV'nin GSYH içindeki payının en yüksek olduğu ülke ise Norveç'tir. Norveç'te 2000 yılında %8.8, 2010 yılında yaklaşık %10, 2015 yılında %4.5, 2020 yılında %2.8 olarak ve 2022 yılında büyük bir artış göstererek %18.80 gerçekleşmiştir. KV'nin GSYH içindeki payı OECD ortalaması oranları açısından değerlendirilirse; 2000 yılında %3.1, 2010 yılında yaklaşık %2.7, 2015 yılında yaklaşık %2.8, 2020 yılında ise %2.7'dir. 2008 yılında yaşanan küresel mali krizin etkileri, 2010 yılının toplam vergi gelirleri üzerinde görülebilmektedir. Küresel ekonomik kriz sonrası kurum kazançları azalmış, bunun sonucunda da ülkelerin kurumlar vergisi gelirlerinde düşüşler meydana gelmiştir.

2.2.3 Harcamalar üzerinden alınan vergiler

OECD'nin Vergilerin Sınıflandırılması ve Yorumlanması Rehberi'ne göre, harcamalar üzerinden alınan vergiler iki ana kategoriye ayrılır: Birincisi, ürünle hizmetlerin üretimi, satışı ve transferi üzerinden alınan vergilerdir. İkinci kategori ise malların kullanımı ve faaliyetler üzerinden alınan vergileri içerir. Bu ikinci kategori, malların değeriyle ilişkilendirilmeyen ve genellikle sabit bir tutar olarak belirlenen vergileri kapsar. Motorlu Taşıtlar Vergisi (MTV) bu kategoride sınıflandırılır ve bu kategorideki gelirlerin büyük bir kısmını oluşturur. Harcamalar üzerinden alınan vergilerin çoğunluğu ilk kategoride yer alır. Mal ve hizmetlerin üretimi, satışı ve transferi üzerindeki vergiler, genel tüketim vergileri ve spesifik tüketim vergileri olarak iki alt kategoriye ayrılabilir. (Efe, 2021: 150)

Katma Değer Vergisi (KDV)

Kamu harcamalarının günümüzde sürekli artması ve büyük bütçeler gerektirmesi bir gerçek. Bu durum, devletlerin sağlam finansal kaynaklara ihtiyaç duymasına yol açıyor. Bu kaynaklardan biri de Katma Değer Vergisi (KDV)'dir. KDV, dolaylı bir vergi türü olarak, devletler için vergi kaçırmanın daha zor olduğu ve hızlı tahsil edilebilen bir vergidir. Mal ve hizmet alımlarında, alıcı tarafından satıcıya ödenen bu vergi, gerçekleşen mal ve hizmet teslimlerinde uygulanır. Katma Değer Vergisi (KDV), ekonomideki üretim zincirinin her aşamasında uygulanır. Ancak bu vergi, satış fiyatı üzerinden değil, her aşamada oluşan katma değer üzerinden

hesaplanır. KDV, üreticiler ve satıcılar tarafından ödenir ve nihayetinde tüm bu vergiler tüketiciye yansıtılır. KDV'nin kullanımı ilk olarak Fransa'da başlamış ve kısa sürede birçok Avrupa ülkesi ile dünya genelinde birçok ülke tarafından dolaylı vergilendirmenin temel yöntemlerinden biri olarak kabul edilmiştir." (Williams, 1996: 164-165) Katma Değer Vergisi (KDV) ilk kez 1954 yılında Fransa'da uygulanmaya başlamıştır. Ardından 1960'larda diğer Avrupa ülkelerinde de yaygınlaşmaya başlamıştır: 1967'de Danimarka, 1968'de Almanya, 1969'da Hollanda ve İsveç, 1970'de Lüksemburg ve Norveç, 1971'de Belçika, 1972'de İrlanda, 1973'te Avusturya, İtalya ve Birleşik Krallık ve son olarak 1986'da İspanya KDV'yi uygulamaya koymuştur." (Tanzi, 2011: 12).

Tablo 7: OECD Ülkelerinde Uygulanan Standart KDV Oranları.

	YIL	2005	2008	2011	2014	2017	2018	2019	2020	2021	2022
AVUSTRALYA	2000	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10
AVUSTURYA	1973	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20
BELÇİKA	1971	21	21	21	21	21	221	21	21	21	21
KANADA	1991	7	5	5	5	5	5	5	5	5	5
DANİMARKA	1967	25	25	25	25	25	25	25	25	25	25
FİNLANDİYA	1994	22	22	23	24	24	24	24	24	24	24
FRANSA	1954	19.6	19.6	19.6	20	20	20	20	20	20	20
ALMANYA	1968	16	19	19	19	19	19	19	19	19	19
YUNANİSTAN	1987	18	19	23	23	24	24	24	24	24	24
İZLANDA	1990	24.5	24.5	25.5	25.5	24	24	24	24	24	24
İRLANDA	1972	21	21	21	23	23	23	23	23	23	23
İTALYA	1973	20	20	20	22	22	22	22	22	22	22
JAPONYA	1989	5	5	5	5	8	8	8	10	10	10
LÜKSEMBURG	1970	15	15	15	15	17	17	17	17	17	17
HOLLANDA	1969	19	19	19	21	21	21	21	21	21	21
YENİ ZELANDA	1986	12.5	12.5	12.5	15	15	15	15	15	15	15
NORVEÇ	1970	25	25	25	25	25	25	25	25	25	25
OECD-ORTALAMA		17.8	17.7	18.6	19.1	19.3	19.3	19.1	19.2	19.2	19.2
PORTEKİZ	1986	19	21	23	23	23	23	23	23	23	23
İSPANYA	1986	16	16	18	21	21	21	21	21	21	21
İSVEÇ	1969	25	25	25	25	25	25	25	25	25	25
İSVİÇRE	1995	7.6	7.6	8	8	8	7.7	7.7	7.7	7.7	7.7
TÜRKİYE	1985	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18
BİRLEŞİK KRALLIK	1973	17.5	17.5	20	20	20	20	20	20	20	20
SLOVENYA	1999	20	20	20	22	22	22	22	22	22	22

SLOVAK CUMHURİYETİ	1993	19	19	19	20	20	20	20	20	20	20
MEKSİKA	1980	15	15	16	16	16	16	16	16	16	16
LİTVANYA	1994	18	18	21	21	21	21	21	21	21	21
LETONYA	1995	18	18	22	21	21	21	21	21	21	21
KORE	1977	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10
İSRAİL	1976	17	15.5	16	18	17	17	17	17	17	17
MACARİSTAN	1988	25	20	25	27	27	27	27	27	27	27
ESTONYA	1992	18	18	20	20	20	20	20	20	20	20
ÇEKYA	1993	19	19	20	21	21	21	21	21	21	21
KOLOMBİYA	1983	16	16	16	16	19	19	19	19	19	19
ŞİLİ	1975	19	19	19	19	19	19	19	19	19	19

Kaynak: OECD(2022b).Statlink <https://stat.link/vjxwoc> Erişim Tarihi: 18 Aralık 2023

Tablo ve OECD (2022b)11 verilerine dayanarak, OECD üye ülkelerinde uygulanan KDV oranlarının 1975-2022 arasındaki değişim ve gelişimi beş döneme ayrılarak incelenebilir. Bu dönemler şunlardır:

1.1975 ile 2000 yılları arasında, yani KDV'nin ilk döneminde, ortalama standart KDV oranı 1975 yılında %15.6 seviyesindeyken, 2000 yılına gelindiğinde bu oran %18.1'e yükselmiştir.

2.2000 ile 2008 yılları arasında, ikinci dönemde, standart KDV oranı birçok ülkede sabit kalmıştır. Bu dönemde, 37 ülkeden 26'sında standart KDV oranı %15 ile %22 arasında bir değere sabitlenmiştir. 1 Ocak 2008 itibarıyla, yalnızca Danimarka, İzlanda, Norveç ve İsveç'te standart KDV oranı %22'nin üzerinde olmuştur.

3. 2009-2016 yılları arasındaki üçüncü dönemde, gelir vergisi gibi diğer vergilere kıyasla KDV'den ek gelir elde etmenin daha etkili olduğuna, hızlı ek gelir sağladığına ve ekonomik büyümeye daha az zarar verdiğine inanıldığı için birçok ülke KDV oranlarını arttırmıştır. Bu, ülkelerin mali konsolidasyon stratejilerinde önemli bir rol oynamıştır. Ocak 2009 ile Aralık 2016 arasında, 25 OECD ülkesi standart KDV oranlarını en az bir kez artırmıştır. Bu artışlar hem Avrupa Birliği üyesi ülkelerde hem de AB dışındaki ülkeler olan Kolombiya, İzlanda, İsrail, Japonya, Meksika, Yeni Zelanda, İsviçre ve İngiltere'de gerçekleşmiştir.

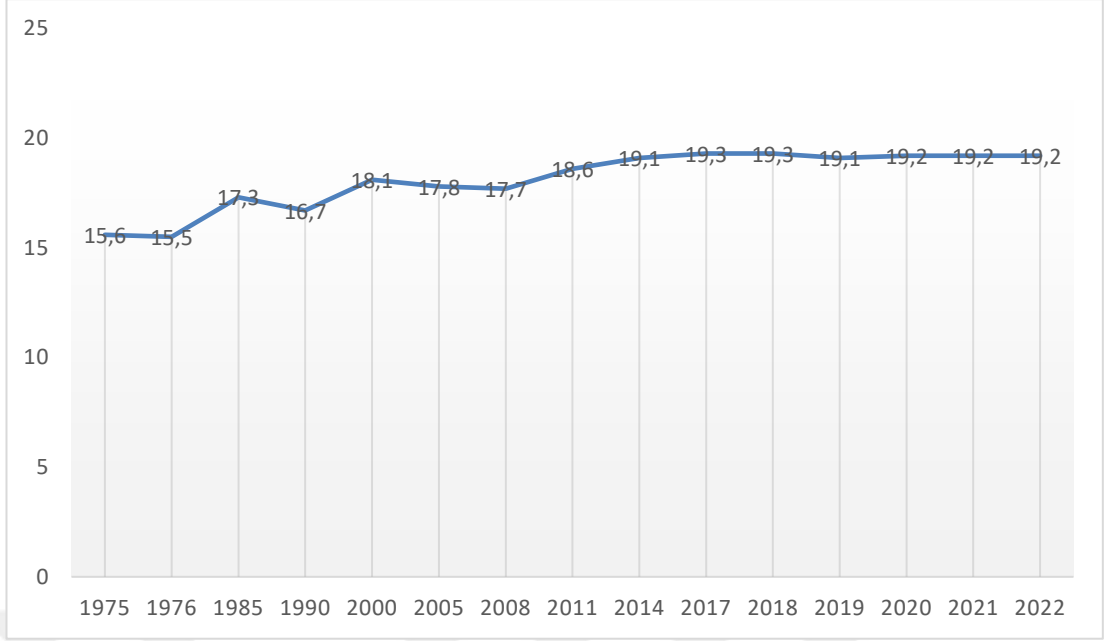
4.2017 ve sonrasında yaşanan dördüncü dönemde, İrlanda ve İngiltere gibi iki OECD üyesi ülke, daha önce geçici olarak düşürdükleri standart KDV oranlarını bu dönemde tekrar yükseltmişlerdir. Bu değişikliklerin sonucunda, ağırlıklandırılmamış OECD ortalama standart KDV oranı Ocak 2008'deki %17.8 seviyesinden 1 Ocak

2017'de tüm zamanların en yüksek seviyesi olan %19.3'e yükselmiştir. Bu tarihten sonra standart KDV oranlarında önemli bir artış olmamıştır.

5.2017'den sonraki dördüncü dönemde, OECD ülkeleri genellikle sabit standart KDV oranlarına geçiş yapmıştır. Bu dönemde sadece Japonya, Ocak 2017'den Ekim 2019'a kadar standart KDV oranını %8'den %10'a yükseltmiştir.

6. 2022 sonrası beşinci dönemde, Almanya ve İrlanda COVID-19 salgını nedeniyle geçici olarak standart KDV oranlarını düşürmüştür. Almanya Haziran 2020'den Aralık 2020'ye kadar %19'dan %16'ya, İrlanda ise Eylül 2020'den Mart 2021'e kadar %23'ten %21'e indirmiştir. Ancak, her iki ülke de bu geçici düzenlemelerin ardından eski KDV oranlarına geri dönmüştür. 1 Ocak 2022 itibarıyla, 23 OECD ülkesinin %20 veya daha yüksek standart KDV oranı varken, bunların sadece 10'unda oran %23 veya daha yüksektir. İzlanda ve Norveç (%24 ve %25 standart KDV oranlarıyla) dışında, bu yüksek oranları uygulayan ülkelerin çoğu AB üyesidir. AB üyesi 22 OECD ülkesinin ortalama standart KDV oranı %21.8 ile OECD geneli ortalamasının (%19.2) üzerindedir. AB üye devletleri, standart KDV oranının minimum seviyesini %15 olarak belirleyen ortak bir kanuna uymaktadırlar.

Şekil 1'te 1975-2022 yılları arasında OECD üyesi ülkelerde KDV oranlarındaki değişim şu şekildedir: 1976 yılında %15.5 olan ortalama KDV oranı, 1985 yılına gelindiğinde yaklaşık %17.3'e yükselmiştir. 1990 yılında bu oran bir düşüşle %16.7'ye inmiş, ancak daha sonraki yıllarda sürekli bir yükseliş eğiliminde olmuştur. Sonuç olarak, 2017 yılında ulaşılan en yüksek ortalama KDV oranı %19.3 iken, 2020 yılı ve sonrasında ortalama oran %19.2 seviyesinde sabit kalmış ve son 2 yıldır değişiklik göstermemiştir.

Şekil 1: KDV Oranı 1975-2022 Değişimi.

Kaynak: OECD (2022b), s.41.

Özel Tüketim Vergisi (ÖTV)

OECD ülkelerinde, özel tüketim vergileri (ÖTV) geniş bir ürün yelpazesinde uygulanmasına rağmen, özellikle alkol, tütün ve hidrokarbon yağları gibi ürünler üzerindeki vergiler önemli gelir kaynaklarıdır. Son yıllarda, bu ürünler üzerindeki vergilere daha fazla önem verilmeye başlanmıştır. Bunun nedeni, sadece vergi gelirlerini arttırmak değil, aynı zamanda bu ürünlerin sağlık ve çevre üzerindeki olumsuz etkilerini azaltarak kişileri ve çevreyi korumak içindir. OECD ülkelerinde, ÖTV'nin amaçları arasında vergi gelirlerini artırma ve tüketici davranışlarını yönlendirme öne çıkmaktadır. ÖTV, KDV gibi genel tüketim vergilerinin aksine, yalnızca belirli mallar üzerinden alınan bir vergidir. Çikolata, kahve ve portakal suyu gibi birçok ürün ÖTV'ye tabi olmakla birlikte, tüm OECD ülkelerinde ortak olarak ÖTV'ye tabi olan üç ana ürün grubu alkollü içecekler, madeni yağlar ve tütün ürünleridir." (OECD, 2022c)

Her bir OECD ülkesinde, özel tüketim vergileri (ÖTV) oranları ve yapısı farklılık göstermektedir, bu da belirli mallar üzerindeki toplam vergi yükünün sıralamasını tahmin etmeyi zorlaştırmaktadır. Örneğin, birada uygulanan standart tüketim vergisi oranları, küçük bira fabrikalarına sağlanan indirimlerle değişiklik gösterebilmektedir. Tütün ürünleri için, sigaralar ve sarma tütün gibi ikame ürünler

üzerinde uygulanan farklı vergi oranları tabloyu karmaşılaştırır. Aynı şekilde, otomotiv vergilendirme politikası kapsamında karayolu yakıtları üzerindeki ÖTV, yol geçiş ücretleri, araç tescili ve kullanım vergileri, sigorta vergileri gibi diğer vergi türlerini de içermektedir. OECD ülkelerinde ÖTV'nin genel olarak bazı ortak özellikleri şunlardır:" (OECD, 2022c).

OECD ülkelerindeki özel tüketim vergileri genellikle, ürünün ağırlığına, hacmine, dayanıklılığına veya miktarına göre hesaplanır. Bazı durumlarda bu hesaplama, ürünün değeriyle birleştirilerek veya sadece değer bazında yapılır.

Özel tüketim vergileri, mallar serbest dolaşıma girdiğinde ödenmeye başlar. Özel tüketim vergisine tabi malların mülkiyet değişiklikleri, kontrol altında tutulan depolama alanlarında veya kayıtlı operatörler arasında, vergi oluşturulmadan gerçekleşebilir.

Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) sistemi, özellikle alkollü içecekler, madeni yağlar ve tütün ürünleri gibi üç ana ürün grubunda, bu ürünlerin imalatı, toptan satışı veya ithalatı sırasında vergiye tabi tutulan sınırlı sayıda mükellef ile karakterize edilir.

Özel Tüketim Vergileri (ÖTV), nihai tüketim aşamasına kadar aşamalı olarak toplanan Katma Değer Vergisi'nden (KDV) farklıdır. ÖTV, kayıtlı bir işletme tarafından malların teslim edildiği tarihte sadece bir kez tahsil edilir.

Özel tüketim vergileri, iki ana yöntemle hesaplanır: Ad valorem vergiler ve Spesifik vergiler. Bu iki yöntem vergi borcunun hesaplanma biçimine göre ayrılır. Spesifik vergiler, ürünün ağırlığı, hacmi, uzunluğu gibi fiziksel özelliklerine dayanarak hesaplanırken; ad valorem vergiler, ürünün değeri üzerinden hesaplanır. Özel Tüketim Vergilerinde (ÖTV) iki ana vergilendirme yöntemi bulunur: spesifik vergiler ve ad valorem vergiler. Spesifik vergiler, ürünün belirli bir özelliğine (örneğin, litre başına 1 USD gibi) dayalı sabit bir miktar üzerinden hesaplanır ve ürünün diğer özelliklerindeki değişikliklerden etkilenmez. Ad valorem vergiler ise ürünün fiyatına göre oransal bir şekilde alınır (örneğin, satış fiyatının %20'si gibi) ve böylece ürünün fiyatındaki her türlü değişiklikten etkilenir. Bu iki vergilendirme yöntemi, üretim ve tüketim üzerinde farklı etkilere sahiptir. Ad valorem vergiler, gelir vergisi, kurumlar vergisi, Motorlu Taşıtlar Vergisi (MTV) ve Katma Değer Vergisi (KDV) gibi, malın veya hizmetin fiyatına dayanan vergilerdir.

Motorlu Taşıtlar Vergisi (MTV)

20. yüzyılın ilk yarısından itibaren, birçok OECD ülkesinde araçların satın alımı, mülkiyeti ve kullanımıyla ilgili vergiler uygulanmaya başlanmıştır. Bu vergiler, başta lüks araçlar için alınırken, zamanla araç kullanımının yaygınlaşması ile tüm araçlar için uygulanır hale gelmiştir. Özellikle, düşük gelirli hanelerin bile en az bir araca sahip olması, araçlar üzerindeki vergilerin artan oranlılığını azaltmıştır. Taşıtlar vergilerinin oranı ve yapısı, bir ülkenin coğrafi konumu, gelişmişlik seviyesi, sosyal yapısı, enerji ve ulaşım politikaları, kentsel ve çevresel koşullar gibi faktörlerden etkilenmektedir.

OECD üyesi ülkeler hem özel hem de ticari araç sahipleri ve sürücülerden gelir elde etmek için motorlu taşıtlar vergisi (MTV) ve bu vergiyle ilişkili çeşitli harçlara güvenmektedir. MTV, KDV ile birlikte, araçların ve kullanımlarının vergilendirilmesi için kullanılan tüketim vergileri yelpazesinin önemli bir parçasıdır. Bu vergiler, ad valorem vergiler de dahil olmak üzere, çeşitlendirilmiştir. Ülkeler, çevrenin korunması, iklim değişikliği ve küresel ısınmanın olumsuz etkilerini azaltmak amacıyla, MTV gibi vergileri bu hedeflere uygun şekilde değiştirip geliştirmişlerdir. OECD ülkelerinin araçlar üzerine uyguladığı vergi ve harçlar şunları içermektedir:" (OECD, 2022c)

- Motorlu taşıtların satın alınmasına ilişkin vergiler, Katma Değer Vergisi (KDV) ve perakende satış vergileri dahil olmak üzere, araç satın alındığında veya sıfır bir araç alındığında bir kez ödenen vergilerdir. Ayrıca, motorlu taşıtların tescili sırasında ödenen ücretler ve harçlar da Motorlu Taşıtlar Vergisi (MTV) kapsamında vergi olarak kabul edilenler arasındadır.
- Araçların mülkiyeti veya kullanımı ile ilgili olarak düzenli ödenen vergiler,
- Karayolu yakıtları üzerinden alınan vergiler,
- Havacılık yakıtları üzerinden alınan vergiler,
- OECD ülkelerinin çoğunda, Motorlu Taşıtlar Vergisi (MTV) kapsamında alınan vergilerden bazı araçlar muaf tutulur. Bu muafiyet genellikle kamu makamlarına kayıtlı araçlar için geçerlidir; bunlar arasında itfaiye, polis, askeri araçlar, yerel yönetim araçları ve kurtarma hizmetleri araçları bulunur. Ayrıca, engelliler için kullanılan ve diplomatik amaçlarla kullanılan araçlar da satın alma, kayıt ve/veya kullanım sırasında vergiden muaf tutulur.

- Motorlu taşıtların alımı/kaydı ve kullanımına ilişkin vergiler, diğer vergi matrahları ve oranları ile birlikte ele alınmalıdır. Bu vergilere ek olarak, sigorta primi vergileri, belirli yol geçiş ücretleri (köprü veya otoyol geçişleri, trafik sıkışıklığı ücretleri, mesafe bazında ücretler), ithalat vergileri, şirket arabası vergileri ve yolcu taşıma vergileri gibi çeşitli vergi türleri de araçların vergilendirilmesi sürecinin bir parçası olarak düşünülmelidir.

OECD ülkeleri, karayolu taşıtlarının satın alınması ve tescili için çeşitli ulusal veya yerel vergiler uygulamaktadırlar. Bu vergilere Katma Değer Vergisi (KDV), satış vergileri, özel tüketim vergileri ve araç tesciliyle ilgili diğer ücretler ve harçlar dahildir. Bu vergilerin oranları ve yapıları OECD ülkeleri arasında büyük farklılıklar gösterir. Bu vergileri değerlendirirken dikkate alınması gereken ana kriterler şunları içerir:" (OECD, 2022c)

- Aracın fiyatı veya değeri,
- Doğrudan çevresel etki, yani CO 2 emisyonları ve diğer kirletici emisyonlar,
- Kullanılan yakıt türü, ağırlık, silindir hacmi ve motor gücü gibi aracın özellikleri,
- Sosyal durum ve acil durum araçları, ambulanslar, engelli araçları, toplu taşıma araçları vb. araçlar için ayrıcalıklı muamele yapılması,
- Aracın özel veya ticari kullanımı,
- Malların taşınması için araçların dingil sayısı, kargo odası, koltuk sayısı vb. özelliklerinin incelenmesi olarak sayılabilmektedir.

OECD ülkelerinde motorlu taşıtların mülkiyeti ve kullanımına ilişkin vergiler, her ülkenin kendi iç politikasına ve coğrafi koşullarına bağlı olarak çeşitli formlarda ve şekillerde uygulanmaktadır. Bu çerçevede, ülkelerin uyguladıkları Motorlu Taşıtlar Vergisi (MTV) ve benzeri vergiler şu şekillerde olabilmektedir:(OECD, 2022c).

Avustralya yıllık kayıt ücretleri; Avusturya motorlu taşıtlar vergisi; Belçika federal vergi, yıllık yol vergisi ve kilometre ücreti; Kanada yıllık ücretler; Şili yıllık motorlu taşıtlar vergisi; Kolombiya yıllık motorlu taşıtlar vergisi; Kosta Rika yıllık motorlu taşıtlar vergisi; Çekya yol vergisi; Danimarka binek otomobiller ve minibüsler için altı aylık vergi; Estonya ağır vasıta vergisi; Finlandiya binek otomobiller ve

teslimat kamyonetleri için CO 2 emisyonlarına dayalı yıllık vergi; Fransa binek araçların kullanımına ilişkin vergiler; Almanya motorlu taşıtlar vergisi;

Yunanistan yıllık yol vergisi; Macaristan motorlu taşıtlar vergisi; İzlanda binek araçlara altı ayda bir yol vergisi; İrlanda özel araçlarda CO 2 emisyonlarına dayalı yol vergisi ve ticari araçlarda net ağırlığa dayalı vergi; İsrail yıllık ruhsatlandırma ücretleri; İtalya yıllık mülkiyet vergisi; Japonya motorlu araçlar tonaj vergisi, otomobil vergisi ve hafif araç vergisi; Kore yıllık araç vergisi; Letonya binek otomobiller, motosikletler ve ağır vasıta araçlar için yıllık vergi; Litvanya otobüsler ve ağır vasıtalar için vergi; Lüksemburg otomobil vergisi; Meksika mülkiyet vergisi; Hollanda motorlu taşıtlar vergisi; Yeni Zelanda araç lisans ücretleri; Norveç trafik sigortası vergisi; Polonya motorlu taşıtlar vergisi; Portekiz yıllık eyalet ve belediye vergisi; Slovakya motorlu taşıtlar vergisi; Slovenya dolaşım vergisi; İspanya motorlu taşıtlar vergisi; İsveç yıllık dolaşım vergisi; İsviçre kanton vergisi, performansa bağlı ağır araç ücreti ve götürü ağır araç ücreti; Türkiye motorlu taşıtlar vergisi; Birleşik Krallık ağır vasıta taşıtlarında taşıt ÖTV'si; ABD karayolu taşıt kullanım vergisi.

Tablo 8’de, 2000-2020 arası dönemde, OECD’ye üye olan 38 ülkenin mal ve hizmetler üzerinden alınan vergilerin Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) içindeki payı ve OECD ülke ortalaması incelenmiştir. Bu vergiler, malların üretim aşaması, satışı, devredilmesi, kiralanması, kullanımı ve mal kullanımıyla ilgili faaliyetlere izin verilmesi gibi durumlar üzerinden toplanan vergileri kapsamaktadır.

Tablo 8: Mal ve Hizmetler Üzerinden Alınan Vergilerin Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) İçindeki Payı.

	2000	2005	2010	2015	2020	2021	2022
AVUSTRALYA	8.76	8.33	7.23	7.65	7.56	6.863	
AVUSTURYA	12.40	12.02	11.74	11.92	11.45	11.575	11.623
BELÇİKA	11.34	11.24	11.19	10.84	10.36	10.730	10.348
KANADA	8.39	8.22	7.42	7.55	7.37	7.273	7.287
DANİMARKA	15.68	16.09	15.01	14.56	14.43	13.750	12.831
FİNLANDİYA	13.35	13.31	12.97	14.14	14.14	13.995	13.777
FRANSA	11.46	11.11	11.19	11.84	12.27	12.244	12.211
ALMANYA	10.36	10.36	10.83	10.57	9.74	10.465	10.492
YUNANİSTAN	11.77	11.16	12.48	14.57	14.96	15.420	17.321
İZLANDA	16.26	17.36	11.54	11.56	11.43	11.796	11.457
İRLANDA	11.91	11.36	9.92	7.61	5.63	5.949	5.533
İTALYA	11.42	10.43	11.10	11.86	11.48	11.947	11.808
JAPONYA	4.87	5.01	4.89	6.34	6.92	7.074	7.070
LÜKSEMBURG	9.83	10.80	9.85	8.36	8.68	9.134	9.434
HOLLANDA	10.94	11.27	11.24	11.28	12.18	12.120	11.231
YENİ ZELANDA	11.28	11.58	12	12.25	12.84	12.408	11.877
NORVEÇ	13.08	11.79	11.55	11.59	12.43	10.790	8.627
OECD-ORTALAMA	10.81	10.80	10.53	10.78	10.59	10.713	
PORTEKİZ	12.58	13.51	12.26	13.33	13.22	13.780	13.910
İSPANYA	10.10	10.11	8.60	10.31	9.82	10.373	10.380
İSVEÇ	12.10	12.26	12.74	12.07	12.07	11.895	12.018
İSVİÇRE	5.98	5.90	5.77	5.67	5.5	5.577	5.427
TÜRKİYE	9.85	11.40	11.75	11.05	10.24	9.606	9.130
BİRLEŞİK KRALLIK	10.57	9.96	10.13	10.75	10.00	10.521	10.819
ABD	4.52	4.49	4.22	4.35	4.43	4.387	4.332
SLOVENYA	13.80	13.50	13.89	14.68	12.49	12.988	13.238
SLOVAK CUMHURİYETİ	12.20	12.48	10.40	11.61	12.15	12.026	11.883
MEKSİKA	4.77	4.38	4.87	6.14	6.61	6.386	5.258
LİTVANYA	12.12	11.13	11.71	11.64	11.62	12.017	11.649
LETONYA	11.21	11.62	11.92	13.04	13.96	13.299	13.459
KORE	8.02	7.42	7.54	6.65	6.76	6.879	7.252
İSRAİL	11.24	11.60	11.86	11.71	10.44	10.959	10.679
MACARİSTAN	15.62	14.54	15.94	16.97	16.28	15.909	16.461
ESTONYA	12.07	12.46	13.51	14.10	13.26	13.351	13.281
ÇEKYA	10.18	10.85	10.87	11.25	10.78	10.882	10.847
KOSTA RİKA	9.87	9.86	8.92	8.82	7.55	8.697	8.304
KOLOMBİYA	7.26	8.18	8.16	8.16	7.78	8.324	8.835
ŞİLİ	11.94	10.73	10.09	11.09	10.61	11.803	11.454

Kaynak:OECD Revenue Statistic <https://data.oecd.org/fr/tax/recettes-fiscales.htm>.

Erişim

Tarihi: 19 Aralık 2023

Tablo 8 incelendiğinde, Yıl ve ülke bazında, mal ve hizmetler üzerinden alınan vergilerin Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) içindeki payı incelenmiştir. Örneğin, Macaristan KDV'nin GSYH içindeki en yüksek paya sahip ülkedir. Macaristan'da KDV'nin GSYH içindeki payı 2000 yılında %15.6, 2005'te %14.5, 2010'da yaklaşık %16, 2015'te yaklaşık %17, 2020'de %16 ve 2022'de %16.46 olarak belirlenmiştir. Buna karşılık, ABD KDV'nin GSYH içindeki en düşük paya sahip ülkedir. ABD'de bu oranlar sırasıyla 2000 ve 2005 yıllarında yaklaşık %4.5, 2010'da %4.2, 2015'te %4.3, 2020'de %4.4 ve 2022'de %4.33 olarak gerçekleşmiştir. OECD ortalamasına bakıldığında, KDV'nin GSYH içindeki payı 2000 ve 2005 yıllarında yaklaşık %11, 2010'da %10.5, 2015'te yaklaşık %11, 2020'de %10.59 ve 2021'de %10.71 olarak kaydedilmiştir.

2.2.4 Servet üzerinden alınan vergiler

OECD, servet üzerinden alınan vergileri iki ana kategoride tanımlar: mülkün kullanımı, mülkiyeti veya devri üzerinden alınan tekrarlanan ve tekrarlanmayan vergiler. Bu kategorilere göre bu vergi türleri, emlak vergileri, veraset ve intikal vergileri, net servet üzerinden alınan sürekli vergiler ve finansal ile sermaye işlemlerine ilişkin vergileri içerir.(OECD, 2023a)

Emlak (Mülkiyet) Vergileri (EV)

Emlak vergisi, mülkiyeti, mülkün kullanımı veya devri üzerinden alınan, tekrarlanan ve tekrarlanmayan vergiler olarak tanımlanır. Bu verginin konusu, kişiler değil, taşınmaz mallardır ve bu malların miras, satış ya da hediye yoluyla sahipliğinin değişmesi durumlarında uygulanır. Emlak vergileri, OECD'nin toplam vergi gelirleri içinde dördüncü en önemli vergi türü olmakla birlikte, genellikle yerel yönetimler tarafından toplanır. Toplam vergi gelirleri içindeki küçük payına rağmen, yerel yönetimler için önemli bir gelir kaynağıdır, çünkü bu vergiler çoğunlukla yerel yönetimlerin bütçesine katkı sağlar." (OECD, 2021b: 20).

Brys ve diğerleri (2016) tarafından yapılan çalışmada, emlak vergileri üzerinden alınan düzenli vergilerin ekonomik büyümeye zararının yok denecek kadar az olduğu ve vergi adaleti açısından oldukça adil olduğu belirtilmiştir. Öte yandan, Dougherty ve diğerleri (2019) ise, emlak vergilerinin yerel yönetimler için en önemli gelir kaynaklarından biri olduğunu ve yerel vergi politikalarının oluşturulmasında

önemli bir rol oynadığını ifade etmiştir. Yerel yönetimler, emlak vergisi ile ilgili politikalar üzerinde, verginin konulması veya kaldırılması, vergi oranlarının ve matrahının belirlenmesi, hane halklarına ve firmalara sağlanan vergi indirimleri gibi konularda merkezi hükümetlere göre daha fazla söz sahibidirler. Bu sayede yerel yönetimler, maliye politikalarını yerel nüfusun ihtiyaçlarına göre şekillendirip ayarlamak için emlak vergisinin gücünü etkin bir şekilde kullanabilmektedirler.

Emlak Vergisinin toplamının GSYH içindeki payının en düşük olduğu ülke Kosta Rika'dır. Kosta Rika'da emlak Vergisi'nin GSYH içindeki oranları yaklaşık olarak sırasıyla 2000 yılında %0.2, 2005 yılında %0.3, 2010 yılında %0.4, 2020 yılında ise %0.44 ve 2022 %0,49 'dir. Emlak Vergisi'nin GSYH içindeki payının en yüksek olduğu ülke ise Lüksemburg'dur. Lüksemburg'da 2000 yılında %4.0 , 2005 yılında yaklaşık %3.2, 2010 yılında %2.5, 2020 yılında %3.8 olarak ve 2022 yılında %3.69 gerçekleşmiştir. Emlak Vergisi'nin GSYH içindeki payı OECD ortalaması oranları açısından değerlendirilirse; 2000 yılında %1.7, 2005 yılında yaklaşık %1.7, 2010 yılında yaklaşık %1.6, 2021 yılında ise %1.89'dur.

Tablo 9: OECD Emlak Vergisinin Toplamının GSYH İçindeki Payı.

	2000	2005	2010	2019	2020	2021	2022
AVUSTRALYA	2.7	2.6	2.4	2.727	2.860	3.211	
AVUSTURYA	0.6	0.5	0.5	0,543	0,576	0,630	0,589
BELÇİKA	2.1	3.0	3.1	3.418	3.396	3.582	3.276
KANADA	3.3	3.5	3.8	3.868	4.061	3.833	3.498
DANİMARKA	1.6	1.8	1.9	2.005	1.967	1.847	1.710
FİNLANDİYA	1.1	1.1	1.1	1.450	1.499	1.510	1.438
FRANSA	3.0	3.3	3.5	3.887	3.965	3.826	3.675
ALMANYA	0.8	0.8	0.8	10.57	9.74	10.465	10.492
YUNANİSTAN	2.6	1.9	1.7	14.57	14.96	15.420	17.321
İZLANDA	2.4	1.7	2.1	1.930	2.272	2.088	2.007
İRLANDA	1.8	2.2	1.4	1.244	0,983	1.116	1.021
İTALYA	1.9	2.0	2.0	2.407	2.434	2.473	2.466
JAPONYA	2.7	2.5	2.6	2.575	2.664	2.680	2.702
LÜKSEMBURG	4.0	3.2	2.5	3.869	3.817	4.024	3.691
HOLLANDA	1.9	1.9	1.4	1.498	1.700	1.621	1.543
YENİ ZELANDA	1.7	1.8	2.0	1.934	1.854	1.917	1.898
NORVEÇ	1.0	1.1	1.1	1.288	1.323	1.256	1.127
OECD-ORTALAMA	1.7	1.7	1.6	1.812	1.856	1.896	
PORTEKİZ	1.1	1.2	1.1	1.436	1.440	1.523	1.528
İSPANYA	2.1	3.0	2.1	2.454	2.482	2.727	2.541

İSVEÇ	1.7	1.4	1.0	0,936	0,951	0,951	0,902
İSVİÇRE	2.6	2.2	2.0	2.122	2.264	2.276	2.235
TÜRKİYE	0.7	0.8	1.0	0,968	1.061	0,968	0,729
BİRLEŞİK KRALLIK	3.7	3.8	3.8	4.036	3.781	3.947	3.992
ABD	2.9	3.2	3.1	2.973	3.144	3.062	2.935
SLOVENYA	0.6	0.6	0.6	0,615	0,627	0,615	0,609
SLOVAK CUMHURİYETİ	0.6	0.5	0.4	0.400	0,469	0,464	0,428
MEKSİKA	0.2	0.3	0.3	0,324	0,338	0,350	0,317
LİTVANYA	0.5	0.3	0.4	0,304	0,301	0,296	0,291
LETONYA	1.1	1.0	0.9	0,936	0,927	0,882	0,757
KORE	2.6	2.6	2.5	3.104	3.942	4.483	3.796
İSRAİL	3.2	3.3	3.4	3.215	3.072	3.921	4.047
MACARİSTAN	0.7	0.8	1.1	0,937	1.048	0,874	0,806
ESTONYA	0.4	0.3	0.3	0,209	0,213	0,189	0,163
ÇEKYA	0.5	0.4	0.4	0,416	0,203	0,195	0,184
KOSTA RİKA	0.2	0.3	0.4	0,444	0,446	0,520	0,499
KOLOMBİYA	1.0	1.4	1.6	1.791	1.821	1.681	1.529
ŞİLİ	1.3	1.3	0.8	1.146	1.029	1.085	1.221

Kaynak:<https://data.oecd.org/tax/tax-on-property.htm#indicator-chart> Erişim Tarihi: 19 Aralık

2023

BÖLÜM 3: COVID-19 PANDEMİSİNİN KÜRESEL EKONOMİYE ETKİLERİ

İktisadi krizler, tüketici talebi ve firma yatırımlarındaki düşüş, yüksek işsizlik oranları, piyasalardaki belirsizlikler, mali sistemin bozulması, refah düzeyinin hızla gerilemesi, yerel paranın değer kaybetmesi ve insanların gelirlerinin ciddi bir şekilde düşmesi gibi bir dizi olumsuz etkenin bir araya gelmesi sonucu ortaya çıkabilir. Reel krizler, mal ve hizmet piyasalarında etkisini gösterirken, finansal krizler para ve menkul kıymet piyasalarında dalgalanmalar ve bankacılık sisteminde sorunlar şeklinde kendini gösterir. Bu krizler, sosyal ve ekonomik düzenin ağır hasar görmesine yol açar; fakirleşmeye, sektörlerin ekonomik faaliyetlerinin azalmasına, banka ve firmaların iflas etmesine, kayıt dışı ekonominin yaygınlaşmasına, dış dengenin bozulmasına neden olarak makroekonomik istikrarın önünde önemli bir engel oluşturur (Eğilmez, 2019: 48-49; Karaca, 2020: 32-35). Sermaye hareketlerinin serbestleşmesiyle birlikte, kapitalizmin küreselleşmesi ciddi bir hız kazanmıştır. Kapitalizmin küreselleşmesi ve sermaye hareketlerinin serbestleşmesi, piyasa sisteminin doğasında bulunan kriz mekanizmasını günümüzde birçok ekonomiyi etkileyen bir zincirleme tepki haline getirmektedir. Bu da dünya ekonomisinde daha büyük bir paya sahip olan ülke ekonomilerinde başlayan ekonomik krizlerin hızla küresel krizlere dönüşme olasılığını artırmaktadır. Serbest piyasa sistemini benimseyen kapitalizm, küresel krizlerle başa çıkmak için 1930'lardan günümüz Covid-19 krizi dahil olmak üzere Keynesyen reçetelere başvurmaktadır.

Küreselleşme öncesi dönemde, krizlerin yayılma etkisi daha sınırlıydı ve genellikle bölgesel krizler olarak ortaya çıkardı. Örneğin, 1990'ların Japonya'da yaşanan mali kriz, küreselleşme düzeyinin şu anki seviyelerinde olmadığı için Japonya sınırlarını aşmadan sınırlı kalmıştı. Bu kriz, dünyanın en büyük bankalarından bazılarının iflasına yol açmıştı.

Ancak 2008'de ABD'de başlayan Mortgage krizi, küreselleşme ve sermaye hareketlerinin serbestleşmesinin etkisiyle hızla bölgesel bir krizden küresel bir krize dönüştü. Bu bağlamda, Covid-19 pandemisi de kendine özgü farklılıklar içerse de küresel bir kriz yaratma potansiyeline sahiptir.

Salgın, Çin'de başladıktan sonra Çin ekonomisinde aksamalara neden olmuştur. Son yıllarda imalat sektöründe büyük gelişmeler kaydeden Çin, dünyanın en

büyük ihracatçısı olan ABD'den sonra en büyük ithalatçısı konumundadır. Dünya üretimine önemli katkı sağlayan Çin, küresel ekonominin üretim ve tedarik zincirlerinde kritik bir rol oynamaktadır. Bu nedenle Çin'deki ekonomik durgunluğun küresel etkileri kaçınılmazdı ve dünya ekonomileri ciddi bir daralma yaşamıştır (Aydoğuş, 2020: 232; Eğilmez, 2019: 44-53)

Covid-19 pandemisi, yol açtığı tahribatlar bakımından 2008 mali krizi gibi diğer küresel krizlerden farklılıklar içermektedir, bu yüzden kıyaslaması pek mümkün değildir. Çünkü Covid-19 ile birlikte yeni ve benzersiz zorluklarla karşı karşıya kalınmıştır. Bu küresel salgın, sadece düşük ve orta gelirli ülkelerde yıkıcı ekonomik tehditler oluşturmakla kalmamış, aynı zamanda tüm dünya ekonomilerini etkisi altına almıştır. Mevcut durumun doğası gereği insan sağlığını tehdit etmesi, faiz seviyelerinin çok düşük seyretmesi, dünyanın daha önce hiç olmadığı kadar entegre olması ve bunun sonucunda tedarik zincirinde meydana gelen etkilerin daha büyük olması gibi faktörlerle farklılık göstermektedir. Pek çok ülke, Covid-19 pandemisi nedeniyle, insanların hareketliliğini kısıtlayıcı önlemler almak zorunda kalmıştır, bu da ciddi ekonomik zararlara neden olmuştur. İnsanların toplu halde bulunduğu aktiviteler, toplantılar, spor etkinlikleri, alışveriş merkezleri, toplu taşıma, kafe ve restoranlar, müzeler, ibadet alanları gibi faaliyetler bu önlemler çerçevesinde kısıtlanmıştır. Eğitim ve öğretimde ise çevrimiçi uygulamalara geçilmiştir. Bu dönemde sosyal mesafe kavramı herkes için temel bir ilke haline gelmiş, insanlar birbirlerine en az 1.5-2 metre mesafe koymuşlardır (Bazı epidemiyologlara göre virüsün mutasyona uğramış versiyonu ile 2 metre mesafe bile güvenli değildir). Bu sosyal mesafe ve izolasyon süreçleri, birçok sektörü olumsuz etkilemiş, ekonomik yaşam ciddi şekilde aksatılmıştır (Fernandes, 2020: 5-11). Neoliberal politikaların etkisiyle kaynakların sistemin devamlılığını sağlama amacı, sağlık, eğitim gibi alanları piyasaya bırakmış ve daha düşük gelirli insanların bu alanlara kaliteli ve ücretsiz erişimini zorlaştırmıştır. Ancak Covid-19 pandemisi, devlet tarafından finanse edilen sağlık sistemlerinin başarısını vurgulamış ve bu alanda bazı ülkeler öne çıkmıştır. Özellikle Almanya ve Güney Kore, salgın krizini etkin bir şekilde yöneterek başarılı sonuçlar elde etmişlerdir. Türkiye ise diğer bazı ülkelerle karşılaştırıldığında, salgınla mücadelede sağlık sistemi açısından olumlu bir izlenim bırakmış ve ihtiyaç duyulan koruyucu ekipman gibi kaynakları diğer ülkelere yardım etme konusunda aktif bir rol üstlenmiştir (Erdayı, 2021: 63-76; Aydoğuş, 2020: 231-232).

3.1 Tarihte Salgın Tecrübelerinin İktisadî Sonuçları

Geçmişten günümüze insanlık, avcı toplumlardan tarım toplumlarına geçerek doğanın içine müdahil olmuştur. Coğrafi keşiflerin ardından ticaret yaygınlaşmış, tarımdan sanayiye geçişle birlikte insanlar doğal çevreyi tahrip etmeye başlamış ve büyük şehirlerde iş gücü olarak yoğunlaşmıştır. Sanayi Devrimi sonrası, nüfusu yoğun şehirler oluşmuş, ülkeler ekonomik büyüme ve kalkınma konusunda ilerlemiş ve insanların hareketliliği artmıştır. Bu durumlar, salgınların meydana çıkmasında, yayılmasında çok önemli bir rol oynamıştır. Günümüzde ise hızla dijitalleşen insanlık, küreselleşmenin hızlanmasıyla ulaşımın kolaylaşması ve teknolojinin hayatın her alanına entegre olması, insan yaşamını kolaylaştırmış olsa da ekolojik dengeyi bozarak çeşitli salgınların ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. Ayrıca, geçmişte yaşanan savaşlar, iklim değişiklikleri gibi etmenler salgınların oluşmasında en temel nedenler olarak gösterilmektedir (Aybarç, 2021: 21-22; Han ve Polat, 2021: 12). İnsanlık, binlerce yıldır salgın hastalıklarla karşı karşıya gelmiş ve salgınlarla başa çıkmak için mücadele yöntemleri geliştirmiştir. Özellikle küreselleşmenin hızla artması, günümüz dünyasında hastalıkların yayılmasına daha uygun bir zemin oluşturmaktadır. Bu salgınlar, insanlık için ciddi can kayıplarına ve ekonomik yıkımlara yol açmıştır. Salgınların kısa ve uzun vadede önemli sonuçları olabileceği gibi, toplumlar arasında da eşit dağılmamaktadır. Günümüzde yaşanan Covid-19 pandemisi gibi, toplumun her kesiminden insanlar hastalığa maruz kalmış olsa da, salgının ekonomik etkileri düşük gelirli ülkelerde daha olumsuz bir şekilde görülmektedir. Salgına karşı daha etkili politikalar izleyebilen ülkeler, salgının olumsuz etkilerini daha kolay bir şekilde aşabilirler ve vatandaşlarını salgının zorluklarına karşı daha iyi koruyabilirler (Pamuk, 2020: 33-49).

Eski çağlardan beri insan ırkını tehdit eden salgınların ekonomik zararları büyük olmuştur. Salgınların meydana gelmesiyle birlikte arz ve talep dalgalanmaları ortaya çıkarak ekonomileri bir krize sürükleyebilir. Özellikle yüksek ölüm oranlarına sahip salgınlar, üretimde, iş gücünde ve iş verimliliğinde düşüslere yol açmıştır. Bu da emek arzının azalmasının sonucu olarak reel ücretlerin yükselmesine neden olmuştur. Salgınların etkisi nedeniyle tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin yapılamadığı durumlar, kıtlık ve enflasyon sorunlarına yol açmıştır. Ayrıca, üretim üzerinde ciddi olumsuz etkiler yaratan salgınlar, tüketici talep yapısında da değişikliklere neden olabilir. Yaşanan belirsizlik ve panik ortamı, insanların yatırım kararlarını olumsuz

etkileyebilir. Enfekte olma korkusu nedeniyle gönüllü veya zorunlu olarak izole olan insanlar, sektörlerin faaliyetlerinin azalmasına veya durmasına neden olabilir. Geçmişteki bu salgın dönemleri, toplumsal, siyasal ve ekonomik alanlarda yapısal değişimlere fırsat sunmuştur. Geçmişteki salgınlarda, devletin ekonomi içindeki rolü sınırlıyken, 1930'dan sonra Keynesyen ekonominin yaygınlaşmasıyla devletlerin ekonomi içindeki rolü artmış ve salgınların yarattığı ekonomik koşullarda piyasalara müdahale etme yetenekleri artmıştır. Bu bağlamda, hükümetler, Covid-19 gibi günümüz salgınlarıyla mücadele ederken benzeri görülmemiş para ve maliye politikalarını uygulama yeteneğine sahip olmuşlardır. Tarihsel olarak, salgınların ekonomilere ciddi olumsuz etkiler yarattığı görülmektedir, bunun süresi, yayılma hızı ve ölüm oranı gibi faktörlere bağlı olarak değişiklik göstermektedir (Pamuk, 2020: 50; Karaoğlu, 2020: 21-22). Salgın hastalıkların ortaya çıkmasıyla birlikte hükümetler, zorlu kararlar almak zorunda kalmaktadır. Hükümetler, vatandaşlarını salgından korumak için çeşitli kısıtlayıcı önlemler almak zorundadır. Bu kısıtlayıcı önlemlerin uygulanmasıyla birlikte, hükümetler ekonomik zararları telafi edici politikaları hayata geçirmek zorundadır. Özellikle yüksek borç stoğuna sahip, risk primi yüksek ve makroekonomik göstergeleri sağlam olmayan gelişmekte olan ülkelerin liderleri, bu süreci etkili bir şekilde yönetememe riskiyle karşı karşıya kalabilirler. Gelişmiş ülkeler ise, günümüzde tecrübe ettiğimiz Covid-19 pandemisinin yönetiminde, gelişmekte olan ülkelere göre daha büyük destek paketleri uygulayabilmiştir. Bu çalışmanın bu kısmında, Kara Veba salgınından başlayarak geçmişte yaşanan bazı salgınların ekonomik sonuçları incelenecektir.

3.1.1 Kara veba

Tarihte kayda değer salgınlardan biri, bulaşıcı ve ölümcül özelliklere sahip olan ve ülkemizde de kıran olarak bilinen veba salgınıdır. Bu salgın, insanları fare pireleri aracılığıyla etkileyen bir hastalıktır ve her yaşta, cinsiyette ve etnik kökende görülebilir. İlk büyük veba salgını, bilinen olarak 6. yüzyılda Akdeniz kıyılarında başlamış ve kısa sürede tüm dünyaya yayılmıştır. Veba, eski toplumlar da kötü ruhların etkisi olarak kabul edilmiş, bu sorunu çözmek için din adamlarının müdahalesine ihtiyaç olduğu düşünülmüş ve zaman içinde Tanrı'nın bir cezası olarak yorumlanmıştır. Ancak insanlar bilimsel olmayan uygulamalardan sonuç alamayınca, bu hastalıkla başa çıkmanın daha somut yollarını bulmak zorunda kalmışlardır. Bu süreçte bazı ilaç denemeleri yapılmış, o dönemin imkânlarına göre bilimsel

araştırmalar gerçekleştirilmiş ve tecrit ve karantina uygulamalarına başvurulmuştur (Arık, 1991: 27-31). 14. Yüzyılda başlayan diğerk veba salgını, Avrupa nüfusunun yaklaşık üçte birinin ölümüne neden olmuştur. Kara ölüm adını alan bu salgın, fetihler ve ticaretler yoluyla Güney Doğı Asya'dan başlayarak tüm Avrupa kıtasına yayılmıştır. Veba ile Avrupa'da feodal sistem sarsılmaya başlamış, bu sarsılma Avrupa'yı daha modern sistemli ticaret imkânına kavuşturmuştur (BBC, 2020; Pamuk, 2020: 35-36).

Bu salgının ekonomik sonuçları ise, yaşanan ölümler sonucunda emek arzının azalmasıyla birlikte ücretler artmıştır. Üretimdeki azalmaya rağmen talep artışı eğilimi göstermiş, bu da enflasyon sorunlarına yol açmıştır. İktisadi teoriden bilindiğı üzere, üretimdeki azalmalar, toplam arz (AS) eğrisini sola doğıru kaydırarak fiyatların genel seviyesinde birikimli bir artışa neden olmaktadır. Bu da iktisadi teoride maliyet enflasyonu olarak adlandırılmaktadır. Veba salgını, üretimdeki düşüşler ve talep artışlarıyla bu tür bir çok yaşandığını söyleyebiliriz. Bu durumda, feodal yapının zorluklarına karşı direnen yarı köleler, vebadan en fazla etkilenen kesim olunca, bazı değışikliklerin gerçekleşmesi için mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Kara Veba'nın ardından, salgının etkileri uzun yıllar boyunca devam etmiş ve nüfus eski seviyelere ulaşamamıştır (Snell, 2019; Han ve Polat, 2021: 5-6)

3.1.2 Kolera

İlk olarak, kolera salgını 1816 yılında Kalküta şehrinde ortaya çıkmıştır. Daha sonra Çin'e, Doğı Asya'ya, Orta Doğı'ya, Akdeniz'e ve Afrika'ya yayılmıştır. Kolera salgını, İngiliz gemileri aracılığıyla Avrupa ve Amerika'ya da sıçramıştır. Bu bölgelerde kolera salgını, binlerce insanın ölümüne neden olmuştur (Tekeli, 2020: 64).

Koleranın 19. yüzyılda yayılmasında özellikle sanayileşme, kara ve demir yollarının gelişmesi, buharlı gemilerin yaygınlaşması, insan ve mal hareketliliğinin artması, sağıksız çalışma koşulları önemli bir rol oynamıştır. 1961 yılında Endonezya'da görülen yedinci kolera salgını ise 1960-1970 yılları arasında Güney Asya'da yayılmış ve daha sonraki yıllarda Afrika ve Latin Amerika'ya sıçramıştır. Türkiye'de ise 1970'lerde İstanbul'un gecekondü bölgelerinde görölmüştür. Bu salgının ardından, Dünya Bankası ve uluslararası finansal kuruluşlar yerel yönetimlere hibe veya düşük faizli krediler sağılamışlardır (Tekeli, 2020: 65-69).

3.1.3 İspanyol gribi

H1N1 virüsüne kaynaklanan bu salgın, tarih boyunca ölüm oranı çok yüksek salgınlardan biri olarak büyük bir felakete yol açmıştır. Bu salgın İspanyol Gribi olarak adlandırılmıştır, ancak İspanya'da ortaya çıkmamıştır. İspanya'da sansür uygulanmadan haber yapılmasından dolayı bu salgın İspanyol Gribi olarak anılmıştır. Sağlıklı gençler için riskli olan bu salgın, I. Dünya Savaşı'nın son günlerinde etkili olmuş ve savaşın sona ermesinde önemli bir faktör olarak kabul edilmiştir. İspanyol Gribi'nin dünya çapında yaklaşık olarak 50 milyondan fazla insanın ölümüne neden olduğu tahmin edilmektedir (Aslan, 2020: 37). Yüksek ölüm oranlarına rağmen, İspanyol Gribi üzerine literatürde fazla çalışma bulunmamaktadır. Brainerd ve Siegler, 2003 yılında bu alanda bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Bu çalışmada, salgının ABD ekonomisi üzerindeki etkilerini incelemiş ve İspanyol Gribi'nin 1918 ve 1919'da neden olduğu yüksek ölüm oranlarının sonraki yıllarda kişi başına düşen geliri artırdığı sonucuna varmışlardır. İspanyol Gribi ile ilgili literatürde yer alan diğer önemli bir çalışma, Schultz'un 1964 yılında o dönemde ağırlıklı olarak tarım ekonomisine sahip Hindistan üzerine yaptığı çalışmadır. Schultz, bu çalışmasında üretimin %3,3 azaldığını ve tarım işgücünün %8 oranında azaldığını tahmin etmiştir (Bell ve Lewis, 2005: 150-152; Brainerd ve Siegler, 2003; Schultz, 1964). İspanyol Gribi'nin ekonomik etkilerini özetlemek gerekirse; nüfus kayıpları, işgücü miktarındaki azalmalar ve üretimde meydana gelen kayıplarla birlikte kişi başına düşen gelir miktarındaki artış olarak sıralanabilir. Özellikle kişi başına düşen gelirin artması, nüfus kaybının üretim miktarındaki azalmadan çok daha fazla olmasının nedenini göstermektedir. (Han ve Polat, 2021: 9).

3.1.4 Asya gribi

Asya Gribi, H2N2 virüsüne kaynaklanır ve Çin'de ortaya çıkmıştır. 1957 yazında Güney Yarım Küre'ye sıçrayan bu virüs, haziran aylarında Amerika'da da görülmüştür. Bu dönemde virüsün neden olduğu tahmini ölüm sayısı 1-2 milyon insanı bulmuştur. Salgının üç mevsime yayılması sonucu, ABD'de toplam ölüm oranı 70.000 kişiye ulaşmıştır. Genel olarak virüs, yaşlı nüfusta daha yüksek ölümcüllük oranına sahiptir. 1957'nin ilk sezonunda, 65 yaş altı ölümlerinin oranı yaklaşık %40 civarında kaydedilmiştir. Daha sonraki dönemlerde, bu yaş grubundaki ölüm oranı daha düşük seviyelere düşmüştür. İspanyol Gribi ile karşılaştırıldığında, Asya Gribi'nin ölüm

oranı İspanyol Gribi' ne kıyasla %10'dan daha az olarak kaydedilmiştir (Faulds ve Bridel, 2009: 9). Bu salgın, 1918 yılındaki İspanyol Gribi gibi ekonomik etkileri açısından çok fazla ilgi çekmemiştir. Aslında incelediğimizde, salgın döneminde bir resesyon yaşanmış, ancak şaşırtıcı bir şekilde salgın ile yaşanan resesyon arasında detaylı bir ilişki kurulmamıştır. Uluslararası kuruluşlar, o döneme ait yayınlarında bu ilişkiye dair herhangi bir bilgi sunmamışlardır. Aynı şekilde Federal Rezerv (FED) de Asya Gribi' ne dair bahsetmemiştir (Taşkın ve Akıncı, 2021: 760). 1957 yılının son çeyreğinde ABD'de büyüme oranı- %4 olarak kaydedilmiştir. 1958 yılının ilk çeyreğine bakıldığında ise-%10'luk bir büyüme oranı görülmüştür. Bu büyüme oranları, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yaşanan en kötü büyüme oranları olarak dikkat çekmektedir. 1958 yılının üçüncü ve dördüncü çeyreğine gelindiğinde, büyüme oranları %10'lara yükselerek ciddi bir toparlanma dönemi yaşanmıştır. Bu resesyonun yetkililer tarafından pandemi ile ilişkilendirilmemesi ilginç bir durum olarak karşımıza çıkmıştır. Dünya çapında yaşanan bu resesyonun salgınla aynı döneme denk gelmesi, salgının ölüm oranlarının düşük olmasına rağmen birçok insanın enfekte olduğu göz önüne alındığında, salgının resesyon üzerinde bir etkisi olduğu tezini güçlendirmektedir (Tabarrok, 2020).

Salgın sürecinde tüketici harcamalarında keskin bir düşüş yaşandığı gözlemlenmektedir. Örneğin, otomobil satışlarında 1958 yılında belirgin bir azalma yaşanmıştır. S&P 500 endeksi, 1957 yılı temmuz ayındaki zirveden Ekim ayındaki dip noktasına kadar %20,7'lik bir düşüş kaydetmiştir. Ayrıca, ABD'de 1957-58 yıllarında işsizlik oranı virüsün ortaya çıkmasıyla birlikte %4,1'den %7,4'e yükselmiştir. Tüm bu ekonomik olumsuzluklara bakıldığında, bunun bir tesadüf olduğunu düşünmek zorlaşmaktadır (Richards, 2020: 5-7).

Tablo 10: 1950-1958 Yıllarında Tarımın GSYİH Oranı

ÜLKELER	1950	1958
KANADA	13,2	7,3
ALMANYA	10,9	8,6
HOLLANDA	14,2	11,2
İNGİLTERE	6,0	4,4
ABD	7,8	5,5
NORVEÇ	14,9	11,8
JAPONYA	26,0	18,4
İTALYA	29,3	20,8
DANİMARKA	21,3	17,5

Kaynak: United Nations, 1959: 27

Sonuç olarak, Asya Gribi'nin bir ekonomik krize yol açmış olabileceği güçlü bir tez olarak görülmektedir. Tarımsal ürünlerde, Tablo 10'da gösterildiği gibi Asya Gribi'nin etkisi altında azalışlar yaşanmıştır. İşsizlik oranlarında salgın dönemlerinde artışlar gözlenirken, büyüme oranlarında düşüş yaşanmıştır. Ardından hızlı bir toparlanma süreci yaşanmıştır. Özellikle otomobil satışlarında yarı yarıya bir düşüş yaşanmıştır. Uluslararası ticareti nasıl etkilediğine dair herhangi bir veri bulunmadığından, bu konuda bir çıkarım yapmak mümkün değildir (Taşkın ve Akıncı, 2021: 762; United Nations, 1959: 27).

3.1.5 Hong Kong gribi

Hong Kong Gribi, ilk olarak Hong Kong'da 1968'in başlarında ortaya çıkmıştır. Bu salgın, 20. yüzyılda meydana gelen üçüncü grip salgınıydı. Yaklaşık olarak bu salgında bir milyon civarında can kaybı olduğu tahmin edilmektedir. Hong Kong Gribi, H3N2 olarak bilinen virüsün, 1957'deki salgından evrimleştiği şüphesiyle ilişkilendirilmektedir. Salgın, iki ayrı dalgada meydana gelmiştir ve ikinci dalga daha ölümcül olmuştur. Salgına bağlı ölümler, Aralık 1968 ve Ocak 1969'da en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Salgın nedeniyle yaşanan ölümler özellikle 65 yaş ve üzeri yaş gruplarında daha fazla görülmüştür (CDC, 2019a; Rogers, 2020). Hong Kong Gribi öncesinde dünya ekonomik görünümü gelişmiş ülkeler açısından olumlu bir seyir izliyordu. Savaş sonrası dönemde önceki yıllarda görülen ekonomik dalgalanmalar bu dönemde daha az belirgindi. Ancak az gelişmiş ülkeler hala yoksulluk sorunuyla karşı karşıyaydılar. 1960'ların ilk yarısında Batı Avrupa ve Japonya gibi gelişmiş bölgelerde reel üretim yılda %5'ten fazla arttı. Bu genişlemede fiyat istikrarı ve yüksek istihdam

seviyelerine yönelik iktisadi politikalar önemli bir rol oynadı. Aynı zamanda yüksek sermaye birikimi ve teknolojik gelişmeler, üretkenlik artışına katkıda bulundu (FED, 1967).

Jinjarak ve arkadaşları 2020 yılında gerçekleştirdikleri ampirik çalışmada, 52 ülkeden oluşan bir örnekleme kullanarak WHO'dan elde ettikleri pandemi dönemi ölüm oranları verilerini incelediler. Yaptıkları bu ekonometrik çalışmada, 1968 pandemisine bağlı aşırı ölümlerin çıktı, üretkenlik, tüketim ve yatırım harcamalarında düşüşle ilişkili olduğu sonucuna vardılar. Salgının, iki sezonda üretim artış oranını kümülatif olarak %2,4, özel tüketim harcamalarında %1,9, yatırımlarda ise %1,2 oranında azalmaya neden olduğunu belirttiler (Jinjarak, 2020: 1-13).

3.2 Pandemi Öncesi Dünyada Ekonomik Görünüm

2008'deki global ekonomik çöküşün ardından 2009'da dünya ekonomisinde %1,7'lik bir küçülme yaşanmış, Amerika'da bu oran %2,6, Almanya Federal Cumhuriyeti'nde %4,7 ve Ülkemizde %4,7 olarak kaydedilmiştir. Merkezi otoriteler, kuruluşlar ve şahıslar borçlarını ödemekte zorlanmaya başlamışlar, bu durum karşısında özellikle Amerika Birleşik Devletleri öncülüğünde hükümetler genişleyici mali politikalar benimsemiştir. Bu stratejilerin etkisiyle, ekonomiler tekrar büyüme eğilimine girmiştir. 2010 yılında Türkiye, %8,5'lik rekor bir büyüme göstermiş, dünya ekonomisi de %4,3 oranında artış yaşamıştır. Bu genişleyici mali politikalar uzun süre devam ettirilmiş, sonrasında gelişmiş ülkelerin merkez bankaları bu politikaların yavaş yavaş azaltılması konusunda hemfikir olmuşlardır. Bunun ardından, Amerikan Merkez Bankası (FED) 2015'te ilk faiz artışını gerçekleştirmiştir. Bu politikalar, 2008'deki global kriz sonrası dünya ticaretinin genişlemesinde büyük bir etkiye sahip olmuştur (Eryüzlü, 2020: 11; Çolak, 2020: 291-292). Amerika Birleşik Devletleri'nde 2008 Ekonomik krizi ve sonrasında Avrupa Bölgesi'nde yaşanan borç krizi, global ekonomik toparlanmanın tahmin edilenden daha geç gerçekleşmiştir. Bu krizler sonucu oluşan ekonomik durgunluğa karşı, merkez bankaları faiz oranlarını neredeyse sıfıra indirmiştir. Ancak, bu düşük faiz politikası beklenen ekonomik canlanmayı sağlayamamıştır. Bu nedenle, merkez bankaları geleneksel olmayan maliye politikalarına yönelmiş ve bankaların bilançoları büyük ölçüde artmıştır. Aynı zamanda, ortaya çıkan jeopolitik ve siyasi riskler, beklenen büyüme oranlarının gerçekleşmemesine katkıda bulunmuştur. Bu dönemde, gelişmiş ülkelerin merkez

bankalarının düşük faiz politikaları sonucu, 2010 yılının ortalarına kadar gelişmekte olan ülkeler yüksek getiri oranları nedeniyle gelişmiş ülkelere önemli sermaye girişleri almıştır. Ancak, 2015'ten itibaren Amerikan Merkez Bankası'nın (FED) faiz oranlarını artırmaya başlaması ve artan global belirsizlikler sonucu uygulamalar değişmiş, Devletlerden sermayeler dışarı aktarılmaya başlanmıştır. (Sertkaya ve Songur, 2021:37-57).

2017 senesinde uluslararası ticarete görülen memnun eden göstergeler, ekonomisi gelişmiş ülkelere artan yatırımlar, Asya kıtasındaki sürekli gelişme, Avrupa'daki pozitif ekonomik büyümeler ve emtia ihracatı yapan devletlerde iyileşme belirtileri, dünya ekonomisinin % 3,8 oranında büyümesinde etkili olmuştur. Bu oran, 2011'den sonra kaydedilen en yüksek büyüme olarak kayıtlara geçmiştir. Küresel ekonominin bu ivmesi, pozitif piyasa hissiyatı, destekleyici ekonomik koşullar ve ABD'deki genişleyici mali politikalar, IMF'nin 2018 yılında dünya ekonomisinin %3,9 büyüyeceği tahminine yol açmıştır. Ancak, sıkılaştırma politikaları, artan ticari gerilimler, korumacı politikalarla yönelim ve jeopolitik gerilimler bu olumlu gidişatı tehdit etmiştir (IMF, 2018). 2017 senesinde gerçekleşen pozitif ekonomik göstergeler sonrası, 2018'de Çin Halk Cumhuriyeti ve Amerika Birleşik Devletleri arasındaki ticaret gerilimleri, Türkiye ve Arjantin'deki makroekonomik istikrarsızlıklar, Brexit kaynaklı kaygılar, İtalya'da azalan yatırımlar, Çin'deki kredi arzının daraltılması politikaları, Almanya'daki araba sektöründeki problemler ve finansal sıkılaştırmanın etkisiyle, dünya ekonomisinin büyüme hızı %3,6'ya düşmüştür. 2019'un ilk yarısına kadar bu durumun devam etmesi beklenirken, IMF 2017'deki yüksek büyüme sonrasında küresel ekonominin daralma eğilimine girdiği konusunda uyarıda bulunmuş ve 2019 için dünya ekonomisinin %70'inde düşüş öngörmüştür (IMF, 2019). Son dönemdeki ekonomik zorluklar, dünya genelinde büyümenin düşük seviyelere inebileceği endişelerini artırmıştır. 2019'da FED, finans piyasalarını desteklemek amacıyla üç kez faiz indirimine gitmiştir. Ayrıca, çeşitli ekonomiler 2019'un ikinci yarısına kadar para politikalarını gevşetmeye devam etmişlerdir. Bu stratejilerle birlikte, 2019'un başında küresel ekonominin desteklenerek ekonomik faaliyetlerin toparlanacağı öngörülmüştür. Sonrasında ABD ve Çin arasındaki olumlu gelişmeler, yatırımcıların ilgisini artırmış ve küresel ekonomi, düşük bir büyümeyle bile olsa, istikrarlı bir görünüm sunmuştur. Gelişmiş piyasalardaki hisse senetleri yükseliş trendine girmiştir. Buna ek olarak, 2019'da ABD'nin ticaret ortaklarıyla yaşanan ticaret

engelleri, uluslararası ticareti olumsuz yönde etkilemiştir. Yoğun politik belirsizlikler, sosyal tedirginlik, gelişim gerçekleştiren ekonomilerdeki süregelen istikrarsızlıklar, ekonomik olarak güçlü ülkelerdeki nüfusun yaşlanmış olması ve düşük verimlilik gibi sorunlar, büyüme gösteren ülkelerde olan ekonomik iktisadi faaliyetlere belirsizlikler gerçekleşmiş, 2019'da uluslararası ekonomi, 2018'e göre %0,7 düşüşle %2,9 büyüme kaydetmiştir (IMF, 2020a; TOBB, 2021a: 3). Pandemiden önceki dönemde, 2019 yılında dünya çapında para şişkinlik oranları %3,9 seviyesinde artış göstermişti. 2008'deki global finansal kriz sonrası 2015 yılında en düşük seviyelerine inen enflasyon, özellikle gelişmiş ekonomilerde sınırlı bir artış trendi izlemiştir. Gelişmekte olan ülkelerde ise, petrol fiyatlarındaki düşüşle enflasyonist baskılar azalmıştır. Ancak, Türkiye'de son yıllarda enflasyon oranlarındaki yükseliş, ekonomik bir problem olarak öne çıkmaya başlamıştır. İşsizlik oranlarına gelince, gelişmiş ülkelerde 2019'da %0,3 düşüşle %4,8 olarak kaydedilmiştir. Euro Bölgesi'nde de işsizlik oranı %8,2'den 0,6 puan azalarak %7,6'ya düşmüştür. ABD'de de işsizlik oranı azalmaya devam etmiş, Çin'de ise %0,2 azalarak %3,6'ya gerilemiştir. İspanya, geçen yıla göre işsizlikte önemli bir düşüş kaydetse de hala yüksek işsizlik oranlarına sahip olmuştur. Ülkemizde ise işsizlik oranı bir önceki seneye göre %2,7 artarak %13,7 seviyesine ulaşmıştır. (TOBB, 2021a: 9-19).

Tablo 11: Düşük Orta Gelirli Ülkelerin Dış Borç Göstergeleri 2010-2022.

USD\$ MİLYAR	2010	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Toplam Dış Borç Stoku	4,360	6,658	7,386	7,828	8,246	8,687	9,270	8.960
IMF Kredisi Kullanımı	148	110	120	148	169	224	414	407
Uzun Vadeli Dış Borçlar	3,033	4,947	5,343	5,532	5,901	6,268	6.42	6,2
Kısa Vadeli Dış Borçlar	1,179	1,601	1,922	2,148	2,177	2,195	2,43	2,35

Kaynak:World Bank(2021:33) Erişim Tarihi: 19 Aralık 2023

Tablo 11'de 2010-2022 yılları arasında, düşük ve orta gelirli ülkelerin dış borç göstergeleri incelendiğinde artış trendi göze çarpmaktadır. 2020 yılı itibarıyla bu ülkelerin toplam dış borç %5,3 artarak 8,7 trilyon Amerikan Doları seviyesine çıkmıştır. Büyüme gösteren ülkelerin dış borç stoğunun ihracata oranı, 2010'da %81 iken 2020'de %123'e ulaşmıştır. Aynı şekilde, dış borç stoklarının Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) oranı da 2010'da %22'den 2020'de %26'ya yükselmiştir. Bu veriler,

Covid-19 salgını öncesinde düşük ve orta gelirli ülkelerin dış borç stoklarında bir artış eğilimi olduğunu göstermektedir. Bu ülkeler, yapısal sorunları ve yüksek risk primleri nedeniyle doğrudan yabancı yatırımları çekmekte zorlanmakta ve salgın öncesi dönemde yüksek dış borç yükü ile karşı karşıya kalmışlardır. Bu durum, salgının finansmanı sırasında bu ülkelerin karşılaşılabileceği zorlukların bir işareti olarak kabul edilmektedir (World Bank, 2021: 9-33).

Tablo 12: Ülkelere göre reel GSYİH, Enflasyon, İşsizlik (%)

	REEL GSYİH %				ENFLASYON %				İŞSİZLİK %			
ÜLKELER	2019	2020	2021	2022	2019	2020	2021	2022	2019	2020	2021	2022
İTALYA	0,3	-9,1	8.3	3.7	0,6	0,2	1.3	3	10,0	12,7	9.5	8.1
FRANSA	1,3	-7,2	6.4	2.5	1,3	0,3	1.4	2.9	8,5	10,4	7.9	7.4
İSPANYA	2,0	-8,0	6.4	5.8	0,7	-0,3	2.7	4.1	14,1	20,8	14.8	13
ABD	2,3	-5,9	5.9	1.9	1,8	0,6	4.5	7	3,7	10,4	5.3	3.6
ALMANYA	0,6	-7,0	3.2	1.8	1,3	0,3	3	5.3	3,2	3,9	3.6	3
TÜRKİYE	0,9	-5,0	11.4	5.5	15,2	12,0	29	96	13,7	17,2	12	10
OECD	1,7	-9,3	5.7	2.8	1,9	1,1	3	6.5	5,4	10,0	6.2	4.9

Kaynak: <https://data.imf.org/> Erişim Tarihi: 10 Ocak 2023

2020 yılına gelindiğinde, 2019'un sonlarında başlayan ve kimsenin küresel bir sağlık krizine dönüşeceğini ve ardından ekonomik bir krize yol açacağını tahmin etmediği bir virüs ortaya çıkmıştır. Dünya, 21. yüzyılda çeşitli salgınlarla karşılaşmış olsa da Covid-19 gibi geniş çaplı yayılım gösteren ve dünyayı ciddi anlamda etkileyen bir salgınla daha önce karşılaşmamıştır. Dünya bu kadar büyük salgın olarak 1918 yılında İspanyol Gribi ile yaşamıştı. Ortaya çıkan Covid salgını, tüm dünya ekonomilerini büyük bir belirsizliğe itmiş ve kısa süre içinde ekonomik bir krize dönüşerek, küresel ekonomileri ciddi bir şekilde sarsmıştır. IMF, 2020 yılında 'Great Lock Down' isimli çalışmasında ve OECD de 2020 yılının Haziran ayında yayınladığı raporda, dünya ekonomilerine yönelik tahminlerini salgın durumuna göre revize etmiştir. Yer verilen bu tahminler, salgının iktisadî olarak ciddiyetini özetler nitelikte olmuştur.

Covid-19 öncesinde, uluslararası ekonomi özellikle aydınlık bir tablo göstermemiştir. 2008'deki Mortgage krizinin sonrası yaşanan sürede hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin iktisadî performansı, beklentilerin oldukça yaklaşmamıştır. Artan ticari tansiyon sonucu olarak yükselen gümrük vergileri

nedeniyle ciddi zararlar yaşanmış, bu da uluslararası ekonomilerde bir küçülme sürecinin başlamasına sebep olmuştur. Bu durum, dünya ekonomilerinin Covid-19 salgınına hazırlıksız yakalanmasını ve salgınla başa çıkma süreçlerinde önemli bir engel teşkil etmiştir. Covid-19 öncesi dönemin dünya ekonomisini şu şekilde özetlemek mümkündür: küresel iktisadi durum, beklenen büyüme oranlarını sağlayamamış ve çeşitli zorluklarla mücadele etmiştir (Sertkaya ve Songur, 2021: 88; Uysal, 2020: 100-101). Salgın öncesinde, değişimlerin hızla yaşandığı süreç gerçekleşmişti. Öne çıkan bazı noktalar şunlardır:

- Dünya ekonomisi, 2008'deki küresel krizin etkilerinin henüz tamamen atlatılamadığı bir zamanda Covid-19 salgını ile karşılaşmıştır.
- Son 30 yılda, küreselleşmenin hızlı artışı sonucunda dünya ekonomisi hızla büyüyerek, mal ve hizmet ticaretinde önemli ölçüde artış göstermiş ve ülkeler arasında daha fazla entegrasyon sağlanmıştır.
- 2008 krizinden Covid-19 salgınına kadar gelen süreç zarfında, küresel ekonomi istenilen büyüme oranlarına ulaşamamıştır.
- Mal ve hizmet ticaretinin artmasıyla, sermaye akışları da artmış ve gelişmekte olan ülkelerin sermaye ihtiyacı daha da artmıştır.
- Dünya ekonomisinde, borç miktarı fazlalaşmıştır gelecek üzerine önemli riskler teşkil etmeye başlamıştır.
- Ticaret savaşları, kur savaşları, jeopolitik riskler ve Brexit süreci gibi önemli gelişmeler yaşanmıştır.
- Ticarete korumacı politikaların artması ve uluslararası ticaret düzeninde değişikliklerin ihtimali, dünya ekonomisinde aksaklıklara yol açmıştır.

3.3 Covid-19 Pandemisinin Ekonomiye Etkileri

Covid-19 salgını nedeniyle uygulanan kapanma önlemleri, ticari faaliyetler üzerinde olumsuz bir etki yaratmıştır. Özellikle son yirmi yılda imalat sektöründe önemli gelişmeler kaydeden Çin, dünyanın üretim merkezi olarak kabul edilmeye başlanmıştı. Çin, dünya ihracatının %13'ünü gerçekleştirerek en büyük ihracatçı ülke konumundaydı. Covid-19'un, küresel zincirde kritik bir konumda bulunan Çin'de başlaması ve sonrasında ekonomik bir krize dönmesi, birbirlerine giderek bağlı olan küresel ekonomilerin ciddi şekilde küçülmesine neden olmuştur (Aydoğuş, 2020:

232). Salgın pandemisiyle birlikte, ekonomiler büyük çaplı üretim sıkıntıları yaşadı, uluslararası ticaret neredeyse durmak üzereydi, kaynak maliyetleri yükseldi, dünya tedarik zincirlerinde sıkıntılar meydana geldi ve sonuç olarak üretim ile yatırımlarda büyük düşüşler ve olumsuz bir arz şoku gerçekleşti. Tüketici tarafında ise, geliri azalan hane halklarının zorunlu tüketim dışındaki harcamalarını salgının yarattığı belirsizlik nedeniyle kısıtlaması, tüketim hacminde azalmaya ve olumsuz bir talep şokuna yol açtı. Ortaya çıkan bu olumsuz arz ve talep şokları, ekonomilerde makroekonomik istikrarsızlık yarattı. Ekonomik faaliyetlerin yavaşlaması sonucu daralan devlet ekonomileri, istihdam kaybı, gelir kaybı, finans piyasalarında artan kırılganlık, devlet maliyesinde bozulma, uluslararası ticaret hacminde küçülme ve ödemeler dengesinde aksamalar gibi sorunlarla karşı karşıya kaldı (Sarıkaya ve Çeviş, 2020: 18-19; Dinçer, 2020: 119). Covid-19, sağlık krizinden ekonomik krize dönüşünce, başlangıçta 'V' biçiminde toparlanmanın beklendiği görülmüştü. Ancak, günümüzde bu tür senaryoların oldukça iyimser kaldığı anlaşılmaktadır. Covid-19'un tüketim ve üretim kalıplarında yarattığı yapısal değişiklikler, daha büyük yapısal dönüşümlere olanak tanıyan bir fırsat penceresi açmıştır. İktisat teorisinde bilindiği gibi, bu tür yapısal dönüşümler yaratan krizlerle piyasaların tek başına mücadele etmesi mümkün değildir. Pandemi koşullarına uygun yapısal dönüşümlere girmesi beklenen tüm sektörlerin uzaktan çalışma modeline geçiş yapması gerçekçi değildir. Covid-19 kriziyle birlikte, dönüşümlere uyum sağlayan sektörler genişlerken, sağlayamayanlar daralmıştır. Payı düşen sektörlerdeki gelir kaybı, büyüyen sektörlerin olumlu etkilerini dengeliyor. Bu soruna yönelik kullanılan para politikası, piyasalara gerekli likiditeyi sağlayarak geçici bir rahatlama sunsa da vadesi gelen borçların ödenmesi açısından uzun vadede beklenen etkiyi yaratamaz ve yeni krizlere yol açabilir. Faiz oranlarının sıfıra yakın olduğu bu kriz ortamında ekonomik bir canlanma beklenmemelidir. 2008'den bu yana dünyanın önde gelen merkez bankalarının sıfıra yakın faiz politikalarının beklenen ekonomik canlanmayı sağlayamaması ve faiz oranlarının sıfır seviyelerine indirilmesinin ardından para politikasının etkinliğinin azalması, yani 'likidite tuzağı' olgusunun yaşanabileceği ihtimali bunun gerekçesi olarak gösterilebilir (Stiglitz, 2020). Covid-19 krizi, arz ve talep küçülmesinin bir arada olması açısından diğer ekonomik krizlerden ayrılmaktadır. Hükümetler genellikle, arz ve talep tarafında ortaya çıkan krizleri farklı ekonomik politikalarla çözmeye çalışmaktadır. Talep tarafındaki aksaklıklar, talep odaklı ekonomik politikalarla ele alınırken, arz tarafındaki sorunlar için arz odaklı ekonomik politikalar uygulanmaktadır. Covid-19

pandemisi, ekonominin iki ana unsuru olan arz ve talebi eş zamanlı olarak etkileyerek, hükümetlerin karşılaştıkları ekonomik krizi hem arz hem de talep odaklı politikalarla ele almalarını zorunlu kılmıştır. Bu durum, pandemi sürecinde uygulanan politikaların karmaşıklığını ve zorluğunu artırmıştır (Elgin ve Yalaman, 2020: 394). Arz tarafında, istihdam arzında yaşanan ciddi azalmalar sonucunda üretimde negatif etkiler meydana gelmiştir. İsteğe bağlı veya zorunlu kısıtlamalar sebebiyle üretim ve tedarik zinciri ciddi şekilde zarar görmüş, birçok şirket büyük zararlar yaşamış ve bazıları iflasın eşiğine gelmiştir. Maliyetleri azaltmak amacıyla pek çok şirket işçi çıkarmak zorunda kalmıştır. Talep tarafında ise, gelirleri azalan ve belirsizlik içindeki hanehalkları, zorunlu olmayan harcamalarını ciddi şekilde kısıtlamıştır. Hizmet sektörü, özellikle konaklama, restoran, seyahat, eğlence ve perakende satış gibi alanlarda talebin neredeyse durma noktasına geldiği en çok etkilenen alanlar olmuştur. Dünyada istekte yaşanan bu düşüş, emtia fiyatlarında %40'a varan düşüslere yol açmış, Brent petrol fiyatlarında %70'e kadar azalışlar görülmüştür. Mineral ve metalürün fiyatlarında da ciddi düşüşler görülmüştür (Elgin ve Yalaman, 2020: 395; Sarıkaya ve Çevis, 2020: 23). Pandeminin zararlarından korunmak için devletler ülkelerini izole hele getirmeleri gerekmekte, bu da geniş bir mali alanın gerekliliğini doğurmakta. Gelişmekte olan ülkeler, sınırlı mali kapasiteleri nedeniyle bu alanda gelişmiş ülkelere göre daha dezavantajlı durumda bulunmakta. Kamu borcunun GSYİH oranının gelişmiş ülkelere göre fazla olmamasına rağmen, para biriminin rezerv para birimi olmaması nedeniyle borçlar, bu ülkeler için ciddi bir sorun teşkil etmekte. Gelişmekte olan ekonomilerde (Hausmann, 2020; Loayza ve Pennings, 2020: 3-7) bu durum özellikle belirginleşmektedir.

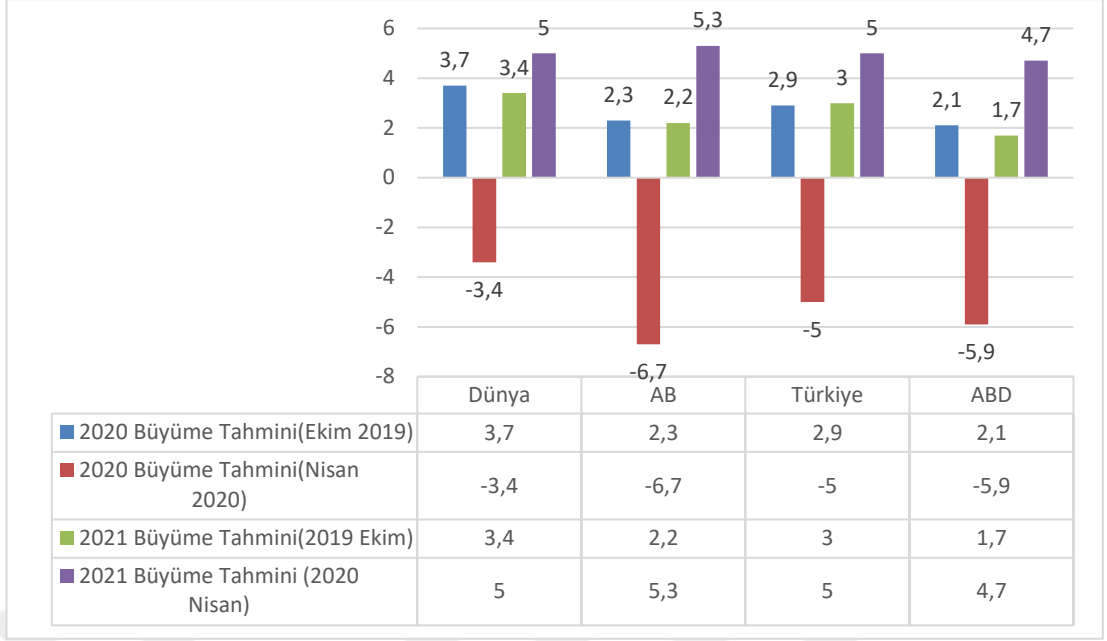
Gelişmekte olan ülkeler, Covid-19 pandemisiyle ilişkili ekonomik zorlukları yönetirken aşağıdaki faktörlerle karşı karşıya kalmaktadırlar:

- Bu ülkelerin kredi notları genellikle daha düşüktür.
- Finansal piyasaları tam olarak gelişmemiştir.
- Sağlık altyapıları yetersiz seviyededir.
- Kayıt dışı istihdam oranları yüksek olup, bazı bölgelerde %50 ile %90 arasında değişmektedir.
- Yoksulluk, gelişmekte olan ülkelere ciddi bir problem olarak ön plana çıkmaktadır.

- Yabancı yatırımcıların belirsizlik durumunda ülkeyi terk etmesi, kur riskinin yükselmesine neden olabilir.
- Borç alma olanakları sınırlı ve dövizle endeksli borç miktarları yüksektir.
- Ülke risk primleri genellikle tehlikeli seviyededir."

Bu faktörler, gelişim göstermekte olan ülkelerin pandemi sürecinde karşılaştıkları ekonomik zorlukları ve bu zorlukların yönetilmesindeki kısıtlamaları açıkça ortaya koymaktadır.

Gelişmekte olan ülkeler, daha önce belirtilen birçok önemli sorunla karşı karşıya bulunuyor ve bu ülkelerin makroekonomik performansları, gelişmiş ekonomilere göre genellikle daha zayıf durumdadır. Covid-19 pandemisinin getirdiği zorluklar, bu mevcut problemlerle birleşince, gelişmekte olan ülkeler, gelişmiş ülkelere kıyasla hem makro hem de mikro düzeyde daha ağır bir şekilde etkilenmiştir. Pandeminin yarattığı olumsuz etkiler, bu ülkelerin zaten mevcut olan yapısal zayıflıklarını daha da derinleştirmiş ve bu durum, ekonomik toparlanma süreçlerinde ciddi zorluklar yaratmıştır. IMF, hazırladığı raporda, Covid-19 salgını nedeniyle dünya ekonomisinde olumsuz etkilerin gerçekleşeceğini ve birçok ülkenin sıkıntılı ekonomik dönemden yaşayacağını vurgulamıştır. Ülkeler, iç piyasada yaşanan aksilikler, uluslararası ticaretin büyük kan kaybetmesi ve emtia fiyatlarında yaşanan çöküş gibi çok yönlü krizle karşı karşıya kalmışlardır. Sağlık krizinin süresi, aşı ve tedavi geliştirme süreçlerinin belirsizliği, salgının yoğunluğu ve etkinliği, virüsün mutasyonları gibi faktörler ekonomik tahminleri daha da belirsiz hale getirmiştir. Özellikle Çin'de 2020'nin Ocak ve şubat aylarında endüstriyel üretim ve perakende satışlar önemli ölçüde düşmüştür. Ülkeler, salgına karşı sıkı karantina uygulamalarını devreye sokmuş alınan önlemler tüketici davranışlarındaki iktisadi faaliyetleri yavaşlatmıştır. 2020 Mart ayında yapılan anketler, Avrupa bölgesi, Japonya ve ABD'de ticari davranışların düştüğünü göstermiştir. IMF bu raporda, 2020 yılı için dünya ekonomisinde %3'lük bir küçülme beklentisini belirtmiştir. 2021 için daha olumlu bir görünüm çizmiş, ardından %5,8 büyüme öngörmüştür. Gelişmiş ülkeler için %4,5, gelişmekte olan ülkeler için ise %6,6 büyüme tahmin edilmiştir (IMF, 2020b).

Şekil 2: GSYİH Büyüme Karşılaştırma (Elgin ve Yaman, 2020: 399).

Covid-19 salgını, Çin'de çıktıktan sonra küresel ölçüde yayılana kadar bu durum başlangıçta sadece bir 'Çin sorunu' olarak görülmekteydi. Salgının dünyaya yayılmadan önce, finans piyasalarında büyük bir olumsuzluk yaşanmamıştı, çünkü beklentiler, salgının Çin ile sınırlı kalacağı ve kontrol altına alınabileceği yönündeydi. Bu nedenle, 2020 yılının Ocak sonundan Şubat sonuna kadar piyasaların Covid-19'a yaklaşımı oldukça ılımlıydı. Ancak, Şubat sonunda İtalya'dan gelen veriler ile piyasalar Covid-19'un gerçek boyutuyla yüzleşmeye başladı. İtalya'dan gelen yüksek vaka sayıları ve bu sayıların üssel artışı, piyasalarda büyük bir endişeye yol açtı. Piyasalar 9 Mart 2020'de %7,79 düşerken, 12 Mart'ta %9,99 ve 16 Mart'ta ise %12,93'lük ek düşüşler yaşanmıştır. Bu düşüşler, hisse senedi piyasa tarihinde en büyük yüzdesel düşüşler arasına girmiştir. Özellikle 12-16 Mart 2020 tarihleri arasındaki düşüşler, tarihin en büyük günlük düşüşleri arasında ilk beşte yer almıştır. Bu rekor düşüşler sonucunda piyasalarda devre kesiciler aktifleştirildi. Dow Jones Endeksi, 12 Şubat'taki tüm zamanların en yüksek zirvesinden 23 Mart'ta görülen dip seviyeye kadar %37'lik bir düşüş yaşadı. Büyük Buhran döneminde Dow Jones Endeksi %89,2 düşüş yaşasa da bu 1929-1932 yılları arasında gerçekleşmiştir. Covid-19 döneminde yaşanan %37'lik küçülme ise altı haftalık bir periyotta gerçekleşmiştir (Rickards, 2021: 52-53). Covid-19 pandemisinin etkisiyle birlikte 2020 yılının ikinci çeyreğinde iktisadi faaliyetlerde büyük bir küçülme yaşanmıştır. Yaz aylarında salgının hızının azalmasıyla birlikte, birçok ülke kısıtlamaları kaldırmaya başladı.

Ancak, 2020 yılının geneline bakıldığında Çin dışındaki ekonomilerde, Covid-19 nedeniyle ciddi ekonomik daralmalar yaşandığı öngörülmüştür. Covid-19 dönemi, önceki tüm ekonomik krizlerden farklı olarak, hizmet sektörlerinin üretim sektöründen daha fazla etkilenmesine yol açmıştır. 2008 küresel krizinden alınan derslerle, hükümetler hane halklarına gelir desteği, firmalara kredi desteği ve benzeri maliye ile para politikaları uygulayarak, Covid-19 döneminin olası daha kötü ekonomik sonuçlarını engellemeye çalıştı. Tüketici harcamaları artarken, birçok ülkede sanayi üretimi önceki dönemlere göre düşük kalmıştır. Eylül ayının sonlarına doğru salgının yeniden hız kazanmasıyla alınan tedbirler tekrar uygulanmaya başlandı. Vaka sayılarındaki artış, gelişmekte olan ekonomilerde ve yükselen beklentilerin kötüleştiğini göstermiştir. Aşı çalışmalarının hız kazanması, ekonomik toparlanma sürecinin hızlanması bakımından bir umut ışığı oluşturmuştur. Ancak aşırıya erişimin yavaş olması durumunda finansal koşulların olumsuz etkilenmesi, borç kaynaklarında sıkıntılar ve mevcut borçların geri ödenmesinde problemler gibi riskler, ekonomik faaliyetlere daha derin darbeler vurmuştur (IMF, 2020c). Covid-19 pandemisi döneminde, devletlerin gelirlerinde ciddi düşüşler yaşandı ve pandeminin ekonomik etkilerini hafifletmek için alınan destek politikaları sonucunda devlet borçları önemli ölçüde arttı. Özellikle, gelişmiş ekonomilerde 2019 yılında %103,8 seviyesinde olan toplam borç oranlarının 2020 yılında %123,2'ye ulaştığı göze çarpmaktadır. 2020 yılında yaşanan negatif ekonomik büyümenin borç/Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) oranları üzerindeki etkisi, gelişmiş ülkeler için %9,8, yükselen piyasa ekonomileri için %5,5 ve düşük gelirli gelişmekte olan ülkeler için ise %3,1 olarak gerçekleşmiştir. Ülke ekonomilerinin salgın sonrası toparlanma sürecine girmesiyle, önümüzdeki dönemlerde açıkların azalması beklenmektedir (IMF, 2021b).

Tablo 13: Genel Devlet Borçları.

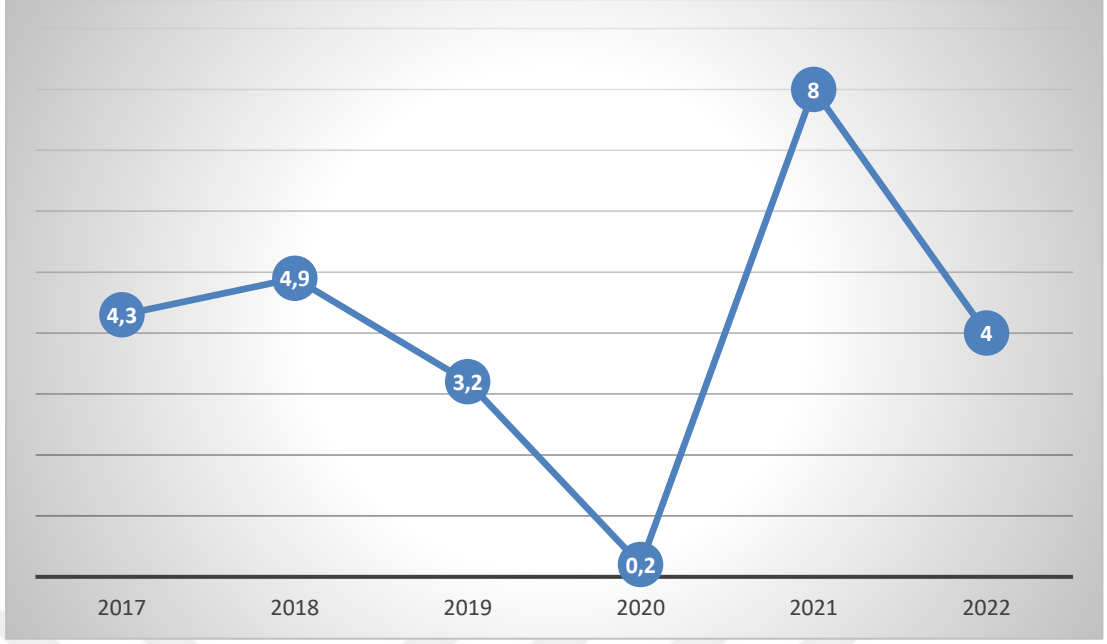
BRÜT BORÇLAR	2017	2018	2019	2020	2021
DÜNYA	82,0	82,2	83,6	99,2	97,0
GELİŞMİŞ EKONOMİLER	103,2	102,7	103,8	123,2	119,8
GELİŞMEKTE OLAN EKONOMİLER	50,5	52,3	54,6	64,9	66,1
DÜŞÜK GELİRLİ GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELER	42,1	42,4	43,6	49,5	49,8
NET BORÇLAR	2017	2018	2019	2020	2021
DÜNYA	67,3	67,5	68,5	80,1	79,8
GELİŞMİŞ EKONOMİLER	74,5	74,4	75,2	87,5	87,3

YÜKSELEN PİYASA EKONOMİLERİ	36,0	36,7	38,1	45,4	46,2
--------------------------------	------	------	------	------	------

Kaynak: IMF (2022) Erişim Tarihi: 10 Ocak 2023

Covid-19 pandemisi sırasında, Çin diğer ülkelere göre daha güçlü bir ekonomik performans sergilemiştir. Uzun bir süre sonra ilk çeyrekte %6,8 daralan Çin ekonomisi, pandemiye rağmen ikinci çeyrekte %3,2'lik bir büyüme kaydetmiştir. Bu büyümenin arkasında sanayi üretimindeki artış, hükümet yatırımları, esnek ihracat politikaları ve salgına karşı uygulanan etkili politikalar yer almaktadır. Üçüncü çeyrekte de %4,9 büyüyen Çin ekonomisi, Covid-19 pandemisinden güçlü bir şekilde çıkış yapmıştır. Diğer taraftan ABD, 2020 yılının ikinci çeyreğinde %31,4 ile rekor bir daralma yaşamış, Euro bölgesi de %14,8 ile tarihi bir gerileme kaydetmiştir. Ancak bu bölgeler, üçüncü çeyrekte ikinci çeyreğe göre daha az daralma yaşamıştır. Bu durum, uygulanan genişleyici ekonomi politikalarının olumsuz senaryoların önüne geçtiğini göstermektedir (SBB, 2020b: 14-19).

2020 yılı, pandeminin gölgesinde geçmiş ve tüm ülkelerin ekonomik koşullarını derinden etkilemiştir. Bu süreçte, küresel ekonomi %3,1 oranında daralmıştır. Covid-19 krizi başlamadan önce bile, dünya ekonomisi zaten bir ekonomik bunalıma doğru ilerlemekteydi. Pandeminin bu zaten hassas durumdaki ekonomi üzerindeki etkisi, ülkelerin krizi daha derinden hissetmelerine neden olmuştur. Sonuç olarak, birçok ülke ekonomisi ciddi bir resesyon ile karşı karşıya kalmıştır. 2020 yılında özellikle düşen küresel ticaret hacmi, ülkelerin ekonomik küçülmelerinin bir göstergesi olmuştur. 2020 yılında dikkat çeken diğer bir husus ise, düşen enflasyon oranları ve artan borç yükleri olmuştur. Bu dönemde yapılan aşı çalışmaları ve bu çalışmalardan alınan olumlu haberler, 2021 yılı için krizden çıkışın umudu olarak gösterilmiştir (Eğilmez, 2021a).

Şekil 3: Küresel ticaret Hacmi Değişimi Yıllık (Kalaycı, 2021: 33).

Dünya genelinde hükümetlerin uyguladığı sınırlamalar, sokağa çıkma ve seyahat kısıtlamaları, üretimdeki kayıplar ve küresel talepte yaşanan ciddi azalışlar, özellikle 2020 yılının ikinci çeyreğinde küresel ticaretin çökmesine neden olmuştur. 2020 yılı boyunca Covid-19 pandemisinin etkisiyle küresel ticaret %5,3 oranında daralmıştır. Dünya Ticaret Örgütü'nün 2020 Ekim ayındaki tahminleri %9,2'lik bir daralmayı öngörse de, ikinci çeyrekten sonra beklenenden daha hızlı bir iyileşme, aşı haberlerinin gelmesi ve iş ve tüketici güveninin artmasıyla bu daralma beklenenden daha olumlu bir şekilde gerçekleşmiştir. Üçüncü çeyrekten itibaren salgının hafiflemesiyle karantina önlemleri azaltılmış, insanlar salgın koşullarına uygun yeni çalışma yöntemleri uygulamıştır. Genişletici politikalar sayesinde hane halkı gelirleri artmış, küresel talep ve ithalat canlanmıştır. Oluşan bu olumlu atmosfer sonucunda, 2021 yılında küresel ticaret hacminin %8 oranında artacağı tahmin edilmiş ve gerçekleşen oran %10,3 olmuştur. Bu, beklenenden daha güçlü bir toparlanma göstergesidir. Ancak, küresel ticaretteki bu kısmen olumlu hava, bölgesel farklılıklar, hizmet ticaretindeki devam eden kırılganlık, virüsün mutasyonları sonucu oluşan belirsizlikler ve yoksul ülkelerdeki aşılama yaşanan gecikmeler gibi faktörlerle engellenme riski taşımaktadır (WTO, 2021).

3.4 Covid-19 Pandemisinin Makroekonomik İncelenmesi

Makroekonomik veriler, bir ülkenin ekonomik koşullarını anlamada çok önemlidir. Yatırımcılar, bir ülkeye yatırım yapmayı düşünürken, ülkenin ekonomik verilerini dikkatle inceleyerek yatırım kararları alırlar (Karaca, 2020: 5). Politikacılar ise makroekonomik verilerin ülkedeki durumuna göre uygulayacakları ekonomi politikalarını belirlerler. Mevcut iktidarların performansının değerlendirilmesinde makroekonomik tabloların olumlu ya da olumsuz olması önemli bir rol oynar. Ancak, bazı makroekonomik göstergeler arasında ters ilişkiler bulunabileceğinden, hükümetler tüm makroekonomik değişkenleri aynı anda istenen seviyelerde tutmakta zorlanabilirler. Örneğin, yüksek enflasyon dönemlerinde daraltıcı politikalar uygulamak, ekonomik büyümeden feragat etmeye neden olabilir. Ayrıca, iktisat teorisinde kısa vadede hem enflasyonu hem de işsizliği düşük seviyelerde tutmak genellikle mümkün olmaz.

2008 küresel krizinin ardından dünya ekonomileri, Covid-19 pandemisiyle birlikte daha derin bir ekonomik resesyona girmiştir. 2020 yılının ikinci çeyreğinde ise birçok ülke ciddi bir durgunluk ile karşı karşıya kalmıştır. Bu durgunluk, ülkelerin makroekonomik tablolarına olumsuz yansımıştır. Bu bölümde, temel makroekonomik değişkenler üzerinde Covid-19 pandemisinin etkileri analiz edilecektir.

3.4.1 Covid-19'un iktisadî büyümeye etkisi

1776 yılında Adam Smith'in 'Milletlerin Zenginliği' adlı eseriyle, iktisadi büyüme kavramı, iktisat literatürüne girmiş ve günümüze kadar iktisadın temel araştırma konularından biri olmuştur. Son yıllarda iktisatçılar arasında popüler bir konu olan iktisadi büyüme, makroekonomik değişkenlerin temelini oluşturur. İktisadi büyüme, ekonomideki mal ve hizmet üretiminin artışını ifade eder ve yüksek büyüme oranları, halkın refah seviyesinin yükselmesi ve yoksullukla mücadele açısından büyük önem taşır. Mal ve hizmet üretiminin artması, yeni iş fırsatlarının doğmasına ve işsizlik oranlarının düşmesine önemli katkı sağlar (Fischer ve Dornbusch, 1998: 9-13; Yılmaz ve Akıncı, 2012: 1-3). Covid-19 pandemisi nedeniyle uygulanan kısıtlamalar yüzünden birçok ülkenin ekonomik faaliyetleri durma noktasına gelmiştir. Karantina önlemleri sonucu üretim duraklamış, küresel talep büyük ölçüde azalmıştır. Dış ticaret, istihdam, turizm ve hizmet sektörleri genel anlamda büyük bir düşüş yaşamıştır. IMF verilerine

dayanarak oluşturulan seçilmiş ülkelerde salgının iktisadi büyüme üzerindeki olumsuz etkisini göstermektedir.

Tablo 14: Büyüme Oranları.

	2019	2020	2021	2022
DÜNYA	2,8	-3,1	6,1	3.1
OECD	1,7	-4,5	5,5	2.8
ABD	2,2	-3,4	5,7	1.9
ALMANYA	0,6	-4,6	2,8	1.8
FRANSA	1,5	-8,0	7,0	2.5
İTALYA	0,3	-8,9	6,6	3.7
İSPANYA	2,0	-10,8	5,1	5.8
JAPONYA	0,3	4,8	1,6	1
İNGİLTERE	1,4	-9,9	7,4	4.3
MEKSİKA	-0,1	-8,2	4,8	3.9
TÜRKİYE	0,9	1,8	11,0	5.6

Kaynak: IMF (2021a),(OECD 2022)Erişim Tarihi: 10 Ocak 2023

"2020 yılının sonrasında, Covid-19 pandemisinin etkileri altında, çeşitli uluslararası kuruluşlar küresel ekonominin büyümesinin negatif yönde olacağını tahmin etmişlerdir. Hükümetler, bu olumsuz durumun etkilerini hafifletmek için çeşitli ekonomi politikaları uygulamış olmakla birlikte, yaşanan negatif büyüme oranları 2020 yılında, pandeminin ekonomi üzerinde ne kadar büyük bir tahribat bıraktığını göstermektedir. 2008 küresel krizinde Dünya ekonomileri, benzer bir durumla karşılaşmıştı, ancak Covid-19 pandemisinin krizi iktisadi büyüme açısından 2008 dünya krizinden daha büyük bir küçülmeye yol açmıştır. Yukarıdaki tabloda yer alan ülkelerden Japonya ve Türkiye, iktisadi büyüme bakımından diğer ülkelere göre pozitif bir ayrışma göstermiştir. Bu iki ülke dışında yer alan tablodaki diğer tüm ülkeler salgın nedeniyle büyük bir küçülme yaşamıştır. Seçilen ülkelerin tümü 2021 yılında pozitif bir büyüme göstermiştir. Bu gelişme doğrultusunda salgının olumsuz ekonomik göstergelerinin ardından başlayan toparlanma sürecinin bir işareti olup, iktisadi risklerin hala devam etse de en kötü senaryoların geride kaldığına dair bir görüşü desteklemektedir.

Tablo 15: Ülke Gruplarına Göre Büyüme Oranları.

	2019	2020	2021	2022
YÜKSEK GELİRLİ ÜLKELER	1,9	-4,5	5.6	2.8
YÜKSEK ORTA GELİRLİ ÜLKELER	4,1	-0,7	7.6	3.1
DÜŞÜK ORTA GELİRLİ ÜLKELER	4,0	-1,4	7.2	3.6
ORTA GELİRLİ ÜLKELER	4,0	-1,4	7.3	3.6
DÜŞÜK GELİRLİ ÜLKELER	4,4	0,6	1.8	3.4
YÜKSEK BORÇLU YOKSUL ÜLKELER	4,4	0,4	1.8	3.4

Kaynak: (World Bank, World Development Indicators 2022)Erişim Tarihi: 10 Ocak 2023

Farklı ülke grupları ve bölgelerin büyüme oranlarını göstermektedir. Bu verilere göre, Covid-19 pandemisinin etkisiyle Euro Bölgesi, Güney Asya, Arap Coğrafyası, Karayipler, Latin Amerika, Orta Doğu ve Kuzey Afrika gibi bölgelerde büyüme oranları ciddi şekilde daralmıştır. Bu bölgelerin iktisadi küçülme oranları dünya genelindeki ortalamanın üzerinde gerçekleşmiştir. Yüksek gelirli ülkeler de büyük bir daralma yaşarken, yüksek orta gelir, düşük orta gelir ve orta gelir düzeyindeki ülkelerin ekonomik daralmaları nispeten daha az olmuştur. Tabloda dikkat çekici bir diğer nokta, yüksek borçlu ve düşük gelirli ülkelerin 2019 yılına göre daralma yaşasalar da 2020 yılını pozitif ekonomik büyüme ile tamamlamış olmalarıdır (Bal, 2021: 9).

3.4.2 Covid-19'un enflasyona etkileri

Belirli bir dönemde, fiyatlar genel düzeyinde meydana gelen yüzde cinsinden artış enflasyon olarak tanımlanmaktadır. Ülkelerin ekonomilerinde yüksek enflasyon oranlarının meydana çıkması, ekonomik maliyetlerin artmasına, gelir dağılımının bozulmasına ve yerel para biriminin hızla değer kaybetmesine, bu da dolarizasyon gibi olgulara yol açabilir. Merkez bankaları, bu tehditlere karşı enflasyon oranlarını kontrol altında tutmayı hedefler. Yüksek enflasyon dönemleri, ekonomide ciddi bir belirsizlik yaratır ve bu da iktisadi aktörlerin karar alma süreçlerini olumsuz etkiler. Tüm bu nedenlerle enflasyon, makroekonomi alanında en önemli araştırma konularından biri sayılmaktadır (Yıldırım vd., 2014: 5-6; Gündoğdu, 2015: 208).

Covid-19'un enflasyon oranları üzerindeki ilk etkisi düşüş yönünde olmuştur. Pandeminin dünya geneline yayılması ve ülkelerin kısıtlama ile karantina uygulamalarına başvurması neticesinde, insanlar tüketimlerini büyük ölçüde zorunlu ihtiyaçlarla sınırlamıştır. Bu durum, küresel talepte ciddi bir azalmaya yol açmış ve birçok ülkenin enflasyon oranlarında önemli düşüşler görülmüştür. 2020 yılının ikinci çeyreğinde, pandeminin en şiddetli hissedildiği dönemde, birçok ülkede enflasyon oranları negatif seviyelere inmiş ve deflasyon süreci yaşanmıştır. 2020 yılında seçilmiş ülkelerin enflasyon oranları gösterilmektedir. Bu çizelgede görüleceği üzere, seçilmiş ülkelerin hemen hepsinde 2020 yılında enflasyon oranları düşmüştür. Özellikle İtalya ve İspanya gibi ülkelerde enflasyon oranları negatif düzeylere gerilemiştir.

Tablo 16: Enflasyon Oranları.

	2019	2020	2021	2022
ABD	1,8	1,2	4,7	8
ALMANYA	1,4	0,4	3,2	6.9
FRANSA	1,3	0,5	2,1	5.2
İTALYA	0,6	-0,1	1,9	8.2
İSPANYA	0,7	-0,3	3,1	8.4
JAPONYA	0,5	0,0	-0,3	2.5
İNGİLTERE	1,8	0,9	2,6	7.9
MEKSİKA	3,6	3,4	5,7	7.9
TÜRKİYE	15,2	12,3	19,6	72.3

Kaynak: (IMF,2022)Erişim Tarihi: 10 Ocak 2023

3.4.3 Covid-19'un işsizliğe etkileri

İşsizlik, çalışmaya istekli ve yetenekli bireylerin iş bulamadığı durum olarak tanımlanır (Ünsal, 2005: 12). Yüksek işsizlik oranları, sadece bir ülkenin makroekonomik problemi olmakla kalmaz, aynı zamanda ciddi toplumsal ve siyasi sonuçlar da doğurur (Dornbusch ve Fischer, 1998: 13).

İktisat teorisinde işsizlik, farklı ekonomik okullara göre değişik şekillerde açıklanır. Klasik ekol perspektifinde, işgücü piyasası reel ücret seviyesinde tam istihdam dengesinde olacaktır ve 'Say Kanunu' ile toplam talep yetersizliğinin tam istihdam seviyesini etkilemeyeceği varsayılır. Bu ekolde, iş arayan herkesin iş bulduğu ve işsizliğin sadece friksiyonel veya isteğe bağlı olduğu düşünülür. Ancak 1929'daki

'Büyük Buhran' ile bu varsayımlar sorgulanmıştır. 'Genel Teori' adlı eserinde Keynes, klasik ekolün varsayımlarını reddetmiş , ekonominin yetersiz talep şartlarında eksik istihdamda dengelenebileceğini ve buna bağlı olarak gayri iradi işsizliğin meydana gelebileceğini öne sürmüştür (Bocutoğlu, 2013: 18-68).

Covid-19 salgınının olumsuz etkileri, işsizlik oranları üzerinden incelendiğinde net bir şekilde görülmüştür. 2019 ile 2020 yılları arasında dünyada işsizlik oranı 33 milyon kişilik bir artış gösterirken, bu durum 2008-2009 yıllarında yaşanan 22 milyon kişilik artışa kıyasla daha şiddetli bir etki yaratmıştır. Ayrıca, işgücüne katılım oranı %2,2 düşerek 58.7 milyona gerilemiştir ki bu, 2008-2009 yıllarındaki düşüşten on kat daha fazladır. Pandemi sürecinde kadın istihdamı erkek istihdamına oranla daha fazla etkilenmiştir. Kadın istihdamı %5 oranında azalma gösterirken, erkek istihdamında bu azalış oranı %3,9 olmuştur. Dünya genelinde 2019 yılında %5,4 olan işsizlik oranı, pandeminin etkisiyle 2020 yılında %20,4 artarak %6,5 seviyelerine yükselmiştir. Aşağıda yer alan tabloda tüm ülke gruplarında Covid-19 pandemisinin etkisiyle işsizlik oranlarında artış gözlenmiştir (ILO, 2021: 23).

Tablo 17: Ülke Gruplarına Göre İşsizlik Oranları.

	2019	2020	2021	2022
DÜNYA	5,4	6,5		
DÜŞÜK GELİRLİ ÜLKELER	4,8	5,3	5.6	5.5
DÜŞÜK ORTA GELİRLİ ÜLKELER	5,1	6,3	6.3	6.1
YÜKSEK ORTA GELİRLİ ÜLKELER	6,0	6,7	6.1	5.8
YÜKSEK GELİRLİ ÜLKELER	4,8	6,8	5.6	4.5

Kaynak: (ILO2021B:22)Erişim Tarihi: 10 Ocak 2023

2020 yılında Covid-19 pandemisi ile birlikte, ülkelerin uyguladığı kısıtlama ve kapanma tedbirleri, işsizlik oranlarındaki artış ile doğrudan ilişkili olmuştur. Özellikle yılın ikinci çeyreğinde işsizlik oranlarında rekor seviyeler gözlemlenmiştir. Seçilmiş ülkeler arasında, işsizlik oranındaki en büyük artış %8,1 ile ABD'de gerçekleşmiş, bunu %9,5 işsizlik oranıyla Kanada takip etmiştir. İtalya ve Fransa dışındaki tüm seçilmiş ülkelerde işsizlik oranlarında artış görülmüştür.

Tablo 18: Ülkere Göre İşsizlik Oranları.

	2019	2020	2021	2022
AMERİKA	3,7	8,1	5,5	3.6
ALMANYA	3,1	3,8	3,5	3
FRANSA	8,4	8,0	8,1	7.4
İTALYA	9,9	9,2	9,8	8.1
İSPANYA	14,1	15,5	14,7	13
JAPONYA	2,4	2,8	2,8	2.6
KANADA	5,7	9,5	7,5	5.2
MEKSİKA	3,5	4,4	4,4	3.3
TÜRKİYE	13,7	13,1	13,4	12
OECD	5,4	7,1	6,3	4.9

Kaynak: (ILO2022),(World Bank 2022)Erişim Tarihi: 10 Ocak 2023

2021 yılında Tablo 18’den İşsizlik oranlarındaki iyileşmeler, 2020 yılında pandemi etkisiyle yüksek işsizlik oranları yaşayan birçok ülkede gözlemlenmiştir. Özellikle ABD, 2020 yılında yaşanan yüksek işsizlikten sonra 2021 yılında önemli bir toparlanma kaydetmiş, ancak %5,5’lik işsizlik oranı hala pandemi öncesi seviyelerin yaklaşık 2 puan üzerindedir. Kanada da benzer bir iyileşme göstermiş, ancak işsizlik oranı pandemi öncesi seviyelerin üzerinde kalmıştır. OECD ülkelerinde ise, 2019 yılındaki %5,4’lük işsizlik oranı, pandeminin etkisiyle 2020’de %7,1’e yükselmiş, 2021’de ise %6,3’e düşmüştür. İtalya ve Fransa’da 2021’de işsizlik oranlarında çok düşük bir artış yaşanmıştır. İspanya’da, 2020’ye kıyasla işsizlik oranı düşmüş olsa da, hala pandemi öncesi seviyenin üzerindedir.

3.4.4 Covid-19’un bütçe açıklarına etkisi

Bütçe, devletin bir dönem içindeki gelir ile giderlerinin tahmin edilerek belirlendiği bir belge olarak tanımlanır. Bütçe, aynı zamanda ekonomik politikaların uygulanmasında temel bir araç konumundadır ve ekonomideki birçok değişkeni etkileyebilmektedir. Bütçelerin açık veya fazla verme durumlarına göre maliye politikası şekillendirilmektedir. Ülkelerin makroekonomik göstergeleri üzerindeki önemli etkileri nedeniyle bütçe konusu, kamu maliyesinin bir parçası olmakla beraber, iktisat alanında da önemli bir araştırma konusudur (Yıldırım, 2014: 6-7). Bütçe açıkları konusunda, iktisat okulları arasında, farklı görüşler bulunmaktadır. Klasik ekol, bütçe açıklarına ve fazlalarına karşı çıkararak denk bütçe anlayışını benimser. Bu ekolde, bütçe açıklarının finansmanında borçlanmanın kullanılması dışlama etkisi yaratacağı

düşünülür. Öte yandan Keynesyen ekol, bütçeye maliye politikası fonksiyonu yükler. Eksik istihdam koşullarına odaklanan Keynesyen yaklaşım, çarpan mekanizması tezi ile dışlama etkisini reddeder ve bütçe açığı verilerek maliye politikasının etkinliğinin sağlanabileceğini savunur. Bu bağlamda, Keynesyen ekolde, Covid-19 gibi ekonomik krizler sırasında bütçe açığı politikasının uygulanarak ekonomik toparlanmanın sağlanabileceği görüşü öne çıkar. Ancak günümüzde bütçe açıklarının sürekli hale gelmesi ve devletlerin borçlanma yoluna gitmesi, yeni bir ekonomik krizin oluşmasına zemin hazırlayabilecek bir durum olarak görülmektedir.

3.4.5.Covid-19'un Bankacılık ve Finans Sektörü Üzerine Etkisi

Bankacılık sektörü doğası gereği ekonominin daraldığı dönemlerde sorunlu krediler ve aşırı işlem hacmi nedeniyle savunmasız kalmaktadır. Daha önceki HIV salgınlarında olduğu gibi bireysel tedaviler için yaşanan büyük ölçekli mevduat çekilmeleri bu sektör için sorun oluşturmaktadır (Goodel,2020:3-4). Legoarde-Segot ve Leoni (2013) dünyada yaşanan büyük bir pandeminin etkisi arttıkça, gelişmekte olan bir bankacılık sektöründe çöküş olasılığının artacağını teorik bir modelle ortaya koymaktadır. Öte yandan böyle bir dönemde yoksul kesimlere sağlanan kredilerin baskılanması sorunu bankaları ve finans kurumlarını olumsuz olarak etkileyecektir. Pek çok sektörde işyerlerinin kapanması, üretimin yavaşlaması veya büsbütün durması, satışların azalması, çalışanların evde kalmaya zorlanması kaçınılmaz şekilde borçların çevrilmesini olumsuz etkilemekte ve geri dönmeyen krediler artmaktadır. Bankacılık ve finans sektöründe yaşanması kaçınılmaz sorunları hafifletebilmek için hükümetler ve merkez bankaları likidite sağlama, şirketlerin vergi ve kredi borçlarını erteleme, KOBİ'lere yardım gibi çeşitli destekler sağlama yoluna gitmektedirler.

BÖLÜM 4: SEÇİLEN OECD ÜLKELERİNDE COVID-19 İLE MÜCADELEDE KAPSAMINDA UYGULANAN VERGİ POLİTİKALARI

Covid-19 pandemisi hem sağlık sektöründe hem de ekonomide önemli sorunlara yol açmıştır. Bu pandemi, son derece zor bir durum oluşturmuştur, dünya genelinde sağlık sistemlerini zorlamış ve ekonomik dengeleri altüst etmiştir. Covid-19 salgını ile ekonomilerde, küresel anlamda en son yaşanan 2008 mali krizinden çok daha büyük etkiler ortaya çıkarmıştır (OECD, 2021a).

Covid-19 pandemisi, kamu maliyesinde önemli bir bozulmaya yol açmıştır. Kısıtlama tedbirleri, artan devlet harcamaları ve azalan vergi gelirleri, bütçe açıklarını ve devlet borcunu önemli ölçüde artırmıştır. Bazı ülkelerde, merkez bankalarının para politikalarıyla desteklenen mevcut tahvil operasyonları, devlet borcuyla ilişkili faiz ödemelerini kontrol altında tutmaya yardımcı olmuştur. Ancak borç seviyelerindeki genişleme, faiz oranlarında artışlara ve borç geri ödeme risklerinde artışa neden olmuştur (Genç, 2021).

Dünya çapında hızlı ve sürekli olarak uygulanan politika adımları, sağlık ve ekonomi alanında toparlanmayı desteklemiştir. Sağlanan mali yardımlar, işletmeler ve bireyler için istihdam ve gelir konusunda bir rahatlama sağlamıştır. Etkili aşılarda bulunması ve hızlı bir şekilde yaygınlaştırılması, devam eden politik destekle birlikte birçok ekonomik faaliyetin adım adım yeniden başlatılmasına olanak tanımış ve küresel anlamda ekonomik büyümeyi teşvik etmiştir (Genç, 2021).

Çalışmada, OECD ülkelerinin kamu maliyesi politikaları çerçevesinde vergi avantajları, kamu harcamaları gibi önlemlerin yanı sıra para politikası uygulamalarına da değinilmiştir.

4.1 Fransa’da Uygulanan Ekonomik Tedbirler

Maliye Politikaları;

- **Gelir Vergisi Erteleme:** Özellikle işini kaybeden ve ticari faaliyetleri durmuş bireylerin gelir vergisi ödeme süreleri ileri tarihe ertelenmiştir. Bu, mali açıdan zor durumda olan bireylere rahatlatıcı bir önlem sağlamıştır.

- **KDV İadesi Hızlandırılması:** KDV iadesi süreci hızlandırılmış vergi mükelleflerinin ekonomik durumlarına olumlu katkıda bulunulması hedeflenmiştir.
- **Kurumlar Vergisi Erteleme:** Kurumlar vergisi mükelleflerine, talep etmeleri halinde erteleme imkânı sunulmuştur. Bu süreçte ek olarak vergisini zamanında ödeyen mükelleflerlerin talep ettiği takdirde ödediği vergi tutarını iade olarak alabileceği ve belirlenen erteleme süresi içerisinde ödeyebileceği açıklanmıştır.
- **İstisnai Vergi İadesi:** Pandemi sürecinde ekonomik olarak zor durumda olan mükelleflerin ödedikleri tüm vergilerle ilgili vergi iadesi hakkı tanınmıştır.
- **Vergi Başvurularının Dijitalleştirilmesi:** Vergi erteleme sürecine başvuruların internet üzerinden yapılabileceği duyurulmuştur. Bu, başvuruların hızlı bir şekilde işlenmesine ve mükelleflere kolaylık sağlanmasına katkı sağlamıştır.
- **Vergi Denetimlerinde Dikkate Alınma:** Fransız hükümeti, devam eden vergi denetimlerini durdurmamıştır (Güner,2021).
- **Turizm sektörüne yönelik teşvikler ve vergi kolaylıkları** sunmuştur.

Para Politikaları;

- **Nakdi Destek Paketi:** Fransa hükümeti, pandemi nedeniyle ekonomik zorluklar yaşayan bireylere ve işletmelere yönelik büyük bir nakdi destek paketi açıklamıştır. Bu paket, toplamda 373 milyar dolarlık bir kaynağı içermektedir.
- **Kredi olanaklarının artırılması**

4.2 Amerika Birleşik Devletleri'nde Uygulanan Ekonomik Tedbirler

Maliye Politikaları;

- Afet yardımı fonunun serbest bırakılmıştır.
- CARES Yasası kapsamında 2 trilyon dolarlık virüs yardım paketi hazırlanmıştır. (Bu yasa kapsamında işsizlik yardımları, gıda yardımları, hibeler, vergi indirimleri, çiftçi destek ödemeleri, kredi ve kredi garantileri ve sağlık harcamalarının payının artırılması gibi maliye politikası önlemlerine yer verilmiştir).
- Bir defalık vergi iadesi yapılmıştır.
- İşsizlik yardımları artırılmıştır.
- Mükelleflerin stopaj sorumluluklarının ertelenmiştir.

Para Politikaları;

- Faiz oranlarının %0,5 düşürülmüştür.
- FED'in, 125 milyar dolarlık tahvil alımına gitmesi ve esnaf, KOBİ ve diğer çalışanlar için 300 milyar dolarlık bir kredi programı hazırlanmasına karar vermiştir.
- Öğrenci kredilerindeki faiz ödemelerinin iptal edilmiştir.
- SWAP olanağı tanınan ülke sayısının artırılmıştır.
- Döviz operasyonlarının vadesinin uzatılmıştır. (Pehlivan, Kaya, Keleş,2021)
- Amerikan Merkez Bankası (FED), faiz indirimi ve tahvil alımlarıyla piyasalara destek sağlamıştır.
- Gecelik repo tutarının artırılması ve likidite sıkışıklığını çözme çabalar harcanmıştır.

4.3 İngiltere’de Uygulanan Ekonomik Tedbirler

Maliye Politikaları;

- Stopaj vergilerinin ödenmesi ertelenmiştir.
- Çalışanların Zorunlu şekilde izne çıkartılması durumunda maaşlarının %80’nin ödemesi gerçekleşmiştir.
- 2020 senesinde hizmet ve turizm sektörü üzerinden alınan vergiler ertelenmiştir.
- Küçük ölçekli işletmelere destek ödemeleri yapılmıştır.
- Konut kredisi ödemeleri ertelenmiştir.
- Mortgage ödemeleri üç ay süreyle ertelenmiştir

Para Politikaları;

- Devlet garantili kredi açılmıştır. 330 milyar sterlin değerinde devlet garantili kredi açılmıştır. Bu önlemler işletmeleri ve bireyleri ekonomik olarak desteklemeyi amaçlamaktadır.
- Bazı işletmelere cirosunun belli bir bölümü kadar düşük faizli kredi imkânı verilmiştir.
- Küçük işletmelere 25 bin sterlin hibe verilmesi sağlanmıştır.
- 150 milyar sterlinlik ek para basımı gerçekleşmiştir. (Pehlivan, Kaya, Keleş,2021)

4.4 İtalya’da Uygulanan Ekonomik Tedbirler

Maliye Politikaları;

- Sağlık sistemi için ek fon ayrılmıştır.
- Kredi ve vergi ödemeleri dondurulmuştur.
- KOBİ’lere vergi ve hibeler ertelenmiştir.
- Ailelere gelir desteği verilmiştir.
- Kısa süreli çalışma programı uzatılmış ve işçilere ilave gelir desteği sağlanmıştır.

- Finansal ve gerçek piyasalarda iş yapan şirketler için vergi ertelemesi yapılmıştır. (Güner,2021)

Para Politikaları;

- İtalya, salgın nedeniyle ekonomik sıkıntı yaşayan işletmelere finansal yardım ve kredi kolaylıkları sağlamıştır.
- 25 milyar euro'luk acil yardım paketi açıklanmıştır.
- Kendi işinde çalışanlara bir kere olmak koşuluyla 500 euro para yardımı yapılmıştır.

4.5 Almanya’da Uygulanan Ekonomik Tedbirler

Maliye Politikaları;

- Yerel yönetimleri desteklemek üzere doğrudan maddi yardımlar yapılmıştır.
- Mart ve haziran aylarında ek bütçe kabul edilmiştir.
- Geçici olmak kaydıyla işsizlik sigorta süreleri uzatılmıştır.
- Serbest Meslek erbabına ve düşük gelirli kişilere temel gelir desteği, hibe ödemeleri ve vergi ertelemeleri yapılmıştır.
- Dijitalleşmeye yönelik yatırım destekleri ve sübvansiyonlar verilmiştir.
- Ayrıca, salgından etkilenen firmaların vergi ödemelerini ertelemeş ve işe gidemeyen vatandaşların maaşlarını karşılamak için çalışmalar yapmıştır.

Para Politikaları;

- Eyalet düzeyinde kredi garantileri verilmiştir. (Pehlivan, Kaya, Keleş,2021)
- Devlet Kalkınma Bankası vasıtasıyla 500 milyar Euro' luk kredi paketi hazırlamıştır.
- Bavyera eyaleti, bazı şirketlerden hisse satın alarak firmaların iflas etmesini önlemek amacıyla 10 milyar Euro'luk bir fon oluşturmuştur.

4.6 İspanya’da Uygulanan Ekonomik Tedbirler

Maliye Politikaları;

- Bütçe kalemleri arasında esneklik sağlanması amacıyla bütçe esnekliği çıkartılmıştır.
- Acil durum fonundan sağlık bakanlığına ek bütçe verilmiştir.
- Kendi işinde çalışanlar için olağanüstü yardım yapılmıştır.
- İşsizlik ödeneği almayan kişilere geçici ödemeler yapılmıştır.
- KDV oranları düşürülmüş ve bazı vergi ödemeleri ertelenmiştir.
- Konut kredisi ödemeleri ertelenmiştir. (Pehlivan, Kaya, Keleş,2021)

Para Politikaları;

- İspanya, işletmelere finansal destek sağlamış ve işten çıkarılan çalışanlar için gelir destek programları başlatmıştır.
- İspanyol hisselerinin satışı belirli bir süre yasaklanmıştır.
- Düşük gelirli mortgage ödemeleri bir aylık ertelenmiştir.

4.7 Avustralya’da Uygulanan Ekonomik Tedbirler

Maliye Politikaları;

- Tarım, turizm ve eğitim gibi sektörlere yönelik bütçe ödeneği ayrılmıştır.
- Havacılık sektörüne bütçe ödeneği sağlanmıştır.
- Turizm sektöründe bazı harçlar ve vergiler alınmamıştır.
- Vergi indirimleri ve ertelemeleri yapmıştır.
- İşletmelere hızlandırılmış amortisman imkânı verilmiştir.
- Vergi iadelerinin alınmasında kolaylıklar sağlanmıştır.
- İşsizlik maaşlarına zam yapılmıştır.
- İşini kaybedenlere ödemeler yapılmıştır.

Para Politikaları;

- Mükelleflere düşük faizli krediler verilmiştir.
- Nakit faiz oranı 0.25'ten 0.10'a düşürülmüştür.
- Açık artırma yoluyla piyasadaki tahvil alınmıştır.

4.8 Danimarka'da Uygulanan Ekonomik Tedbirler

Maliye Politikaları;

- Vergi Ödemelerinin Erteleme: Vergi ödemelerinin ertelenmesi gibi geçici likidite önlemleri ve hükümet garantileri uygulanmıştır. Bu önlemler, işletmelerin nakit akışlarını korumalarına yardımcı olmuştur.
- Ücret Tazminatı Planı: Danimarka Hükümeti, işletmelere yönelik ücret tazminatı planı uygulamıştır. Bu plan, işçilerin işlerini korumalarına ve işletmelerin çalışanlarına maaş ödemeye devam etmelerine yardımcı olmuştur.

Para Politikaları;

- Mali Destek Paketi: Danimarka Hükümeti, pandeminin yayılmasını kontrol altına almak ve ekonomik etkileri hafifletmek için yaklaşık 80 milyar Danimarka Kronu (DKK) mali destek paketi sunmuştur. Bu paket hem ek sağlık harcamalarını karşılamak hem de işçilere ve işletmelere destek sağlamak için kullanılmıştır.
- Merkez Bankası Müdahalesi: Danimarka Merkez Bankası, pandemi sırasında olağanüstü kredilendirme olanağı sağlamıştır. Faiz oranlarında yükseltmeye gidilerek likidite önlemleri uygulanmıştır.

4.9 Yunanistan'da Uygulanan Ekonomik Tedbirler

Maliye Politikaları;

- Sosyal Yardımlar: Hane halklarına yönelik sübvansiyonlar sağlanmıştır. Bu yardımların yanı sıra kredi garantileri, kredi ve faiz ödeme sübvansiyonları, iade edilebilir avans ödemeleri, kira indirimleri

ve ertelenmiş vergi ve sosyal güvenlik katkı ödemeleri gibi önlemlerle işletmelere likidite imkânı sağlanmıştır.

- KDV İndirimleri: Covid-19 koruması, araştırma harcamaları ve ulaşım ile konaklama sektörleri için ihtiyaç duyulan kritik ürünler için KDV oranında indirimler yapılmıştır.

Para Politikaları;

- Sağlık Sektörüne Yatırımlar: Yunanistan Hükümeti, pandemi döneminde sağlık sektörünü güçlendirmek için yeni doktor ve hemşirelerin işe alınması gibi önlemler almıştır. Ayrıca tıbbi malzeme tedariki ve sağlık sektörü çalışanlarına nakit ikramiye sağlanmıştır.
- Ekonomik Destek: Pandemi nedeniyle ekonomik olarak etkilenen işletmelerde çalışanlar ve serbest meslek sahiplerine nakit ödemeler yapılmıştır. Emeklilik ve sağlık yardımı ödemeleri kapsamında koruma altındaki gruplara geçici transferler gerçekleştirilmiştir. İşsizlik yardımları uzatılmış ve kısa vadeli istihdam için destek sunulmuştur.

4.10 Hollanda’da Uygulanan Ekonomik Tedbirler

Maliye Politikaları;

- İş Gücü Tazminatları: Hollanda Hükümeti, iş gücü bekleyen şirketlerin çalışanlarının tazminatlarının %90'ını karşılamıştır. Bu, işgücü talep eden şirketlerin maliyetlerini azaltmaya yönelik bir destektir.
- KOBİ Desteği: Küçük ve büyük düzeydeki işletmelere destek sağlanmıştır. KOBİ'lerin sabit maliyetlerini finanse etmelerine yardımcı olmak amacıyla önlemler alınmıştır.
- Kısa Çalışma Planı: Kısa çalışma planı kapsamında işsizlik ödeneği tazminatının yaygınlaştırılması sağlanmıştır. Bu, iş gücünün korunmasına ve işsizlik etkilerinin hafifletilmesine yardımcı olur.
- Kamu Garantileri: Hollanda Hükümeti, kamu garanti programlarındaki destek paketlerinin limitini arttırmıştır. Bu, şirketlerin likidite sorunlarını çözmelerine yardımcı olur.

- Sektörler Arası İş Gücü Hareketliliği: Genişlemeye odaklanan sektörlerde iş gücü hareketliliği teşvik edilmiştir. Bu, işsiz kalan çalışanların diğer sektörlerle geçişini kolaylaştırır.
- Vergi Teşvikleri: Özel yatırımları desteklemek için vergi teşvikleri uygulanmıştır.

Para Politikaları;

- Bankacılık Denetimi Esnekliği: Bankacılık denetimi kapsamında şirketlere likidite oranlarının altında faaliyet gösterme izni verilmiştir. Bu, şirketlerin finansal sorunlarını yönetmelerine yardımcı olur.
- Etkilenen Sektörlere Destek: Konaklama, seyahat, tarım ve kültür gibi pandemiden olumsuz etkilenen sektörlerle destek sağlanmıştır. Bu sektörlerdeki işletmelere ekonomik yardımlar sunulmuştur.

4.11 Yeni Zelanda Uygulanan Ekonomik Tedbirler

Maliye Politikaları;

- Sınırlamalar ve Olağanüstü Hâl: Yeni Zelanda Hükümeti, pandeminin yayılmasını önlemek için Mart 2020'de olağanüstü hâl ilan etmiş ve işletmelerin kapatılması, etkinliklerin iptali ve okulların tatil edilmesi gibi sınırlamalar getirmiştir.
- Vergisel Kolaylıklar: İşverenlere yönelik ücret sübvansiyonları ve işsizlik desteği gibi mali önlemler uygulanmıştır. Ayrıca tıbbi ve hijyen ürünlerinin ithalatındaki tarifeler geçici olarak kaldırılmıştır.
- Borç Erteleme: İşletmelerin borçlarına olanak tanıyan erteleme planı uygulanmıştır. Mevcut borçlar 10 ay boyunca ertelenmiştir.
- Konut Kira Kısıtlamaları: Hükümet, konut kira artışlarını 6 ay boyunca sabit tutmuş ve kiracılara yönelik fesih işlemlerine kısıtlamalar getirmiştir.
- Kurtarma Fonu: Yeni Zelanda Hükümeti, Covid-19 ile mücadele için bir kurtarma fonu oluşturmuştur. Bu fon, zor durumda kalan insanlara sosyal harcamalarda artış sağlamış, işverenlere ücret sübvansiyonları sunmuş ve işini kaybedenlere destek ödemeleri yapmıştır.

Para Politikaları:

- Kredi Desteği: Hükümet, küçük işletmelere yönelik 100.000 NZ\$'a kadar kredi sağlamıştır. Bu, işletmelerin likidite sorunlarını çözmelerine yardımcı olur.
- Döviz Kuru Ayarlamaları: Pandemi sürecinde döviz kurunun esnek bir şekilde ayarlanmasına izin verilmiştir.

4.12 Türkiye’de Uygulanan Ekonomik Tedbirler

"Ekonomik İstikrar Kalkanı" adı altında uygulanan teşvikler, Türkiye'deki vergi mükelleflerini ve işletmelerini pandemi sürecinde ekonomik olarak rahatlatmayı hedeflemektedir. Bu politikaların bazıları şunlardır:

Maliye Politikaları:

- Vergi Ödemelerinin Ertelenmesi: Pandemi sürecinde vergi ödemeleri açısından mücbir sebep halinden faydalanan mükelleflere ek olarak gelir vergisi mükelleflerine de mücbir sebep halinden yararlanma hakkı tanınmıştır. Bu sayede vergi mükellefleri ödemelerde oluşacak aksamalar sebebiyle herhangi bir cezai işlemle karşılaşmamışlardır. Ayrıca, sigorta prim ödemeleri ve katma değer vergisi ödemeleri 6 ay süreyle ertelenmiştir.
- Havayolu Taşımacılığına Vergi İndirimi: İç hat uçuşlarına özgü olarak havayolu taşımacılığındaki KDV oranı pandemi sürecinde düşürülmüştür.
- Turizm Sektörüne Destek: Turizm sektöründe konaklama vergisi ödemeleri teşvik paketi kapsamında ertelenmiş ve bu sektörün pandemi sürecinde yaşadığı zorluklar dikkate alınmıştır.
- Kredi Borçlarının Ertelenmesi: Nakit akışı bozulan şirketlerin bankalardan almış oldukları kredi borçlarına ilişkin anapara ve faiz geri ödemeleri 3 ay süreyle ertelenmiştir.
- Esnaf ve Sanatkarlara Destek: Esnaf ve sanatkarların Halkbank'tan almış oldukları kredilerin anapara ve faiz ödemeleri 3 ay süreyle ve faizsiz ertelenmiştir.

- Konut Kredilerine Destek: Konut satışlarını teşvik etmek amacıyla konut kredilendirme oranları artırılmış ve asgari peşinat oranı düşürülmüştür.
- Kredi Garanti Fonu: KOBİ'lere destek olmak amacıyla Kredi Garanti Fonu'nun limiti artırılmış ve pandemi şartlarından olumsuz etkilenen KOBİ'ler desteklenmiştir.
- Kısa Çalışma Ödeneği: İş faaliyetleri durmuş sigortalı çalışanlar için kısa çalışma ödeneği devreye alınmıştır.
- Emekli Maaşı Artışı: En düşük emekli maaşı belirlenen bir düzeye yükseltilmiştir.
- Emekli Bayram İkramiyesi: Nisan ayı başında ödenmiştir. Promosyon ödemelerinin de doğrudan banka hesaplarına yatırılması kararı alınmıştır.
- Nakit Devlet Yardımı: İhtiyaç sahibi kesimlere verilmek üzere nakit devlet yardımı için kaynak tahsis edilmiştir. Aile, Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafında ihtiyaç sahibi ailelere yardım amaçlı ek 2 milyar liralık bir kaynak oluşturulmuştur.
- İstihdam Devamlılığı: İstihdamdaki devamlılığı garanti etmek amacıyla 2 aylık telafi çalışma süresini 4 aya çıkartılmıştır.

Para Politikaları;

- TCMB tarafından gün içi ve gecelik vadedeki hazır olanaklar kapsamında bankalara ihtiyaç duydukları likiditenin tamamı sağlanmıştır
- Temel politika aracı olan 1 hafta vadeli repo ihalelerine ek olarak ihtiyaç duyulan günlerde TCMB aracılığıyla piyasaya 91 gün vadeye kadar repo ihaleleri yardımıyla likidite sağlanmıştır.
- Piyasa yapıcılığı sisteminin desteklenmesi için piyasa yapıcı bankalara Açık Piyasa İşlemleri kapsamında tanınan likidite imkânına yönelik limitlerde artış sağlanmıştır.
- Mevcut 1, 3 ve 6 ay vadeli olarak klasik yöntemle gerçekleştirilen ABD doları karşılığındaki swap ihalelerine devam edilmekle birlikte söz konusu ihalelerle euro ve altın karşılığı da düzenlenmiştir.

- Zorunlu karşılıklar uygulamasında reel kredi büyüme şartlarını oluşturan bankalara yönelik yabancı para zorunlu karşılık oranları yükümlülük türlerinin tamamında ve vade dilimlerinin tamamında 500 baz puan indirim sağlanmıştır.
- Reel sektöre kredi akışının kesintisiz bir şekilde devam etmesini garanti veren bankalara hedefli ek likidite olanakları tanınmıştır.
- Küresel ekonomide ortaya çıkan belirsizlikler ve uluslararası ticarete meydana gelen güçlüklerin reel sektör firmaları üzerindeki muhtemel etkilerinin azaltılması için 18 Mart 2020 tarihinden 30 Haziran 2020 tarihine kadar vadesi gelecek olan reeskont kredisi geri ödemelerine 90 güne kadar vade uzatma imkânı tanınmıştır.

Bu vergi maliye ve para politikaları, Türkiye'deki vergi mükelleflerine ve işletmelere ekonomik olarak destek sağlamış ve pandemi sürecinin ekonomik etkilerini hafifletmeye yardımcı olmuştur. Ayrıca, vergi mükelleflerinin vergi yükümlülüklerini yerine getirmeleri için verilen sürelerin ertelenmesi ve cezai işlemlerin önlenmesi gibi önlemler, mükelleflere sosyal ve psikolojik olarak da rahatlatıcı bir etki yapmıştır. Bu tür politikalar, pandemi sürecinde ekonomik istikrarın sağlanması ve toplumsal dayanışmanın güçlendirilmesine katkıda bulunmuştur.

BÖLÜM 5: COVID DÖNEMİ UYGULANAN VERGİ POLİTİKALARININ İNCELENMESİ

Covid-19 salgınıyla birlikte dünyada, daha önce benzeri görüşmemiş bir kriz meydana gelmiştir. Bu krizin makroekonomik etkileri ve bu etkiler çerçevesinde uygulanan politikalar ise krizin büyüklüğünü çok net bir şekilde göstermiştir. Pandemi döneminde vergi mükelleflerinin ve işletmelerin ekonomik sorunlarına yönelik uygulanan politikaların önemi büyüktür. Özellikle erken dönem tedbirleri, işletmelerin kapanması ve ekonomik belirsizlik nedeniyle birçok kişi ve şirketi olumsuz etkilemiştir. Bu nedenle, devletlerin bu zorlu süreçte vergi mükelleflerine destek sağlaması gerekmektedir.

Ülkelerin pandemiye karşı uyguladığı ekonomik teşvik paketleri, vergi mükelleflerinin ekonomik yükünü hafifletmeye ve işletmelerin ayakta kalmasına yardımcı olmuştur. Bu teşvikler arasında nakit yardımlar, ücret sübvansiyonları, borç ertelemeleri, vergi kolaylıkları ve işsizlik yardımları gibi önlemler bulunmaktadır. Bu tedbirler hem işletmelerin hem de bireylerin ekonomik sıkıntılarını azaltmış ve sosyal ve psikolojik olarak rahatlamalarına katkıda bulunmuştur.

Ülkeler, vergi politikalarını gözden geçirerek vergi mükelleflerinin bu zorlu süreçte daha az vergi ödemesini veya ödemelerin ertelenmesini sağlamıştır. Ayrıca, işletmelerin faaliyetlerini sürdürebilmeleri için vergi kolaylıkları ve teşvikler sunulmuştur.

Bu politikaların başarısı, pandemi sonrası ekonomik toparlanma ve istikrar için önemlidir. Ayrıca, vergi mükelleflerinin ekonomik ve psikolojik refahlarının korunması, toplumsal dayanışma ve halkın güveninin sürdürülmesi açısından da kritiktir.

Sonuç olarak, pandemi döneminde uygulanan vergi politikaları, ekonomik istikrarı ve vergi mükelleflerinin refahını korumak için önemli bir rol oynamıştır. Bu politikaların dengeli bir şekilde devam ettirilmesi ve pandemi sonrası ekonomik toparlanmaya destek olması gerekmektedir.

Avrupa'daki bu ekonomik önlemler, pandeminin ekonomik etkilerini azaltmaya ve işletmelere, çalışanlara ve vatandaşlara destek sağlamaya yöneliktir. Her ülkenin kendi koşullarına ve ihtiyaçlarına göre farklı önlemler aldığı görülmektedir, ancak genel olarak ekonomik istikrarın korunması ve toplumsal dayanışmanın

güçlendirilmesi amaçlanmıştır. Bahsettiğiniz ülkelerde alınan ekonomik önlemler, Covid-19 pandemisinin neden olduğu ekonomik daralmanın etkilerini hafifletmeye yönelik çeşitli tedbirleri içermektedir.

Bu önlemler, salgının ekonomik etkilerini azaltmaya ve işletmelere, çalışanlara ve vatandaşlara destek sağlamaya yönelik olarak uygulanmıştır. Ayrıca, özellikle merkez bankalarının likiditeyi artırmaya yönelik önlemleri ekonomik istikrarı desteklemeyi amaçlamaktadır.

Ancak, bu önlemler ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir ve her ülkenin kendi ekonomik koşullarına ve ihtiyaçlarına göre şekillendirilmiştir. Pandeminin ekonomik etkileri küresel düzeyde ciddi bir sorun olmuş ve birçok ülke benzer tedbirler almıştır.

Tablo 19: Karşılaştırmalı Ekonomik Göstergeler.

	30.03.2018	30.03.2019	01.01.2020	30.03.2020	YIL BAŞINA GÖRE DEĞİŞİM (%)	SON BİR YILLIK DEĞİŞİM (%)	SON İKİ YILLIK DEĞİŞİM (%)
BRENT PETROL FİYATI	67,6	69,0	66,2	22,7	-65,7	-67,1	-66,4
EURO/DOLAR	1,23	1,12	1,12	1,10	-1,8	-1,8	-10,5
DOLAR/TL	3,90	5,58	5,95	6,65	11,70	19,2	70,5
EURO/TL	4,91	6,27	6,67	7,31	9,60	16,6	48,9

Kaynak: investing.com, 2020

Dünya genelinde Covid-19 pandemisi ekonomik göstergelerde ciddi düşüşlere neden olmuştur ve birçok yatırımcı, piyasa riskinin arttığı bir ortamda yatırım yapmaktan kaçınmıştır. Özellikle Mart 2020'de bu düşüşler çok belirgin hale gelmiştir. Bu göstergelerin bazıları aşağıda incelenmiştir.

Döviz Kurları: Dolar/TL ve Euro/TL gibi döviz kurlarında son iki yılda büyük değişiklikler yaşanmıştır. Bu değişiklikler, Türkiye'de yaşanan dövizde gerçekleşen hızlı artış ve TL'nin değer kaybından kaynaklanmıştır.

Petrol Fiyatları: Petrol fiyatlarında ani düşüşler yaşanmıştır. Bu düşüşler, enerji sektörünü ve petrol üreten ülkeleri olumsuz etkilemiştir.

Yatırım Kararsızlığı: Yatırımcılar, pandemi nedeniyle yeni yatırımlardan ve risk almaktan kaçınmışlardır. Bu da yatırımların azalmasına ve ekonomik daralmaya yol açmıştır.

Tüm bu göstergeler, Covid-19'un küresel ekonomilere derin etkiler yarattığını ve birçok ülkenin ciddi ekonomik sorunlarla karşı karşıya kaldığını göstermektedir. Pandeminin yol açtığı belirsizlik, volatilité ve riskler, yatırımcıların daha temkinli davranmalarına neden olmuş ve bu da ekonomik aktiviteyi olumsuz etkilemiştir.

Tablo 20: Seçilmiş Ülkeler Karşılaştırmalı İşsizlik, Enflasyon Oranları.

GSYİH(TRİLYON DOLAR)	2018	2019	2020
AMERİKA	20.61	21.43	20.93
ALMANYA	3.96	3.86	3.80
FRANSA	2.79	2.71	2.59
İTALYA	2.09	2.00	1.88
İSPANYA	1.42	1.39	1.27
AVUSTRALYA	1.42	1.39	1.35
İNGİLTERE	2.86	2.83	2.71
TÜRKİYE	0.77	0.76	0.72

ENFLASYON	2018	2019	2020
AMERİKA	2.44	1.81	1.23
ALMANYA	1.73	1.45	0.51
FRANSA	1.85	1.11	0.47
İTALYA	1.14	2.0	-0.13
İSPANYA	1.68	0.7	1.27
AVUSTRALYA	1.91	1.61	0.85
İNGİLTERE	2.30	1.70	1.0
TÜRKİYE	16.33	15.18	12.28

BÜYÜME	2018	2019	2020
AMERİKA	2.92	2.16	-11.2
ALMANYA	1.26	0.55	-5.50
FRANSA	1.79	1.50	-9.10
İTALYA	1.14	0.34	-9.10
İSPANYA	2.43	1.95	-11.60
AVUSTRALYA	2.93	2.16	-3.80
İNGİLTERE	1.34	1.46	-3.70
TÜRKİYE	2.93	0.91	-1.30

İŞSİZLİK	2018	2019	2020
AMERİKA	3.9	3.67	8.09
ALMANYA	3.40	3.15	3.02
FRANSA	9.03	8.45	8.02
İTALYA	10.62	9.97	9.12

İSPANYA	15.27	14.12	15.54
AVUSTRALYA	5.30	5.16	6.47
İNGİLTERE	4.02	3.77	4.48
TÜRKİYE	10.89	13.67	13.92

Kaynak: IMF, 2020b; OECD,2020

Dünya genelinde COVID-19 pandemisinin ekonomik göstergeler üzerindeki etkileri farklılık göstermiştir. İşte bazı ülkelerin GSYİH, enflasyon, büyüme ve işsizlik açısından yaşadığı değişiklikler:

ABD: GSYİH 2018'den 2019'a artmış, ancak 2020'de pandeminin etkisiyle azalmıştır.

İngiltere, İtalya, Fransa, İspanya ve Türkiye: Bu ülkelerde GSYİH 2018 yılından 2019 yılına düşmüş, ancak 2019'dan 2020'ye geçişte daha sert bir düşüş yaşanmıştır. Bu, salgının ekonomik etkilerinin bu ülkelerde daha fazla hissedildiğini göstermektedir.

Almanya ve Avustralya: Bu ülkelerde ise GSYİH'deki düşüş daha dengeli olmuştur.

Bu veriler, COVID-19'un dünya genelinde ekonomilere ciddi etkiler yarattığını ve her ülkenin bu etkileri farklı şekillerde hissettiğini göstermektedir. Pandemi, GSYİH'deki düşüşlerin yanı sıra enflasyon, büyüme ve işsizlik gibi makroekonomik göstergelerde de değişikliklere neden olmuştur. Her ülkenin ekonomik politika ve yapıları farklı olduğu için etkiler de farklılık göstermektedir.

Bazı ülkelerde (ABD, İspanya gibi), ekonomik küçülme çift haneli rakamlara ulaşmıştır, bu da salgının ekonomik daralmayı derinden etkilediğini göstermektedir.

İşsizlik oranları, salgının etkisiyle bazı ülkelerde artarken, bazılarında ise azalmıştır. Ancak, bu değişimler sadece salgına bağlı değildir; önceden var olan ekonomik koşullar da etkilidir.

Bazı ülkelerde işsizlik önce azalmış ancak salgınla birlikte artmıştır (ABD, İngiltere, Avustralya gibi). Bu durum, salgının ekonomik etkilerinin karmaşıklığını göstermektedir.

Türkiye örneğinde ise, ekonomik daralma ve işsizlik artışı salgınla birlikte daha da derinleşmiştir. Ancak, bu durum sadece salgına değil, önceden var olan ekonomik sorunlara da bağlıdır.

Birçok lke, ekonomik ve sosyal politikalarını değiştirerek salgının etkilerini hafifletmeye çalışmıştır. Ancak, bu politikaların uygulanması ülke ekonomilerine ek bir yük getirmiştir.

SONUÇ

2020 yılının Mart ayında ortaya çıkan Covid-19 pandemisi, dünya genelinde sosyal ve ekonomik alanlarda ciddi etkilere yol açmıştır. Bu süreç, ülkeleri derinden etkilemiştir. Milyonlarca çalışan işlerini kaybetmiştir, iş yerleri kapanmak zorunda kalmıştır, eğitime ara verilmiştir ve birçok faaliyet ile etkinlik ertelenmiştir. Bu süreç, ülkelerin yeni kamu politikaları geliştirmelerine neden olmuştur ve buna bağlı olarak çoğu ülkenin bütçelerinde ciddi kaynak ayrılması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Küresel bir sağlık krizi haline gelen Covid-19 pandemisi, görülmemiş bir düşüşe neden olmuş ve bu durum sağlık krizinden ekonomik bir krize dönüşerek küresel GSYİH üzerinde 2008'deki küresel mali krizden çok daha büyük bir daralmaya yol açmıştır. Bu pandemi krizi, çoğu ülkeyi birtakım önlemler almaya yöneltmiştir. Bu bağlamda ülke hükümetlerinin hızlı ve sürekli bir şekilde aldıkları politika ve ekonomik tedbirler, toparlanmaya yardımcı olmuş olsa da kamu maliyesinde ciddi bozulmalara neden olmuştur. Covid-19 pandemi sürecinden etkilenen ülkelerin almış olduğu sınırlama önlemleri, artan harcamalar ve azalan vergiler ülke bütçe açıklarının artmasına ve devlet borçlarının yüksek seviyelere çıkmasına neden olmuştur. Pek çok ülke, bu sorunla başa çıkabilmek için maliye ve para politikalarına başvurmuş ve bu yolla pandeminin etkisini minimum seviyeye indirmeye çalışmıştır. İyileşmenin kapsayıcı ve sürdürülebilir olması için, ülkelerin krizden en çok etkilenen sektörleri ve demografiyi göz önünde bulundurması ve bu grupları kurtarma çabalarının merkezine yerleştirmek için özel stratejiler geliştirmeleri gerekiyor. OECD ülkelerinin Covid-19 pandemisi ile mücadele kapsamında izledikleri kamu maliyesi politikaları ele alınmıştır. OECD ülkelerinin kamu maliyesi politikaları açıklanmıştır. Dünya genelinde Covid-19 pandemisi, tedarik, üretim, tüketim, istihdam düzeylerini olumsuz etkilemiş, bu göstergelerin tamamında aksamalar meydana gelmiştir. Büyük uluslararası şirketlerden en küçük ölçekli KOBİ'ler ve esnafa kadar birçok kesim bu salgından olumsuz etkilenerek iş yerlerini ve üretim tesislerini kapatmak zorunda kalmış ve bu nedenle harcamalarda ve gelirlerde büyük azalmalar meydana gelmiştir. Bu durum, devletlerin en büyük gelir kaynağını yani vergi miktarlarını azaltmıştır.

Seçilmiş ÷lke örnekleri üzerinden bakıldığında salgın sonrası ekonomik küç÷lmelerle birlikte büyük bir durgunluk yaşanmıştır. Ülkeler, bu zorlu dönemi en az zararla atlatamak için maliye ve para politikalarını devreye sokmuşlar ve çeşitli kamu politikalarını uygulamışlardır. Bu politikalar arasında en etkili ve en sık kullanılanlarından biri maliye politikalarıdır. Özellikle kamu harcamalarının artırılması, destek ve hibeler, vergi indirimleri Covid-19 pandemisi döneminde en çok başvuru olan politikalar arasında yer almıştır.

KAYNAKÇA

- Akdoğan, A. (2009). *Kamu maliyesi* (13. Basım). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Akıncı A., & Özçelik, Ö. (2018). Türkiye’de dolaylı vergilerin enflasyon üzerindeki etkisi. *Maliye ve Finans Yazıları Dergisi*, 110, 9-20.
- Altıok, M. (2009). Keynes ve Keynesçi kuramda kriz ve iktisat politikası tartışmaları. *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 3(6-7), 75-102.
- Altunöz, U. (2018). Monetaristler mi haklı keynesyenler mi? Türkiye ekonomisi için para ve maliye politikasının etkinliği analizi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(56), 695-708.
- Arık, F. Ş. (1991). Selçuklular zamanında anadolu’da veba salgınları. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, 15(26), 27-57.
- Arslantekin, V. (2019). *Uluslararası sistemde vergilendirme egemenliği: Türk vergi politikası üzerine bir çalışma*. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Aslan, R. (2020). Tarihten günümüze epidemiler, pandemiler ve covid-19. *Ayrıntı Dergisi*, 5(9), 36-41.
- Ay, H. & Talaşlı, E. (2008). Ülkelerin ekonomik gelişmişlik seviyeleri ve vergi yapıları arasındaki ilişkisi, *Maliye Dergisi*, 154, 135-155.
- Aybarç, S. (2021). Tarihsel perspektiften küresel salgınlar ve maliye politikası: Covid-19 salgını için bir analiz. B. Açıkgoz ve İ. A. Acar (Ed.), *Pandemi ekonomisi içinde* (s. 21-22). Bursa: Dora Yayıncılık.
- Aydemir, C. & Güneş, H. (2006). Merkantilizmin ortaya çıkışı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(15), 136-158.
- Aydoğuş, O. (2020). Salgında Türkiye ekonomisi. Ö. F. Çolak (Ed), *Salgın ekonomisi içinde* (s. 231-250). Ankara: Efil Yayınevi.
- Aytekin, B. (2017). Adam Smith’in iktisadi büyüme düşüncesinden bugüne bakmak: krizlerin sürekliliği. *İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi*, 5(1), 28-36.

- Bahçe, A. B. (2013). *OECD ülkelerinde yapılan gelir vergisi reformu çerçevesinde Türkiye’de gelir vergisi sisteminin simülasyonu*. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Bal, H. Ç. (2021). Covid-19 genel salgın sürecinin küresel düzeyde ekonomik büyümeye etkileri. H. Ç. Bal (Ed.), Covid-19 genel salgın sürecinin sosyoekonomik etkileri içinde (s. 1-22). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- BBC. (2020). “Koronavirüs: Tarihin akışını değiştiren beş salgın”. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51970490> adresinden erişildi.
- Bell, C. & Lewis, M. (2005). The economic implications of epidemics old and new. *SSRN Electronic Journal*, 5(4), s. 137-174.
- Bilgili, Y. (2018). *İktisat okulları* (15. Basım). İstanbul: 4T Yayınları.
- Biol, Ö. H. & Gencer, A. H. (2014). Neo-klasik iktisat ve neo-klasik sentez. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), 259-280.
- Bocutoğlu, E. (2012). *İktisadi düşünceler tarihi*. Trabzon: Murathan Yayınevi.
- Bocutoğlu, E. (2013). *Karşılaştırmalı makro iktisat: Teoriler ve politikalar*. Bursa: Ekin Yayıncılık.
- Brys, B., Perret, S., Thomas, A. & O'Reilly, P., (2016). *Tax design for inclusive economic growth*, OECD Taxation Working Papers 26, OECD Publishing.
- Büyükkakın, T. (2007). Yeni keynesyen iktisat mı, yeni neo-klasik sentez mi? *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(13), 22-36.
- Carpenter, D. & Prior, D. (2015). *Magna carta & parliament*. London: Houses of Parliament Parliamentary Archives.
- CDC (2019a). “1968 Pandemic (H3N2 virus). CDC”. <https://www.cdc.gov/flu/pandemic-resources/1968-pandemic.html> adresinden erişildi.
- Chanel, G. (2015). “Taxation as a cause of the French revolution: setting the record straight”. <https://www.ejournals.eu/pliki/art/7257/> adresinden erişildi.

- Çalcalı, Ö., & Altınar, A. (2019). Makroekonomik açıdan vergi gelirlerinin belirleyicileri: OECD ülkeleri üzerine bir uygulama, *Maliye ve Finans Yazıları*, 112, 175-198.
- Demircan, E. S. (2003). Vergilendirmenin ekonomik büyüme ve kalkınmaya etkisi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21, 97-116.
- Doğan, S. (2006). Keynesyen Teori'ye bir tepki: arz yanlı iktisat. *SÜ İ.İ.B.F. Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 6(12), 252-272.
- Domar, D. E. (1946). Capital expansion, rate of growth and employment *Econometrica*, 14(2), 137-147.
- Dornbusch, R & Fischer, S. (1998). Ekonomiye Giriş: Olgular ve İlk Modeller. Makroekonomi (Çev: S. Ak, M. Fisunoğlu, E. Yıldırım ve R. Yıldırım.). (s. 3-28). İstanbul: Akademi Yayın.
- Dougherty, S., Harding, M. and Reschovsky, A. (2019). Twenty years of tax autonomy across levels of government: measurement and applications, OECD Working Papers On Fiscal Federalism 29, , OECD Publishing.
- Efe, G. N. (2021). *OECD ülkelerinde büyüme odaklı vergi reformları ve türkiye için değerlendirmeler*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Eğilmez, M. (2016, 09 Eylül). “Arz Yönlü Ekonomi ve Laffer Eğrisi”. <https://www.mahfiegilmez.com/2016/09/arz-yonlu-ekonomi-ve-laffer-egrisi.html>) adresinden erişildi.
- Eğilmez, M. (2019). *Ekonomik Kriz. Küresel Finans Krizi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Eğilmez, M. (2021a). 2021 Yılında Dünya ve Türkiye Ekonomisi. Kendime Yazılar: <https://www.mahfiegilmez.com/2021/02/2021-ylnda-dunya-ve-turkiye-ekonomisi.html> adresinden erişildi.
- Elgin, C. & Yalaman, A. (2020). Covid-19 salgınının yol açtığı ekonomik krize karşı açıklanan ekonomik teşvik paketleri: bir karşılaştırma ve Türkiye örneği. Ö. F. Çolak (Ed.), *Salgın ekonomisi içinde* (s. 393-414). Ankara: Efîl Yayınevi.

- Erdayı, U. (2021). Koronavirüs salgını ve neoliberalizmin tahribatı: Sağlık sistemlerinin çöküşü ve güvence açıkları. G. Y. Şeren (Edt.), *Covid-19 izdüşümünde ekonomik, sosyal ve politik yazılar içinde* (s. 63-85). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Eryüzlü, H. (2020). Covid-19 ekonomik etkileri ve tedbirler: Türkiye'de " helikopter para" uygulaması. *Ekonomi Maliye İşletme Dergisi*, 3(1), s. 11-17.
- Faulds, T. & Bridel, W. (2009). "Considerations for the development of a pandemic scenario. canadian institute of actuaries". <https://www.cia-ica.ca/docs/default-source/2009/209095e.pdf> adresinden erişildi.
- FED. (1967). "Growth and Balance in the World Economy. FED". https://fraser.stlouisfed.org/files/docs/publications/ERP/pages/3596_1965-1969.pdf adresinden erişildi.
- Fernandes, N. (2020). *Economic effects of coronavirus outbreak (COVID-19) on the world economy*. IESE Business School Working Paper,, 2-28.
- Fischer, S. (1991). Growth, macroeconomics and development. In O. J. Blanchard and S. Fischer (Eds.), *National bureau of economic research macroeconomics annual* (pp. 329-363). Cambridge: The MIT Press.
- Genç, S.Y., & Çağlayan, T. (2017). İktisadi düşüncede değerin kaynağı sorunsalı. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 2.
- Gerçek, A., Bakar, F., Mercimek, F., Çakır, E.U. & Asa, S. (2014). Vergilemenin anayasal temellerinin çeşitli ülkeler açısından karşılaştırılması ve Türkiye için çıkarımlar. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 63(1), 81-130.
- Göçer, İ., Mercan, M., Bulut, Ş. ve Dam, M.M. (2010). Ekonomik büyüme ile vergi gelirleri arasındaki ilişki: Sınır testi yaklaşımı. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (28), 96-109.
- Gök, A. K. (2007). Vergi direncinin gelişimi. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, XXII(1), 143-163.
- Güler, Y. (2005). Osmanlı Devleti Dönemi Türk-Amerikan İlişkileri (1795-1914). *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 227-240.

- Güngör, K. (2016). Vergi yapısında bir reform önerisi olarak vergi indirimleri politikası ve Türk vergi sistemi. *AKÜ İ.İ.B.F. Dergisi*, 18(1), 133-147.
- Gür, E. & Yıldız, İ. (2017). Vergi algısı ve bilinci üzerine bir araştırma: sosyal bilimler meslek yüksekokulu öğrencilerinde vergi bilinci. *Route Educational and Social Science Journal*, 4(5), 81-97.
- Han, V. ve Polat, G. (2021). Tarihsel süreçte salgın hastalıklar ve ekonomik etkileri. C. Demirtaş ve A. İğdeli (Ed.), *Covid-19'un etkilerinin sektörel açıdan değerlendirilmesi* içinde (s. 1-15). Bursa: Ekin Yayın.
- Hausmann, R. (2020). “Flattening the COVID-19 Curve in Developing Countries. Ekim 21, 2021 tarihinde World Economic Forum”. <https://www.weforum.org/agenda/2020/03/flattening-the-covid-19-curve-in-developing-countries/> adresinden erişildi.
- Hotunluoğlu, H. & Arslaner, H. (2016, 14-16 Temmuz). *Türkiye’de işsizlik oranının vergi gelirleri üzerindeki etkisi*. International Congress on European Union Relations, Economics, Finance and Econometrics (EUREFE’16), 1634-1644.
- ILO. (2021). “COVID-19 and the world of work. ILO”. 10 Aralık 2022 tarihinde https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/-dcomm/documents/briefingnote/wcms_767028.pdf adresinden erişildi.
- IMF (2020b). “The Great Lockdown”. <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/04/14/weo-april-2020>
- IMF. (2018). “World Economic Outlook, Cyclical Upswing, Structural Change”. <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2018/03/20/world-economic-outlook>.
- IMF. (2019). “Growth Slowdown, Precarious Recovery. IMF”. <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2019/03/28/world-economic-outlook>.
- IMF. (2020a). “Tentative Stabilization, Sluggish Recovery? IMF”. <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/01/20/weo-update->

- IMF(2020b). “The Great Lockdown. Erişim Tarihi:Eylül 2023.
<https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/04/14/weo-april-2020>
- IMF. (2020c). “A Long and Difficult Ascent. IMF”.
<https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/09/30/world-economic-outlook>
- IMF. (2021b). “Fiscal Monitor: A Fair Shot. IMF”.
<https://www.imf.org/en/Publications/FM/Issues/2021/03/29/fiscal-monitor-april-2021#Full%20Report> adresinden erişildi.
- Işık, N. & Kılınç, E.F. (2009). OECD ülkelerinde vergi yükü ve vergi türleri: karşılaştırmalı bir analiz. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi İİBF Dergisi*, 11(17), 147-173.
- İncekara, A. & Tatoğlu, Y.F. (2008). *Türkiye Ekonomisinde Son Yıllarda Yaşanan Yüksek Oranlı Büyüme Rakamlarının İç Piyasa Üzerindeki Etkileri* (Yayın No: 2008-56). İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- Jinjarak, Y., Noy, I & Ta, Q. (2020). Pandemics and Economic Growth: Evidence from the 1968 H3N2 Influenza. *Cesifo Working Paper*, 6(1), 73-93.
- Karabulut, T. (2006). Laffer etkisinin Türkiye uygulaması 1980-2003. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16, 367 – 377.
- Karaca, C. (2020). *Göstergelerle Türkiye’de makroekonomik durum. güncel ekonomik ve mali sorunlar*. Ankara: Ekin Yayıncılık.
- Kaynar, H. (2010). *Vergi ahlakı ve Türkiye açısından bir değerlendirme*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- King, R.G. & Rebelo, S. (1990, October). Public policy and economic growth: developing neoclassical implications. *Journal of Political Economy*, 98(5), 126-150.
- Kuştepli, Y. & Bilman, M. (2009). Türkiye’de vergiler ve büyüme arasındaki uzun dönem ilişkisi. *İşletme Fakültesi Dergisi*, 10(1), 119-130.

Messere, K. C., & Owens, J. P. (1987). International Comparisons of Tax Levels: Pitfalls and Insights. *Economic Studies*, 8, 83-119.

MFA (2023a). “İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı (OECD)”. https://www.mfa.gov.tr/iktisadi-isbirligi_ve-gelisme-teskilati-_oecd_.tr.mfa adresinden erişildi.

Mitchell, D.J. (2011). Laffer eğrisi doğrultusunda vergi oranları, vergilendirilebilir gelir ve vergi gelirleri arasındaki ilişkinin anlaşılması. *Maliye Dergisi*, 161, 326-336.

OECD (1996). “Definition of taxes”, <https://www.oecd-ilibrary.org/> adresinden erişildi.

OECD. (2020). Tackling Coronavirüs (Covid-19): Contributing to a Global Effort.

Erişim Tarihi: Mart 19, 2023 OECD: <https://www.oecd.org/coronavirus/country-policy-tracker/>

OECD (2021a). Taxing Wages 2021, Web: <https://doi.org/10.1787/83a87978-en.>, 18

Erişim Tarihi: Nisan 2023

OECD (2021b). *Making property tax reform happen in China: A review of property tax design and reform experiences in OECD countries*, OECD Fiscal Federalism Studies, Paris: OECD Publishing.

OECD (2022a). *Tax policy reforms 2022: OECD and selected partner economies*, Paris: OECD Publishing.

OECD (2022b). Consumption Tax Trends 2022: VAT/GST and Excise, Core Design Features and Trends, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/6525a942-en.>, Erişim Tarihi: 25 Mayıs 2023

OECD (2022c). *Consumption tax trends 2022: VAT/GST and excise, core design features and trends*, Paris: OECD Publishing.

OECD (2023a). *Tax on property (indicator)*. Paris: OECD Publishing.

- Olcaý, S. Ő. (2019). *Yoksullukla m¼cadelede vergilerin rol¼ ve t¼rk vergi sisteminin deęerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Özel, H. A. (2012). Ekonomik büyümenin teorik temelleri. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fak¼ltesi Dergisi*, 2(1), 63-72.
- Özt¼rk, V. M. (2015). Vergilerin kanun¼l¼ęi ilkesinin tarih¼ gelişimi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fak¼ltesi Dergisi*, 16, 4815-4841.
- Pamuk, Ő. (2020). Tarihte k¼resel salgınlar ve iktisadi etkileri. Ö. F. Çolak (Edt.), *Salgın ekonomisi içinde* (s. 33-49). Ankara: Efil Yayınevi.
- Parasız, İ. (1991). Monetarizm ve Friedmancı d¼ř¼ncenin temelleri. *Tekstil ve M¼hendis Dergisi*, 5(25), 46-50.
- Parasız, İ. (2003). *Makro ekonomi teori ve politika* (8. Basım). Bursa: Ezgi Kitapevi Yayınları.
- Pehlivan, M., Kaya, A. & Keleş, S. (2021). Covid-19'un makroekonomik etkileri ve seçilmiş ¼lkelerde covid-19 d¼neminde uygulanan maliye ve para politikaları. *Akademik Hassasiyetler*, 8(17), s. 105-135.
- Pehlivan, O. (2014). *Kamu Maliyesi*. Trabzon: Murathan Yayınevi.
- Richards, A. (2020). How low can it go? Asian flu of 1957-58 foretells “recession” in 2020. *Alambic Investment Management*, 5-7.
- Samur, S. (2018). T¼rk Vergi Yapısının OECD ¼lkeleri ile Karşılařtırılmal¼ Analizi. Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.
- Sarıkaya, F. & Çeviş, İ. (2020). Koronavir¼s (Covid-19) ve ekonomik devinim. B. Pakdemirli, Z. Bayraktar, A. N. Ünalmlış ve S. Takmaz (Ed.), *Pandemi ekseninde k¼resel değişim ve yeni ekonomik d¼zen içinde* (s. 17-32). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Savaş, V. (2000). *Politik iktisat* (4.Baskı), İstanbul: Beta Basım Ař.

- Sertkaya, B. & Baş, S. (2021). Covid-19 salgınının türkiye ekonomisine etkileri: riskler ve olası senaryolar. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(21), 147-167.
- Sertkaya, B. & Songur, M. (2021). *Küresel ekonominin bağışıklığı*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Snell, M. (2019). “How the Black Death Rattled Europe. ThoughtCo”.
<https://www.thoughtco.com/black-death-defined-1789444>
- Stiglitz, J. (2020). “Priorities for the COVID-19 Economy. Columbia Business School”.<https://www8.gsb.columbia.edu/articles/chazen-global-insights/priorities-covid-19-economy> adresinden erişildi.
- Şaşmaz, M.Ü. & Yayla, Y.E. (2019). Vergilerin makroekonomik etkilerinin değerlendirilmesine yönelik bir literatür incelemesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 41, 317-328.
- Şen, H. & Sağbaş, İ. (2017). *Vergi teorisi ve politikası* (3. basım). Ankara: Barış Arıkan Yayınları.
- Tabarrok, A. (2020). “The Forgotten 1957 Pandemic and Recession. arginal Revolution”. <https://marginalrevolution.com/marginalrevolution/2020/03/the-forgotten-1957-pandemic-and-recession.html> adresinden erişildi.
- Tanzi, V. & Zee, H.H. (March, 2000). “Tax policy for emerging markets: developing countries”.<https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2000/wp0035.pdf> adresinden erişildi.
- Tanzi, V. (1980). *Inflation and Personal Income Tax: An International Perspective*. London: Cambridge University Press.
- Tanzi, V. (2011). Tax systems in the OECD: recent evolution, competition, and convergence, In Emilio Albi and Jorge Martinez-Vazquez (Eds.), *The elgar guide to tax systems*, (pp.11-36). Edward Elgar Publishing.
- Taşkın, E., & Akıncı, S. (2021). Covid-19 küresel salgınının uluslararası ticarete etkileri. *Alanya Akademik Bakış Dergisi*, 5(2), s. 749-771.

- Tekeli, İ. (2020). Salgınlar ve kentler sarmalında dünyanın geldiği nokta: Covid-19. Ö. F. Çolak (Edt.), *Salgın ekonomisi* içinde (s. 64). Efil Yayınevi.
- Tekin, A., & Sağdıç, E.N. (Ed.). (2020). *Vergi sistemleri: seçilmiş ülke örnekleri*, London: IJOPEC Publication Limited.
- TOBB. (2021a). “2019 Ekonomik Rapor”. <https://tobb.org.tr/Documents/yayinlar/2021/76ER.pdf> adresinden erişildi.
- Tomanbay, M. (2019). İktisadi düşüncenin gelişimi ve iktisat okulları. *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 31-45.
- Ünsal, E. (2005). Makro iktisat: İktisadi büyüme ve dalgalanmalar, ... (Ed.), *Makro iktisat* içinde (s. 5-38). Ankara: İmaj Yayınevi.
- Williams, D. (1996). Value added tax, In Victor Thuronyi (Ed.), *Tax law desing anddrafting*, (pp.164-230). Şehir: International Monetary Fund.
- World Bank. (2021). “DataBank World Development Indicators. World Bank”. <https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=2&country=TUR> adresinden erişildi.
- WTO. (2021). “World trade primed for strong but uneven recovery after COVID-19 pandemic shock.WTO”.https://www.wto.org/english/news_e/pres21_e/pr876_e.htm adresinden erişildi.
- Yıldırım, K., Karaman, D. & Taşdemir, M. (2014). Makroekonominin temelleri. (Ed.), *Makro ekonomi* içinde (s. 1-143). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, E. G. (2021). Covid-19'un uluslararası ticaret ve diğer temel makro göstergeler üzerindeki etkileri: G20 ülkeleri analizi. S. Boğa ve O. Özdemir (Ed.), *Yeni milat: Covid-19* içinde (s. 47-48). Ankara: Gazi Kitabevi.

TURNİTİN RAPORU

Mustafa Cem ÖZDABAK 21316465005

ORJİNALLİK RAPORU

% **16**

BENZERLİK ENDEKSİ

% **13**

İNTERNET KAYNAKLARI

% **8**

YAYINLAR

% **8**

ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1

dergipark.org.tr

İnternet Kaynağı

% **1**

2

Submitted to Eskisehir Osmangazi University

Öğrenci Ödevi

% **1**

3

earsiv.hitit.edu.tr

İnternet Kaynağı

% **1**

4

acikbilim.yok.gov.tr

İnternet Kaynağı

% **1**

5

**Efe, Gozde Nalbant. "Oecd ulkelerinde
Buyume Odakli Vergi Reformlari ve Turkiye
ICin Degerlendirmeler", Marmara Universitesi
(Turkey), 2022**

Yayın

% **1**

6

www.researchgate.net

İnternet Kaynağı

% **1**

7

dspace.atilim.edu.tr

İnternet Kaynağı

% **1**

8

docplayer.biz.tr

İnternet Kaynağı

% **1**

9	www.ijopez.co.uk İnternet Kaynağı	% 1
10	Submitted to Istanbul Aydin University Öğrenci Ödevi	<% 1
11	ijses.org İnternet Kaynağı	<% 1
12	hdl.handle.net İnternet Kaynağı	<% 1
13	9lib.net İnternet Kaynağı	<% 1
14	www.toplumvedemokrasi.org.tr İnternet Kaynağı	<% 1
15	www.egitimyayinevi.com İnternet Kaynağı	<% 1
16	search.trdizin.gov.tr İnternet Kaynağı	<% 1
17	acikerisim.deu.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
18	acikerisim.aksaray.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
19	ozguryayinlari.com İnternet Kaynağı	<% 1
20	DOĞAN, Seyhun. "Keynesyen Teori'ye Bir Tepki: Arz Yanlı İktisat", Selçuk Üniversitesi,	<% 1

2006.

Yayın

21	www.ekonomizm.com İnternet Kaynağı	<% 1
22	adudspace.adu.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<% 1
23	arastirmalar.com İnternet Kaynağı	<% 1
24	turkishstudies.net İnternet Kaynağı	<% 1
25	birecik.harran.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
26	Submitted to Ankara University Öğrenci Ödevi	<% 1
27	www.mfa.gov.tr İnternet Kaynağı	<% 1
28	giresuntso.org.tr İnternet Kaynağı	<% 1
29	vdocuments.site İnternet Kaynağı	<% 1
30	Submitted to University of Economics & Law Öğrenci Ödevi	<% 1
31	pdffox.com İnternet Kaynağı	<% 1

32	www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<% 1
33	iibfdergi.karatekin.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
34	www.oecd-ilibrary.org İnternet Kaynağı	<% 1
35	GERÇEK, Adnan, BAKAR, Feride, MERCİMEK, Fulya, ÇAKIR, Erdem Utku and ASA, Semih. "VERGİLEMENİN ANAYASAL TEMELLERİNİN ÇEŞİTLİ ÜLKELER AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI VE TÜRKİYE İÇİN ÇIKARIMLAR", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 2014. Yayın	<% 1
36	Submitted to King's College Öğrenci Ödevi	<% 1
37	acikerisim.uludag.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
38	dokumen.pub İnternet Kaynağı	<% 1
39	www.acikerisim.aku.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
40	earsiv.odu.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
41	www.regjeringen.no	

İnternet Kaynağı

<% 1

42

Submitted to De La Salle University

Öğrenci Ödevi

<% 1

43

Submitted to Ege University

Öğrenci Ödevi

<% 1

44

Uyar, Levent. "Dolayli Vergilerin işletmede muhasebeleştirilmesi, raporlanması Ve Uygulamaya yönelik öneriler", Marmara Üniversitesi (Turkey), 2021

Yayın

<% 1

45

cdn.istanbul.edu.tr

İnternet Kaynağı

<% 1

46

cdn.comu.edu.tr

İnternet Kaynağı

<% 1

47

www.acarindex.com

İnternet Kaynağı

<% 1

48

www.sakaryagazetesi.info

İnternet Kaynağı

<% 1

49

acikerisim.bartın.edu.tr

İnternet Kaynağı

<% 1

50

Submitted to Batman University

Öğrenci Ödevi

<% 1

51

Submitted to University of Queensland

Öğrenci Ödevi

<% 1

52	dspace.ankara.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
53	Submitted to Anadolu University Öğrenci Ödevi	<% 1
54	earsiv.batman.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
55	iksadyayinevi.com İnternet Kaynağı	<% 1
56	www.turmob.org.tr İnternet Kaynağı	<% 1
57	EKİCİ, Mehmet Sena. "VERGİ GELİRLERİNİ ETKİLEYEN EKONOMİK VE SOSYAL FAKTÖRLER", Dicle Üniversitesi, 2009. Yayın	<% 1
58	James Haywood Rolling. "From Resilience to Renaissance: Art Generating New Stories After Human Crisis", Studies in Art Education, 2023 Yayın	<% 1
59	Tarbet, Rachel Norese. "Understanding the Links between Refugees, Water, and Spatial Inequities in the Irbid Refugee Camp Jordan", University of Colorado at Denver, 2021 Yayın	<% 1
60	avesis.gelisim.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1

61	libratez.cu.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
62	Erdal, Süleyman. "Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti Uygulamaları Açısından İsveç Modeli'nin Değerlendirilmesi", Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey), 2024 Yayın	<% 1
63	repository.usta.edu.co İnternet Kaynağı	<% 1
64	Submitted to Aksaray Aniversitesi Öğrenci Ödevi	<% 1
65	Submitted to Beykent Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<% 1
66	Submitted to Trakya University Öğrenci Ödevi	<% 1
67	unctad.org İnternet Kaynağı	<% 1
68	www.seruvenyayinevi.com İnternet Kaynağı	<% 1
69	Submitted to Kocaeli Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<% 1
70	slideplayer.biz.tr İnternet Kaynağı	<% 1
71	Çimen, Gamze. "Türkiye'de Optimal Vergileme Arayışı: Bir Model ve Uygulaması", Bursa	<% 1

Uludag University (Turkey), 2022

Yayın

72

Submitted to Isik University

Öğrenci Ödevi

<% 1

73

Mersinli, Mehtap. "Trabzon İlinde demografik faktörlere göre mükelleflerde vergi algısının değerlendirilmesi", İzmir Katip Celebi University (Turkey), 2024

Yayın

<% 1

74

Vito Tanzi, Hüseyin Şen, Ayşe Kaya. "Taxation and economic growth: A historical andagnostic review", Acta Oeconomica, 2023

Yayın

<% 1

75

Submitted to Atilim University

Öğrenci Ödevi

<% 1

76

Can, Fatma. "Egitim Kanaliyla Gerceklesen Beseri Sermaye Artislarinin Ekonomik Buyumeye Etkisi: OECD Etkisi", Anadolu University (Turkey), 2021

Yayın

<% 1

77

DÖKMEN, Gökhan. "Yolsuzlukların vergi gelirleri üzerindeki etkisi: Dinamik panel veri analizi", TUBITAK, 2012.

Yayın

<% 1

78

Karahan, Melis. "Enerji Tuketimi ve Ekonomik Buyume Icin Turkiye uzerine Bir Modelleme", Bursa Uludag University (Turkey), 2021

<% 1

79	Submitted to Sabanci Universitesi Öğrenci Ödevi	<% 1
80	Yildirim, Ali Haydar. "Vergi Rekabeti Ve Türkiye'de Kurumlar Vergisi Üzerindeki Etkileri.", Marmara Üniversitesi (Turkey), 2021 Yayın	<% 1
81	core.ac.uk İnternet Kaynağı	<% 1
82	insis.vse.cz İnternet Kaynağı	<% 1
83	kafeinveiktisat.blogspot.com İnternet Kaynağı	<% 1
84	www.metinberber.com İnternet Kaynağı	<% 1
85	www.nevoku.com İnternet Kaynağı	<% 1
86	Submitted to (school name not available) Öğrenci Ödevi	<% 1
87	Submitted to Canakkale Onsekiz Mart University Öğrenci Ödevi	<% 1
88	Submitted to Ege Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<% 1

Submitted to Fiji National University

89	Öğrenci Ödevi	<% 1
90	Submitted to Istanbul Medeniyet Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<% 1
91	Submitted to TechKnowledge Öğrenci Ödevi	<% 1
92	acad.ro İnternet Kaynağı	<% 1
93	devletsel.tumblr.com İnternet Kaynağı	<% 1
94	Submitted to Çankırı Karatekin University Öğrenci Ödevi	<% 1
95	Jakub Sawulski, Nikodem Szewczyk, Kinga Rafalska, Maciej Smółko. "Business power against redistribution: The case of watered-down tax reform in Poland", Business and Politics, 2023 Yayın	<% 1
96	Yılmaz, Candan. "Vergilerin Tasarruflar Üzerindeki Etkisi: Türkiye Analizi", Sakarya Üniversitesi (Turkey), 2022 Yayın	<% 1
97	vergiraporu.com.tr İnternet Kaynağı	<% 1
98	www.malumatifurus.org İnternet Kaynağı	

<% 1

99

www.songurmehmet.com

İnternet Kaynağı

<% 1

100

Arıcı, Fürgan. "Türk Vergi Sisteminde Dolaysız Vergilerin Etkinlik ve Adalet Açısından İncelenmesi", Sakarya Üniversitesi (Turkey), 2022

Yayın

<% 1

101

David W.K. Yeung, Leon A. Petrosyan. "A cooperative stochastic differential game of transboundary industrial pollution", Automatica, 2008

Yayın

<% 1

102

auzefkitap.istanbul.edu.tr

İnternet Kaynağı

<% 1

103

www.acikgazete.com

İnternet Kaynağı

<% 1

104

Özdemir, Aliye. "Türkiye'De PARA politikasının Ekonomik İstikrarı Sağlamadaki Rolü (1980 Sonrası Dönem)", Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey), 2024

Yayın

<% 1

105

Bozca, Zafer Durmuş. "Ekonomik Büyüme ve Kalkınmanın Gerçekleşmesinde Maliye Politikalarının Değerlendirilmesi: 1980 Sonrası

<% 1

Türkiye örneği", Dokuz Eylül Üniversitesi
(Turkey), 2024

Yayın

106

Karas, Ebru. "Refah İktisadi Bağlamında
Optimal Vergi Arayışı: Türkiye örneği", Bursa
Uludağ University (Turkey), 2021

Yayın

<% 1

107

Koc, Murat. "Türkiye'De Vergi Kayıp Kacacağı
Ve Bunların önlenmesinde Vergi Denetiminin
Rolü", Marmara Üniversitesi (Turkey), 2021

Yayın

<% 1

108

acikerisim.pau.edu.tr

İnternet Kaynağı

<% 1

109

denetimakademisi.com

İnternet Kaynağı

<% 1

110

journals.lib.pte.hu

İnternet Kaynağı

<% 1

111

www.sde.org.tr

İnternet Kaynağı

<% 1

112

Abidovic, Mirela. "Finansal Serbestleşmenin
Maliye Politikaları Üzerine Etkileri: Türkiye
Örneği", Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey),
2024

Yayın

<% 1

113

Aka, Kemal. "Türkiye'De Tasarrufun
Belirleyicileri Ve Finansal Sistem ilişkisi:

<% 1

bankacilik sektoru uzerine Bir Uygulama.",
Marmara Universitesi (Turkey), 2021

Yayın

114

Akyol, Murat. "Stand-by Anlasmalari
cercevesinde Turkiye'de Uygulanan Maliye
Politikalarindaki Donusum", Marmara
Universitesi (Turkey), 2021

Yayın

<% 1

115

Aküz, Kübra. "Küresel Ekosistem ve İklim
Değişikliği Kapsamında Ortadoğu ve Kuzey
Afrika Bölgesinde İklim Teknolojileri",
Marmara Universitesi (Turkey), 2023

Yayın

<% 1

116

Ateş, Müge Seda. "Türkiye'de Özel Tüketim
Vergisi Uygulaması", Dokuz Eylül Üniversitesi
(Turkey), 2024

Yayın

<% 1

117

Cihangir, Saliha Turan. "Vergi adaleti ve vergi
gelirleri yönüyle Türkiye'deki dolaylı ve
dolaysız vergilerin değerlendirilmesi", Bursa
Uludag University (Turkey), 2024

Yayın

<% 1

118

Gencel, Ufuk. "Türkiye'de yatırım kararları
üzerinde kurumlar vergisinin etkisi: Bir alan
araştırması", Dokuz Eylül Üniversitesi
(Turkey), 2024

Yayın

<% 1

119	Karabulut, Nuray. "İnsan Haklarının Evrenselliği ve Bölgesel çıkarlar Paradoksu: Bosna Hersek Krizi", Dokuz Eylul Üniversitesi (Turkey), 2024 Yayın	<% 1
120	Unlu, Zafer. "Türkiye'De dolaylı Vergilerin Vergi Adaleti açısından Analizi", Marmara Üniversitesi (Turkey), 2020 Yayın	<% 1
121	aybu.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
122	isefeos.org İnternet Kaynağı	<% 1
123	izmiriktisat.kalkinma.gov.tr İnternet Kaynağı	<% 1
124	www.bolgeselkalkinmakonferansi.org İnternet Kaynağı	<% 1
125	www.isarder.org İnternet Kaynağı	<% 1
126	www.yatirimkredi.com İnternet Kaynağı	<% 1
127	Akca, Seda. "Gelir dağılımında Adaletin sağlanmasında Vergi politikaları: Türkiye Ve bazı Oecd ülkeleri", Marmara Üniversitesi (Turkey), 2021 Yayın	<% 1

128

www.bingol.edu.tr
İnternet Kaynağı

<% 1

129

"Pandemnomics: The Pandemic's Lasting Economic Effects", Springer Science and Business Media LLC, 2022
Yayın

<% 1

130

Bahçe, Abdullah Burhan. "Oecd ülkelerinde Yapılan Gelir Vergisi Reformu Çerçevesinde Türkiye'de Gelir Vergisi Sisteminin Simülasyonu", Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey), 2024
Yayın

<% 1

131

İŞİK, Nihat and KILINÇ, Efe Can. "OECD ülkelerinde vergi yükü ve vergi türleri: Karşılaştırmalı bir analiz", Selçuk Üniversitesi, 2009.
Yayın

<% 1

132

Kara, Suleyman Hilmi. "Türkiye'de kayıt dışı ekonomi ve Cozum önerileri.", Marmara Üniversitesi (Turkey), 2021
Yayın

<% 1

133

Kaya, Mehmet Tarik. "Teorik Ve Teknik Perspektiften Vergiler Ve Turk Vergi Yapisinin Mevcut Temel Sorunlari.", Marmara Üniversitesi (Turkey), 2021
Yayın

<% 1

[Alıntıları çıkart](#)[üzerinde](#)[Eşleşmeleri çıkar](#)[Kapat](#)[Bibliyografyayı Çıkart](#) [üzerinde](#)

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı: Mustafa Cem ÖZDABAK

Öğrenim Durumu:

Derece	Alan	Üniversite	Yıl
Lisans	Uluslararası Ticaret	Melikşah Üniversitesi	2016
Yüksek Lisans	Maliye	Atılım Üniversitesi	2024

İş Deneyimi:

Çalıştığı Yer	Görev	Yıl
Eseoğlu A.Ş	Yönetim Kurulu Başkanı	2019-Devam Ediyor

Yabancı Diller: İngilizce

E-posta:

Tarih:04.04.2024

